

TEM toimialaraportit 2021:1

Toimialaraportit

Matkailun suuntana kestävä ja
turvallinen tulevaisuus

www.temtoimialapalvelu.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

TEM toimialaraportit 2021:1

Matkailun suuntana kestävä ja turvallinen tulevaisuus

Lea Marski

Työ- ja elinkeinoministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö

© 2021 tekijät ja työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN pdf: 978-952-327-773-1

ISSN pdf: 2736-9382

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Matkailun suuntana kestävä ja turvallinen tulevaisuus

TEM toimialaraportit 2021:1

Julkaisija Työ- ja elinkeinoministeriö

Tekijä/t Lea Marski
Kieli suomi

Sivumäärä 84

Tiivistelmä

Matkailu on merkittävä alueiden elinvoimaisuutta tukeva vientiala. Matkailualat muodostavat 2,7 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Vuonna 2019 alalla toimi Suomessa noin 29 000 yritystä, jotka työllistivät suoraan 119 000 työntekijää. Toimialan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2019 yli 21 miljardia euroa.

Vuoden 2020 keväällä koronapandemia ja sen leviämisen estämiseksi asetetut matkustusrajoitukset romahduttivat matkailukysynnän. Matkailuyritysten liikevaihto on laskenut voimakkaasti, ja alalla on jouduttu lomauttamaan henkilöstöä moninkertaisesti aikaisempiin vuosiin verrattuna. Valtio on suunnannut yrityksille erilaisia tukivälineitä koronakriisin haittojen torjumiseksi. Arvioiden mukaan matkailukysyntä voi toipua koronapandemiasta jopa muutamassa vuodessa.

Suomen positiivinen maakuva turvallisenä ja vakaana maana luo erinomaisen lähtökohdan matkailuelinkeinon kehittämiseksi ja kasvulle pandemian jälkeen. Suomen tavoitteena on edelleen olla Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Päämäärän saavuttaminen on mahdollista, jos vastaamme digitaaliseen muutokseen, hyödynnämme innovaatioita, kehitämme saavutettavuutta, panostamme kestäväen ja vastuullisen matkailun kehittämiseen sekä vahvistamme alan toimintaympäristön kilpailukykyä. Tämä edellyttää matkailualan toimijoiden vahvaa yhteistyötä.

Asiasanat TEM toimialaraportit, matkailu, majoitusala, ravitsemisala, koronavirukset, ohjelmapalvelut, matkanjärjestäjät, vastuullisuus, digitalisaatio, kestävyys

ISBN PDF 978-952-327-773-1

ISSN PDF 2736-9382

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-773-1>

Turismen siktar mot en hållbar och trygg framtid

ANM Branschrappporter 2021:1

Utgivare Arbets- och näringsministeriet

Författare Lea Marski

Språk finska

Sidantal

84

Referat

Turism är en viktig livskraftsfrämjande exportbransch. Turistgrenarna utgör 2,7 procent av Finlands bruttonationalprodukt. I Finland fanns år 2019 cirka 29 000 turistföretag som sysselsatte direkt 119 000 arbetstagare. År 2019 uppgick företagens sammanlagda omsättning till över 21 miljarder euro.

Till följd av coronapandemin och reserestriktionerna för att förebygga smittspridning kraschade efterfrågan inom turismen våren 2020. Turistföretagens omsättning har minskat kraftigt och branschen har varit tvungen att permittera väldigt många fler arbetstagare än under tidigare år. Staten har erbjudit företagen olika stödinstrument för att bekämpa coronakrisens negativa effekter. Enligt uppskattningar kan efterfrågan återhämta sig efter coronapandemin till och med på några få år.

Den positiva Finlandsbilden om ett tryggt och stabilt land skapar en utmärkt utgångspunkt för att utveckla turistnäringen och få den att växa efter pandemin. Finland har fortfarande målet att vara det turistmål i Norden som växer på det mest hållbara sättet. Det är möjligt att nå målet om vi svarar på den digitala förändringen, tar vara på de möjligheter som innovationer hämtar, utvecklar tillgängligheten, satsar på att utveckla en hållbar och ansvarsfull turism och stärker konkurrenskraften i verksamhetsmiljön inom branschen. Detta förutsätter ett starkt samarbete mellan aktörerna inom turismen.

Nyckelord ANM Branschrappporter, turism, inkvarteringsbransch, förplägnadsbransch, coronavirus, programtjänster, researrangörer, ansvarsfullhet, digitalisering, hållbarhet

ISBN PDF 978-952-327-773-1

ISSN PDF

2736-9382

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-773-1>

A safe and sustainable future as a trend in tourism

MEAE Sector Reports 2021:1

Publisher Ministry of Economic Affairs and Employment of Finland

Authors Lea Marski

Language Finnish

Pages

84

Abstract

Tourism is a highly important export sector. The tourism sector accounts for about 2.7% of Finland's GDP. In 2019 the number of companies in the sector was about 29,000 and they employed directly about 119,000 persons. The total turnover of companies in the sector was EUR 21 billion.

In spring 2020 the demand for tourism services collapsed due to the COVID-19 pandemic and the travel restrictions imposed to prevent its spreading. The turnover of tourism companies has decreased dramatically and the numbers of people laid off has multiplied from the years before. The State has introduced different kinds of support instruments to address the harm caused by the COVID-19 crisis. It is estimated that the demand for tourism services could recover from the pandemic in just a few years.

Finland's country image as a safe and stable country provides a solid foundation for the development and growth of tourism industry after the pandemic. Finland's aim is still to achieve the most sustainable growth as a destination for tourism among the Nordic countries. This can be done if we respond to the digital transformation, make use of innovations, improve access, invest in the development of sustainable and responsible tourism, and strengthen the competitiveness of the sector's business environment. This requires strong cooperation between operators in the tourism sector.

Keywords MEAE Sector Reports, tourism, accommodation services, food and beverage services, coronaviruses, programme services, tourism operators, responsibility, digitalisation, sustainability

ISBN PDF 978-952-327-773-1

ISSN PDF

2736-9382

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-773-1>

Sisältö

Saatteeksi	8
1 Katsaus matkailuun	10
1.1 Matkailu on merkittävä alueiden elinvoimaisuutta tukeva vientiala	10
1.2 Alan määrittely ja rajaus	11
1.3 Koronapandemian vaikutukset matkailuun	13
2 Toimialan yritys rakenne ja yritysten toimintaympäristö	17
2.1 Yritysten liikevaihto	17
2.2 Yritysten henkilöstömäärä	20
2.3 Toimipaikkojen liikevaihdon ja henkilöstömäärän jakautuminen alueellisesti	24
2.4 Uudet ja lopettaneet yritykset	26
2.5 Matkailualan työllisyysnäkökulmat	27
3 Markkinoiden kehitys	31
3.1 Matkailun ennätysvuosi 2019	31
3.2 Koronapandemian vaikutukset Suomen matkailijamääriin	34
3.3 Matkailun kohderyhmät	38
4 Alan yritysten taloudellinen tilanne	41
4.1 Kannattavuus	41
4.2 Vakavaraisuus	42
4.3 Koronapandemian vaikutukset alan yritysten taloudelliseen tilanteeseen	44
4.4 Matkailualan koronaturvakevälineet ja alueellinen matkailurahoitus	46
5 Toimialan kehittäminen ja näkökulmat	49
5.1 Matkailun pk-yritysbarometrin keskeiset tulokset	49
5.2 Suomen matkailukysynnän elpyminen – skenaariot	50
5.3 Matkailustrategia toimialan kehittämisen ohjenuorana	52
5.4 Kestävyys ja vastuullisuus matkailussa	52
5.5 Turvallisuus matkailussa	57
5.6 Matkailun digitalisaatio	59
5.7 Saavutettavuus	63
5.8 PESTEL-analyysi ja SWOT-analyysi matkailun toimialasta	64

6	Yhteenveto	70
7	Vieraskynä: Ennovoinnin aika	72
	Liitteet	75
	Liite 1: Matkailun laajan klusterin toimialaluokat ja volyymi vuonna 2019.....	75
	Liite 2. Liikevaihdoltaan suurimmat majoitus- ja ravitsemistoimialan yritykset	77
	Liite 3. Matkailun suuraluejaon kuvaus vuonna 2019	79
	Lähteet	82

SAATTEEKSI

Toimialapalvelu on työ- ja elinkeinoministeriön johdolla toimiva asiantuntijaverkosto. Se kokoaa, analysoi ja välittää tietoa yritysten toimintaympäristöstä päätöksenteon pohjaksi. Toimialapalvelun verkosto toteuttaa julkaisutoimintaa ja viestintää sekä järjestää asiantuntijaseminaareja. Julkaisut sekä uutiskirje ovat saatavissa Toimialapalvelun verkkosivuilta osoitteesta www.tem.fi/toimialapalvelu.

Toimialaraportit-julkaisusarjassa on koottu tietoaineistoja eri lähteistä toimialakohtaisiksi perustietopaketeiksi. Näissä toimialaraporteissa käsitellään muiden muassa toimialan rakennetta, markkinoiden kehitystä, alan yritysten taloudellista tilaa sekä tulevaisuuden näkymiä. Lähteinä käytetään viimeisintä saatavilla olevaa tilastoaineistoa ja toimialan yrittäjien, yritysten ja muiden alan keskeisten toimijoiden näkemyksiä.

Toimialapalvelu julkaisee vuosittain eri aloja käsitteleviä toimiala- ja teemaraportteja. Pääsääntöisesti ne käsittelevät elintarvikealaa, uusiutuvaa energiaa, puutuotealaa, kaivos-teollisuutta, sosiaali- ja terveystaloutta, matkailua, liike-elämän palveluita sekä luonnon-tuotealaa. Toimialaraporttien lisäksi julkaistaan ajankohtaiskatsauksia toimialojen näkymiin. Viimeisin matkailun näkymät julkaistiin toukokuussa 2020. Lisäksi julkaistaan myös pk-toimialabarometrit, jotka käsittelevät pk-yritysten nykytilaa ja tulevaisuuden odotuksia. Pk-toimialabarometrit perustuvat työ- ja elinkeinoministeriön, Suomen Yrittäjien sekä Finvera Oyj:n teettämään yrityskyselyyn, joista viimeisin toteutettiin kesällä 2020. Barometriin vastasi 5 072 pk-yritystä, joista 375 oli matkailualan yrityksiä. Matkailun pk-toimialabarometri julkaistiin marraskuussa 2020.

Käsillä oleva toimialaraportti on koostettu syksyn 2020 aikana, jolloin koronaviruksen aiheuttama kriisi on koskettanut erityisen voimakkaasti matkailun toimialaa. Raportissa pyritään tuomaan esiin kokonaiskuva toimialan tilanteesta ennen koronapandemiaa ja tilanteesta syksyyn 2020 mennessä. Monissa tilastoissa koronapandemian vaikutukset näkyvät viiveellä, minkä vuoksi ajankohtaista tilannetta kuvataan mm. eri toimijoiden toteuttamien kyselytutkimusten kautta.

Moni matkailuyritys kamppailee parhaillaan selviytymisestään. Joillakin yrityksillä tilanne on parempi ja voidaan jopa panostaa yrityksen kehittämiseen. Matkailukysyntä palautuu ennen pitkää. Nyt on hyvä aika kehittää matkailutuotteita ja lisätä näkyvyyttä, jotta Suomi huomataan ja koetaan houkuttelevaksi sitten, kun matkustaminen alkaa taas vapautua.

Pandemian jälkeen kansainvälinen matkailukysyntä Suomen kaltaisiin kohteisiin todennäköisesti kasvaa. Myös kotimaan matkailussa on kasvupotentiaalia. Maamme erinomaisia kilpailuvaltteja ovat puhdas luonto ja ilma, tila, turvallisuus, laadukkaat palvelut ja maailman onnellisimmat ihmiset.

Raportti on tuotettu yhteistyössä matkailun osaamistiimin kanssa. Tiimiin kuuluvat Business Finlandin Visit Finland -yksiköstä Kristiina Hietasaari, Terhi Hook ja Liisa Kokkarinen sekä työ- ja elinkeinoministeriöstä Sanna Kyrrä ja Ida Honkanen. Kiitokset tiimille hyvästä yhteistyöstä! Haluan kiittää avusta myös Tukesin Hannu Väärälää turvallisuus matkailussa -teemaan liittyen sekä FlowHouse Oy:n Miikka Rauloa matkailun digitalisaatio -teemaan liittyen. Ansiokkaiden karttojen toteutuksesta vastasivat Mika Tuomaala ja Mika Honkanen (TEM). Kiitän myös kaikkia muita henkilöitä ja organisaatioita, jotka ovat auttaneet raportin työstämisen eri vaiheissa. Erityiskiitokset haluan osoittaa vieraskynäkirjoittaja Vesa Heikkiselle.

Rovaniemellä 11.1.2021

Lea Marski
Yritysasiantuntija, toimialapäällikkö

1 Katsaus matkailuun

1.1 Matkailu on merkittävä alueiden elinvoimaisuutta tukeva vientiala

Matkailu on Euroopan unionin neljänneksi suurin vientiala¹. Vuonna 2018 EU-maissa matkailupalveluja tarjosi 2,3 miljoonaa yritystä, jotka työllistivät arviolta 12,3 miljoonaa ihmistä. Matkailualan osuus EU:n bruttokansantuotteesta oli 3,9 prosenttia ja koko työvoimasta 5,1 prosenttia. Matkailualan volyymi on vielä suurempi, kun otetaan huomioon matkailun vaikutus muihin toimialoihin. Tällöin matkailun osuuden arvioidaan olleen vuonna 2018 10,3 prosenttia EU:n bruttokansantuotteesta ja 11,7 prosenttia kokonaistaloudesta, mikä vastaa 27,3 miljoonaa työntekijää.²

Matkailulla on suuri merkitys myös Suomen kansantalouteen. Matkailun osuus Suomen bkt:sta on noussut 2,5 prosentista 2,7 prosenttiin vuosina 2015–2018. Matkailun kokonaiskysyntä kuvaa suomalaisten ja ulkomaisten matkailijoiden tuotteisiin ja palveluihin käyttämää Suomeen jäävää rahamäärää vuoden aikana. Vuonna 2018 matkailun kokonaiskysyntä oli kaikkiaan 15,7 miljardia euroa ja ulkomaisen matkailukysynnän eli matkailuvien- nin osuus oli 4,9 miljardia euroa. Vuosina 2015–2018 matkailuvienti kasvoi 3,6 miljardista eurosta 4,9 miljardiin eli noin 12 prosentin vuosivauhtia.³

Matkailuelinkeinon koko ja merkitys eri maakunnille vaihtelee. Vuonna 2018 alueellisesta matkailukysynnästä yli puolet kohdistui Uudellemaalle. Matkailukysynnästä 25 prosenttia kohdistui Lappiin, Pirkanmaalle, Varsinais-Suomeen, Pohjois-Pohjanmaalle ja Keski-Suomeen. Matkailun merkitys alueen taloudelle on merkittävästi kasvanut Ahvenanmaalla ja Lapissa. Ahvenanmaalla matkailun osuus bruttokansantuotteesta on laivaliikenteen vuoksi noussut jo lähes 20 prosenttiin. Matkailun osuus bruttokansantuotteesta oli koko maan keskiarvoa suurempi Ahvenanmaalla (19,7%), Lapissa (6,9%), Kainuussa (3,8%), Etelä-Savossa (3,7%), Etelä-Karjalassa (3,2%) ja Uudellamaalla (3,1%).⁴

Matkailu on merkittävä työllistäjä. Vuonna 2019 alalla toimi Suomessa noin 29 000 yritystä, jotka työllistivät suoraan 119 000 työntekijää⁵. Hotelli- ja ravintola-alalla tehtiin lisäksi

1 Euroopan komissio 13.5.2020.

2 Coito E. & Blaser B. 2020.

3 Nurmi O. 2020.

4 Nurmi O. 2020.

5 Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

vuokratyötä, minkä on arvioitu olleen vuonna 2017 noin 6 500 täysiaikaiseksi muutettua työpaikkaa⁶. Toimiala työllistää erityisesti nuoria.

Matkailu tukee alueiden kehittämistä erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella ja vahvistaa siten tasapainoista aluerakennetta. Toimialan merkitys korostuu maaseutu- ja saaristoalueilla sijaitsevilla matkailukeskittymissä. Matkailulle on ominaista paikkasidonaisuus, eikä paikallisesti tehtyä kehittämistyötä pääosiltaan voida siirtää muihin maihin tai muille paikkakunnille. Matkailun tuoma lisäkysyntä mahdollistaa monipuolisempia ja laadukkaampia palveluita myös paikallisille asukkaille.⁷ Lisäksi matkailun kerrannaisvaikutukset luovat pohjaa myös muiden elinkeinojen kehittymiselle. OECD:n arvion mukaan yksi matkailueuro tuo liikevaihtoa muille toimialoille 0,61 euroa⁸.

1.2 Alan määrittely ja raja

Matkailuelinkeino on laaja kokonaisuus, johon monet toimialat ovat sidoksissa. Keskeisiä sektoreita ovat majoitus- ja ravitsemistoiminta, matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta, ohjelmapalvelut sekä henkilöliikenne. Matkailuun suoraan liitännäisiä elinkeinoja ovat mm. siivouspalvelut, pesulat, kiinteistöhuolto, turvallisuusala ja jätehuolto. Matkailu tuo tuloa ja työpaikkoja myös muille toimialoille, kuten vähittäiskaupan alalle, rakennusteollisuudelle, luonnontuote- ja elintarviketeollisuudelle, pientuotevalmistukseen sekä muuhun palvelutuotantoon, kuten hyvinvointialalle, viestintäalalle (esim. markkinointi ja sisällöntuotanto) ja asiantuntijapalveluille (kirjanpito ja tilintarkastus, lakimiespalvelut, ICT-palvelut, liiketoiminnan kehittämisspalvelut). Matkailu tuo tuloa myös maa- ja metsätalouden sivuelinkeinona.

Matkailun toimialaraportissa tarkastellaan matkailun laajaa klusteria, joka sisältää majoitus- ja ravitsemistoiminnan, matkanjärjestäjien, matkailun ohjelmapalvelujen, henkilöliikenteen sekä vuokrauksen ja leasingin toimialoja. Laajan klusterikokonaisuuden alatoimialaluokat on eritelty liitteessä 1. Matkailun laajassa klusterissa on lähes 29 000 yritystä, jotka työllistivät noin 119 000 henkilötyövuotta vuonna 2019 (kuva 1). Matkailun ydinklusteri sisältää majoitus- ja ravitsemistoiminnan sekä matkanjärjestäjien ja ohjelmapalvelujen toimialoja (liite 1).

Visit Finlandin tilaaman ja Tilastokeskuksen tuottaman matkailutilinpidon ja matkailun toimialaraportin lukujen väliset erot selittyvät tilastotarkastelussa mukana olevien

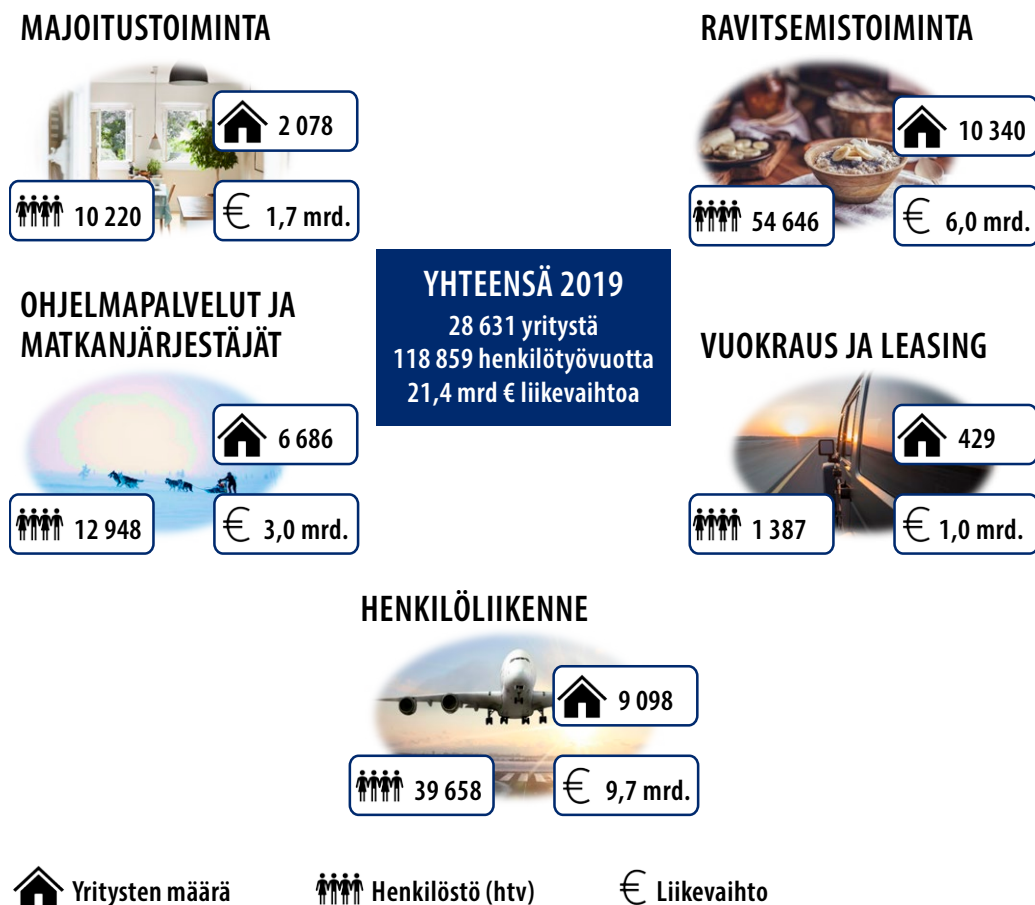
⁶ Nurmi O. 2020.

⁷ TEM 2019.

⁸ OECD 2020.

toimialaluokkien eroavaisuuksilla. Matkailutilinpidon tilastoissa on mukana mm. vapaa-ajan asuntopalvelujen toimialoja (TOL 681, TOL 682, TOL 683, loma-asuntojen ja lomaosakkeiden osuus), jotka on jätetty tässä toimialaraportissa tarkastelun ulkopuolelle.

Kuva 1. Matkailun laajan klusterin yritysten, henkilöstön (htv) ja liikevaihdon määrä vuonna 2019

Lähde: Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Raportin toimialatilastot perustuvat Tilastokeskuksen käyttämään toimialaluokitukseen TOL 2008, joka on kansallinen versio Euroopan unionin yhteisestä toimialaluokituksesta. Tilastoinnin kannalta oleellinen merkitys on sillä, minkä toimialaluokan yritykset itse ilmoittavat kaupparekisteriin. On huomioitava myös, että useilla toimialoilla toimivan yrityksen palvelut tilastoituvat yrityksen kaupparekisteriin merkityn päätoimialan mukaan. Esimerkiksi hotelliyrityksen tarjoamat matkanjärjestäjä-, ravintola- ja ohjelmalvelut kirjautuvat yrityksen ilmoittaman päätoimialan mukaisesti usein majoitustoimintaan. Myös pienimuotoinen maatilamatkailu voi jäädä matkailutilastoinnin ulkopuolelle ja kirjautua päätoimialan mukaan maatalouden toimialoille.

1.3 Koronapandemian vaikutukset matkailuun

Vuosi 2019 oli Suomen matkailussa jo neljäs peräkkäinen kasvuvuosi ja alkuvuoden 2020 majoitusluvut ennustivat kasvun jatkuvan vahvana. Tammikuussa 2020 uutisoitiin uudenlaisen, vaarallisen sars-viruksen aiheuttamasta epidemiasta Kiinassa. Covid-19-virus levisi nopeasti ympäri maailman, ja Maailman terveysjärjestö WHO julisti epidemian pandemiaksi 11.3.2020. Lukuisat maat ryhtyivät voimakkaisiin toimiin taudin leviämisen hillitsemiseksi.

Suomen ensimmäinen koronatapaus todettiin Lappiin matkustaneella kiinalaisella matkailijalla tammikuun lopussa. Maaliskuussa koronavirustartuntojen määrä alkoi kasvaa myös Suomessa ja hallitus julisti maahan poikkeustilan 16.3.2020. Poikkeusolojen aikana asetettiin rajoitustoimenpiteitä ja suosituksia, jotka vaikuttivat monella tapaa kansalaisten arkeen. Koulut siirtyivät etäopetukseen ja etätyösuositus otettiin laajasti käyttöön. Ihmisten kokoontumisia rajoitettiin ja yleisötilaisuudet, kuten festivaalit, messut ja muut tapahtumat peruttiin. Valtion ja kuntien museot, teatterit, kirjastot sekä harrastus- ja muut kokoontumistilat suljettiin. Matkustajaliikenne ulkomailta Suomeen keskeytettiin lukuun ottamatta suomalaisten ja maassa asuvien paluuta Suomeen. Vain välttämätön työmatkustus ja muu välttämätön asiointi sekä tavara- ja rahtiliikenne sallittiin.⁹

Lisäksi Uudenmaan maakunnan ja muiden maakuntien välistä liikennettä rajoitettiin 27.3.–19.4., koska Uudellamaalla oli selvästi muita alueita enemmän koronavirustartuntoja¹⁰. Ravintolat määrättiin suljettavaksi huhti- ja toukokuun ajaksi, ja sallittua oli ainoastaan ravintoloiden ruoan ulosmyynti sekä henkilöstö- ja laitosruokalojen toiminta¹¹.

Koronapandemian ja matkustusrajoitusten seurauksena matkustaminen väheni nopeasti kaikkialla maailmassa. Suomessa lentoliikenteen matkustajamäärät vähenivät maaliskuussa 56,4 prosenttia ja huhtikuussa 98,8 prosenttia vuoden takaiseen tilanteeseen verrattuna¹². Finnair leikkasi huhtikuussa 90 prosenttia lentämisestään ja keskittyi ylläpitämään Suomelle tärkeimpiä kriittisiä lentoyhteyksiä. VR vähensi junavuorojaan ja sulki palvelupisteitään koronavirustilanteen takia. Laivamatkustamisen osalta Suomeen suuntautuva henkilöliikenne keskeytettiin hallituksen määräyksellä kuukaudeksi 15.5. saakka ja liikennöinti keskittyi lähinnä rahdin kuljettamiseen. Linja-autoyhtiöt joutuivat karsimaan vuorojaan ja tilausliikenne käytännössä pysähtyi. Henkilöpalveluliikenteen ohella myös muiden matkailupalvelujen kysyntä romahti.

⁹ Valtioneuvosto 2020 A.

¹⁰ Valtioneuvosto 2020 B.

¹¹ Valtioneuvosto 2020 C.

¹² Finavia 2020 A.

Rajoitusten purkaminen käynnistyi kesäkuussa

Euroopan komissio antoi 13.5.2020 suosituksia ja ohjeita, joiden tavoitteena oli palauttaa liikkumisvapaus EU:n alueella vaiheittain, vahvistaa kuluttajien luottamusta matkustamisen turvallisuuteen ja auttaa matkailutoimialaa elpymään koronapandemiasta. Komission ohjeet koskivat mm. liikkuvuutta koskevien rajoitusten ja sisärajarakastusten poistamista, liikennepalvelujen ja -yhteyksien palauttamista, matkailupalvelujen käynnistämistä ja tarvittavien terveys- ja turvallisuuskäytäntöjen käyttöönottoa. Ohjeiden tarkoituksena oli suojella sekä matkailijoita että alan työntekijöitä. EU:n tasolla alettiin valmistella myös muita elpymistä tukevia toimenpiteitä.¹³ Suomessa hallitus teki nopeasti päätöksiä mittavista tukivälineistä yrityksille koronapandemian haittojen torjumiseksi. Matkailualalle kohdistuneesta koronarahoituksesta kerrotaan tarkemmin luvussa 4.4.

Suomen poikkeusolot päättyivät 16.6.2020 ja valmiuslain käytöstä luovuttiin kolmen kuukauden voimassaolon jälkeen. Todettujen tautitapausten ja menehtyneiden määrä ovat maassamme pysyneet kaiken aikaa väestömäärään nähden alhaisempina kuin monissa Suomen vertaismaissa. Rajoitustoimilla ja annetuilla suosituksilla on onnistuttu hidastamaan taudin etenemistä tehokkaasti.

Ravitsemisliikkeiden asteittainen avaaminen aloitettiin kesäkuussa. Ravitsemisliikkeiden aukioloa, anniskeluaikoja ja asiakaspaikkojen enimmäismäärää kuitenkin rajoitettiin. Enintään 50 henkilön yleisötilaisuudet sallittiin kesäkuun alusta lähtien ja enintään 500 henkilön yleisötilaisuuksien järjestäminen sallittiin erityisjärjestelyin. Myös suljettuina olleita julkisia sisätiloja alettiin vähitellen avata. Hallituksen suositus välttää kotimaanmatkailua poistettiin.¹⁴ Kesällä kotimaan matkailu paikkasi osittain koronan aiheuttamaa matkailijatulon menetystä. Kotimaan matkailun kysyntä kohdistui erityisesti pienempiin matkakohteisiin. Monissa isommissa kaupungeissa matkailijamäärät jäivät huomattavasti aikaisempaa vähäisemmiksi. Myös tapahtumien peruuntuminen vähensi matkailijamääriä useilla paikkakunnilla. Koronapandemian vaikutuksia Suomen matkailijamääriin on avattu luvussa 3.2.

Suomen rajaliikenteen rajoituksia purettiin vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa sallittiin Suomeen suuntautuva työmatkaliikenne ja lähiomaisten tapaaminen EU- ja Schengen-maista 14.5. alkaen¹⁵. Toisessa vaiheessa sisärajavälisestä luovuttiin Pohjoismaiden (pl. Ruotsi) ja Baltian maiden välisessä liikenteessä sekä huvialusliikenteessä 15.6. alkaen¹⁶.

13 Euroopan komissio 13.5.2020.

14 Valtioneuvosto 2020 D.

15 Valtioneuvosto 2020 E.

16 Valtioneuvosto 2020 F.

Kolmannessa vaiheessa, 13.7. alkaen, maahantulon rajoituksista luovuttiin EU- ja Schengen-maista saapuvasta liikenteestä niiden maiden osalta, joissa koronaviruksen ilmaantuvuus oli ensisijaisesti kahdeksan uutta tautitapausta 100 000 henkilöä kohden edellisen kahden viikon aikana. EU:n neuvosto hyväksyi kesäkuussa suosituksen rajaliikenteen rajoitusten purkamisesta myös joidenkin EU:n ulkopuolisten maiden osalta (ns. vihreä lista). Suomeen suuntautuva matkailu sallittiin niistä vihreän listan maista, joissa tartuntojen määrä alitti uusien tautitapausten raja-arvon 8/100 000 asukasta kohden.¹⁷ Aluksi sallittiin vihreän listan maista saapuvien työmatka- ja muu välttämätön liikenne, ja 27.7. alkaen sallittiin näistä maista matkustaminen myös muusta syystä. Heinäkuussa myös henkilöliikenne sallittiin kaikissa rajanylityspaikkoina toimivissa satamissa maahantulo rajoitukset huomioiden. Lentoliikenteessä sallittiin myös säännöllisen reittiliikenteen kauttakulku.¹⁸ 19. syyskuuta alkaen maahantulon rajoituksista luovuttiin Suomen ja sellaisten EU- ja Schengen-maiden välisessä liikenteessä, joissa uusien tartuntatapausten ilmaantuvuus oli enintään 25 tapausta 100 000 henkilöä kohden edellisen kahden viikon aikana. Suomen linjaus oli edelleen EU:n suositusta (50/100 000) tiukempi.¹⁹

Syksyn kuluessa uusien koronataapausten määrä alkoi kasvaa huomattavasti monissa Euroopan maissa, ja epidemian toinen aalto käynnistyi myös Suomessa. Rajoitukseton matkustaminen Suomeen oli mahdollista vain muutamista Euroopan maista. Epidemian uudessa kiihtymisvaiheessa ravintoloiden anniskelu- ja aukioloaikoja rajoitettiin valtakunnallisesti ja mm. maskisuositukset otettiin laajasti käyttöön. Suomessa oli voimassa sekä koko maata koskevia että alueellisia rajoituksia ja suosituksia kunkin alueen epidemiavaiheen mukaan.

Koronakriisin vaikutukset näkyvät toimialalla vielä pitkään

Raporttia kirjoitettaessa joulukuussa 2020 ollaan yhä vakavan ja pitkittyneen koronakriisin keskellä. Asetetuilla rajoitustoimilla on onnistuneesti vähennetty tartuntariskiä ja taudin leviämistä, mutta samaan aikaan erityisesti matkailuala on kärsinyt tilanteesta pahoin. Matkailuyritysten liikevaihto on laskenut voimakkaasti, ja alalla on jouduttu lomauttamaan henkilöstöä huomattavasti aikaisempia vuosia enemmän. Valtion tukitoimista huolimatta lukuisat yritykset ovat taloudellisissa vaikeuksissa. Koronapandemian vaikutuksesta matkailuyritysten liikevaihtoon ja alan työllisyyteen kerrotaan tarkemmin luvussa 2.

Talven ja kevään 2021 näkymät ovat matkailukysynnän osalta hyvin epävarmat. Kevään lomakausille (hiihtolomaviikot, pääsiäinen) odotetaan kotimaan matkailun kysyntää, mutta

¹⁷ Valtioneuvosto 2020 G.

¹⁸ Valtioneuvosto 2020 H.

¹⁹ Valtioneuvosto 2020 I.

muutoin matkailun kokonaiskysynnän näkymät kevään 2021 osalta näyttävät edelleen heikoilta. Kansainvälisen matkailukysynnän elpymiseen vaikuttavat monet tekijät, kuten matkustusrajoitusten purkaminen, koronarokotteen jakelu ja kattavuus sekä kuluttajien luottamuksen palautuminen. Työ- ja elinkeinoministeriö on laatinut yhdessä Visit Finlandin, Tilastokeskuksen, MaRa ry:n ja SMAL ry:n kanssa matkailukysynnän lähitulevaisuuden kehitystä kuvaavat arviot, joita kuvataan luvussa 5.2.

Matkailutoimiala on poikkeuksellisessa tilanteessa. Vaikka arvioiden mukaan matkailukysyntä voi toipua koronapandemiasta jopa muutamassa vuodessa, voivat sen vaikutukset toimialalle olla monella tapaa mittavia ja pitkäkestoisia. Matkailuyritysten taloudellisen tilanteen kohentuminen voi viedä pitkään, ja kasvuinvestointeja voidaan joutua lykäämään. Osa yrityksistä ei mahdollisesti selviä kriisin yli, mikä voi aiheuttaa muutoksia palvelurakenteissa.

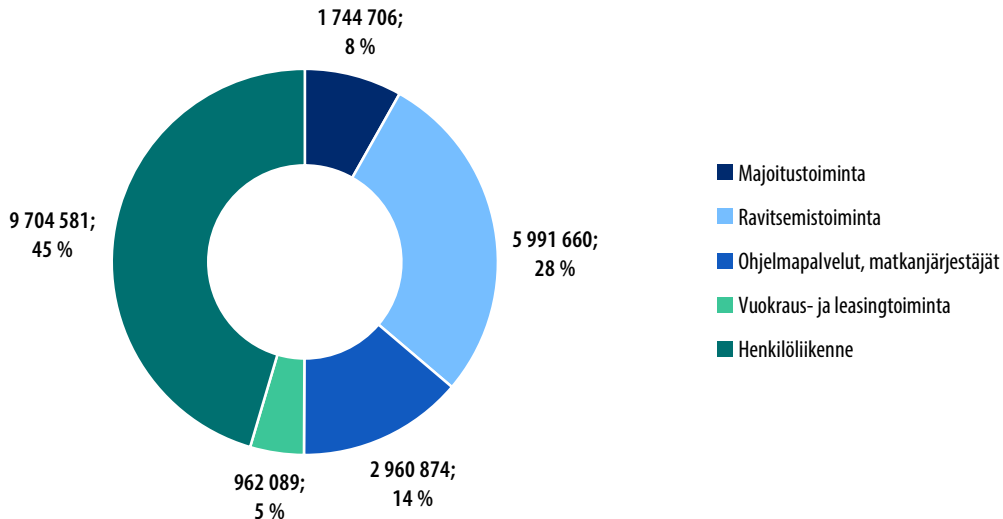
Suomen saavutettavuuden kannalta elintärkeisiin liikennereitteihin ja -kapasiteettiin voi tulla pysyviä muutoksia, ja matkustamisen hintoihin saattaa tulla korotuksia. Koronapandemia on vaikuttanut myös matkailijoiden kulutuskysyntään ja ostokäyttäytymiseen, mikä tulee huomioida palvelutuotannossa. Myös riittävä ammattitaitoisen työvoiman saatavuus tulee varmistaa elpymisen myötä käynnistyvällä matkailun uudella kasvukaudella.

2 Toimialan yritys rakenne ja yritysten toimintaympäristö

2.1 Yritysten liikevaihto

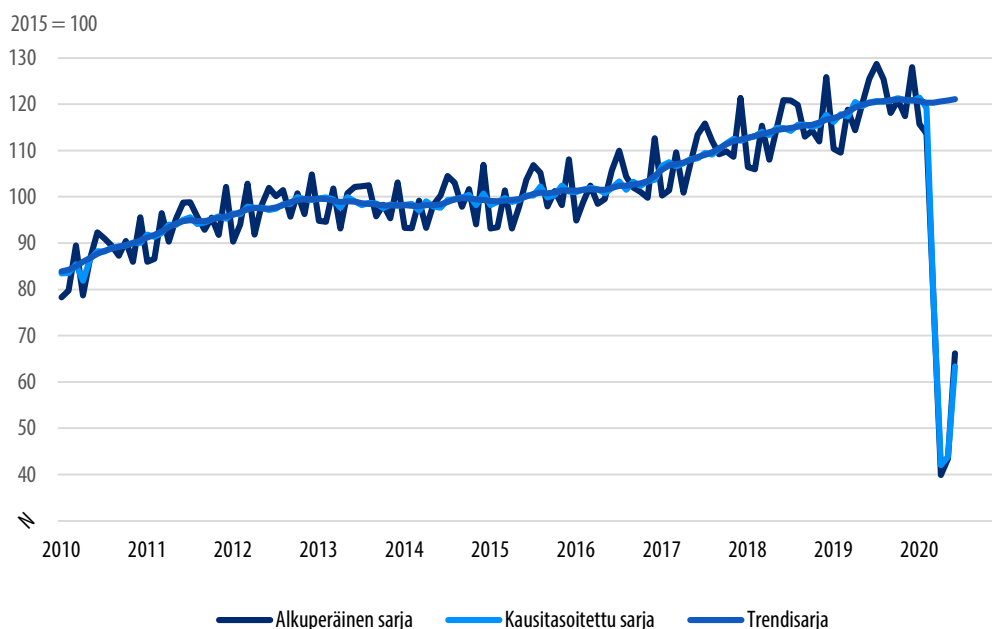
Matkailun laajan klusterin toimialoilla oli vuonna 2019 yli 28 600 yritystä, joiden yhteenlaskettu liikevaihto oli yli 21 miljardia euroa. Henkilöliikenne ja sitä palveleva toiminta oli liikevaihdoltaan matkailun toimialaryhmistä suurin, ja se tuotti liikevaihtoa yhteensä 9,7 miljardia euroa vuonna 2019 (kuva 2). Ravitsemistoiminta tuotti liikevaihtoa 6,0 miljardia euroa ja ohjelmapalvelujen ja matkanjärjestäjien toimialaryhmä yhteensä 3,0 miljardia euroa.

Kuva 2. Matkailun laajan klusterin liikevaihdon jakautuminen vuonna 2019

Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

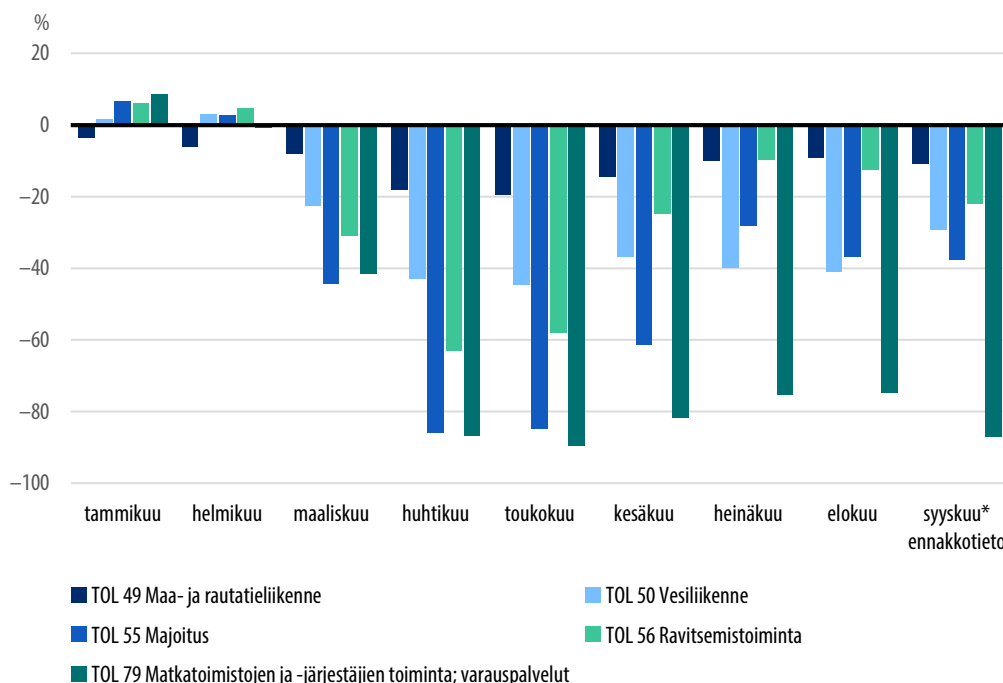
Matkailutoimialojen yritysten liikevaihto on kehittynyt vuosina 2015–2019 hyvin suotuisasti (kuva 3). Vuonna 2019 matkailun laajan klusterin liikevaihto kasvoi 4,4 prosenttia ja ydinklusterin 5 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Matkailun ydinklusterin toimialoista ravitsemistoiminnan yhteenlaskettu liikevaihto kasvoi eniten (7,2%). Liikevaihdoltaan suurimmat majoitus- ja ravitsemistoimialan yritykset löytyvät liitteestä 2.

Kuva 3. Matkailun laajan klusterin liikevaihdon indeksikehitys vuosina 2010–6/2020

Lähde: Tilastokeskus, asiakaskohtainen suhdannepalvelu.

Suomessa koronapandemian vaikutukset alkoivat näkyä matkojen peruutuksina jo tammikuussa 2020. Tammi- ja helmikuussa matkailun laajan klusterin liikevaihto oli kuitenkin vielä edellisvuotta parempi. Matkustajaliikenne vähentyi kevään aikana koronapandemian ja matkustusrajoitusten seurauksena hyvin nopeasti, mikä näkyi matkailutoimialojen liikevaihdon huomattavana laskuna maaliskuusta lähtien (kuva 4). Esimerkiksi majoitusalan (TOL 55) yritysten yhteenlaskettu liikevaihto laski vuoden 2020 maaliskuussa 44,3 prosenttia, ravitsemistoiminnan (TOL 56) 30,9 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialan (TOL 79) 41,5 prosenttia edellisen vuoden maaliskuuhun verrattuna. Huhtikuussa matkailun toimialojen liikevaihto jatkoi voimakasta laskuaan. Silloin majoitusalan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto laski 85,9 prosenttia, ravitsemistoiminnan 62,9 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialan 86,7 prosenttia vuoden 2019 huhtikuuhun verrattuna.

Kokonaisuutena vuoden 2020 touko-syyskuun aikana matkailun toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto oli edelleen huomattavasti alhaisempi edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Kesälomakauden aikana tilanne kohentui hiukan majoitus- ja ravitsemistoiminnan osalta, mutta matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalveluiden toimialojen osalta tilanne oli edelleen hyvin vakava. Ennakkotietojen mukaan syyskuussa 2020 majoitustoiminnan liikevaihto oli 37,6 prosenttia vähemmän, ravitsemistoiminnan liikevaihto 22 prosenttia vähemmän ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalveluiden liikevaihto 86,9 prosenttia vähemmän kuin vuoden 2019 syyskuussa.

Kuva 4. Työpäiväkorjatun liikevaihdon vuosimuutos kuukausittain erällä palvelualueilla vuonna 2020 (%)

Lähde: Tilastokeskus, palvelualuejen liikevaihtokuvaaja. (Huom. liikenteen toimialoissa TOL 49 ja TOL 50 on mukana henkilöliikenteen lisäksi myös muu liikenne, kuten rahtiliikenne).

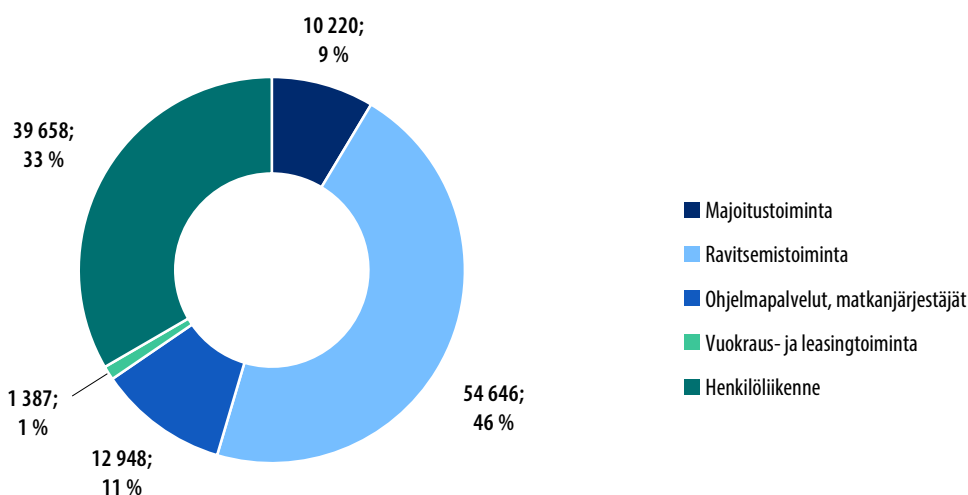
Tilastokeskuksen palvelualueiden liikevaihtotiedot ovat saatavilla vuoden 2020 osalta vain joidenkin toimialaluokkien osalta ja ainoastaan 2-numerotasolla. Vertailun vuoksi on tähän yhteyteen poimittu liikenteen toimialat TOL 49 maa- ja rautatieliikenne sekä TOL 50 vesiliikenne (kuva 4). On huomioitava, että em. toimialaluokat sisältävät matkailutoimialoihin luettavan henkilöliikenteen lisäksi myös muuta liiketoimintaa (mm. tavaran kuljetus). Ilmailukenteen (TOL 51) lukuja ei tästä tilastoaineistosta ole saatavilla.

Maa- ja rautatieliikenteen toimialojen yhteenlaskettu liikevaihto laski vuoden 2020 maaliskuussa 8 prosenttia ja huhtikuussa 17,9 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Ennakkotietojen mukaan syyskuussa 2020 maa- ja rautatieliikenteen toimialojen liikevaihto laski 10,6 prosenttia edellisvuoden syyskuusta. Vesiliikenteen toimialojen osalta yhteenlaskettu liikevaihto laski vuoden 2020 maaliskuussa 22,4 prosenttia ja huhtikuussa 42,9 prosenttia edellisen vuoden vastaavaan ajankohtaan verrattuna. Syyskuuhun mennessä vesiliikenteen toimialojen tilanne ei ole merkittävästi kohentunut, sillä liikevaihto oli edelleen 29,1 prosenttia vähemmän kuin vuoden 2019 syyskuussa.

2.2 Yritysten henkilöstömäärä

Vuonna 2019 matkailun laaja klusteri työllisti Suomessa lähes 120 000 henkilötyövuotta. Matkailualoista suurin työllistäjä oli ravitsemistoiminta, jonka henkilöstömäärä oli kaikkiaan 54 646 henkilötyövuotta (kuva 5). Henkilöliikenteen toimiala puolestaan työllisti 39 658 henkilötyövuotta. Matkailutoimialojen yritysten henkilöstömäärä on kasvanut vuodesta 2015 lähtien maltillisesti. Vuonna 2019 matkailun laajan klusterin henkilöstömäärä (henkilötyövuosina) kasvoi 0,3 prosenttia ja ydinklusterin 0,7 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Vuokratyövoiman osuus ei näy tässä tilastoaineistossa.

Kuva 5. Matkailun laajan klusterin henkilöstömäärän jakautuminen vuonna 2019 (htv)

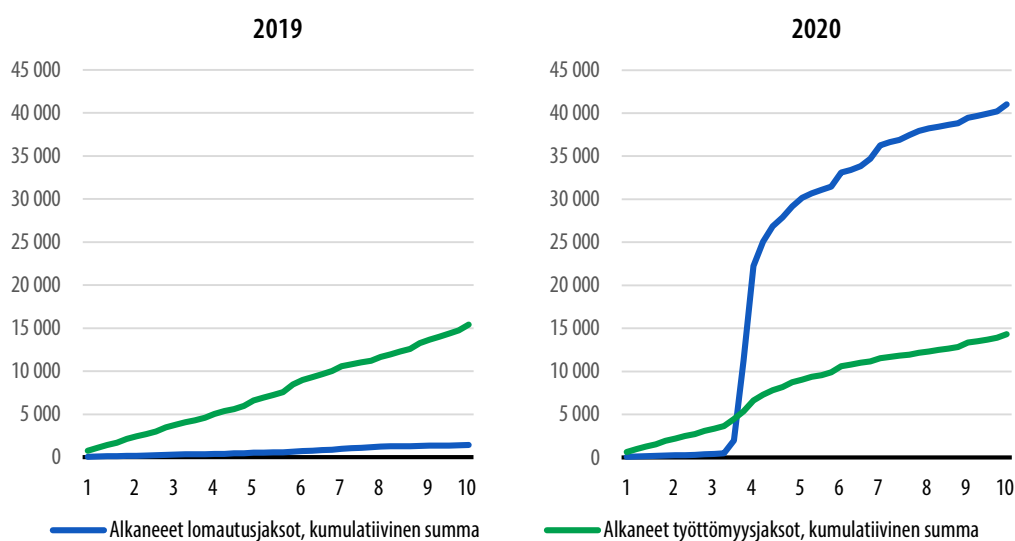
Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Koronapandemian vaikutukset alkoivat näkyä toimialan työttömyys- ja lomautustilastoissa maaliskuussa 2020. Taloustieteen tutkimukseen ja opetukseen erikoistuneen Helsinki Graduate School Of Economicsin (Helsinki GSE) analyysin mukaan toukokuun alkuun mennessä majoitus- ja ravitsemisalalan yrityksistä noin 30 prosenttia oli lomauttanut ja 15 prosenttia irtisanonut henkilöstöä²⁰. Koronakriisin vaikutukset näkyivät erityisesti toimialan lomautusten määrässä, joka moninkertaistui edelliseen vuoteen verrattuna. Kuvassa 6 on havainnollistettu majoitus- ja ravitsemisalalan alkaneiden lomautus- ja työttömyysjaksojen kumulatiivista lukumäärää tammikuun ja syyskuun välisenä aikana. Alkaneiden

²⁰ Toivanen O. 2020.

lomautusjaksojen lukumäärä ei kerro lomautettujen henkilöiden kokonaismäärää. Lomautusjaksot ovat eri mittaisia, ja samalla henkilöllä voi olla myös useita lomautusjaksoja eri aikoina.

Kuva 6. Majoitus- ja ravitsemisalalan alkaneiden työttömyys- ja lomautusjaksojen lukumäärä

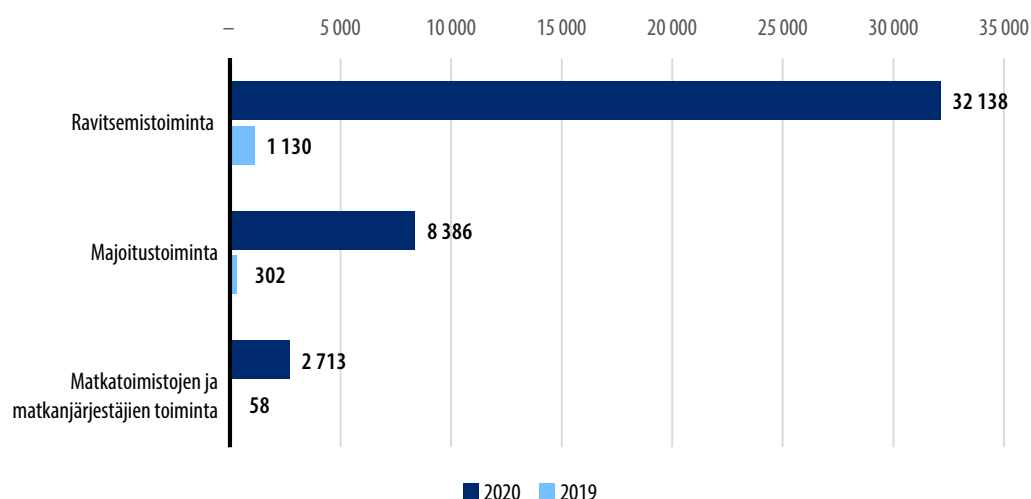

Lähde: Helsinki GSE 2020, Tilannehuone, datapankki.

Majoitus- ja ravitsemisalalan sekä matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varausspalveluiden toimialalla alkoi maalisi-syyskuun aikana yhteensä yli 42 000 lomautusjaksoa, kun edellisvuoden vastaavana ajankohtana alkoi 1 200 lomautusjaksoa (kuva 7). Vuoden 2020 toisen neljänneksen suuria lomautuslukuja selittää osittain se, että lomauttamista helpotettiin eri tavoin 1.4. alkaen 31.12.2020 saakka. Lomautusta koskevien yhteistoimintaneuvotteluiden kestoja ja työnantajan ilmoitusaikaa lomautettaville lyhennettiin. Lisäksi työnantajalle suotiin mahdollisuus lomauttaa myös määräaikaissa työsuhhteissa olevia työntekijöitä. Lomauttamisen helpottaminen on mahdollisesti vähentänyt tarvetta irtisanoa työntekijöitä ja siten vähentänyt työttömyysjaksojen alkamisia. Ravintoloiden sulkeminen kuukaudeksi 4.4. alkaen näkyy myös piikkinä lomautuslukuissa, mutta luvut lähtivät nousuun jo aikaisemmin, kun ravintoloiden asiakkaat olivat vähentyneet tartuntapelon vuoksi.²¹

²¹ Helsinki GSE 2020 A.

Kuva 7. Alkaneiden lomautusjaksojen kumulatiivinen lukumäärä 1.3.–30.9.2020

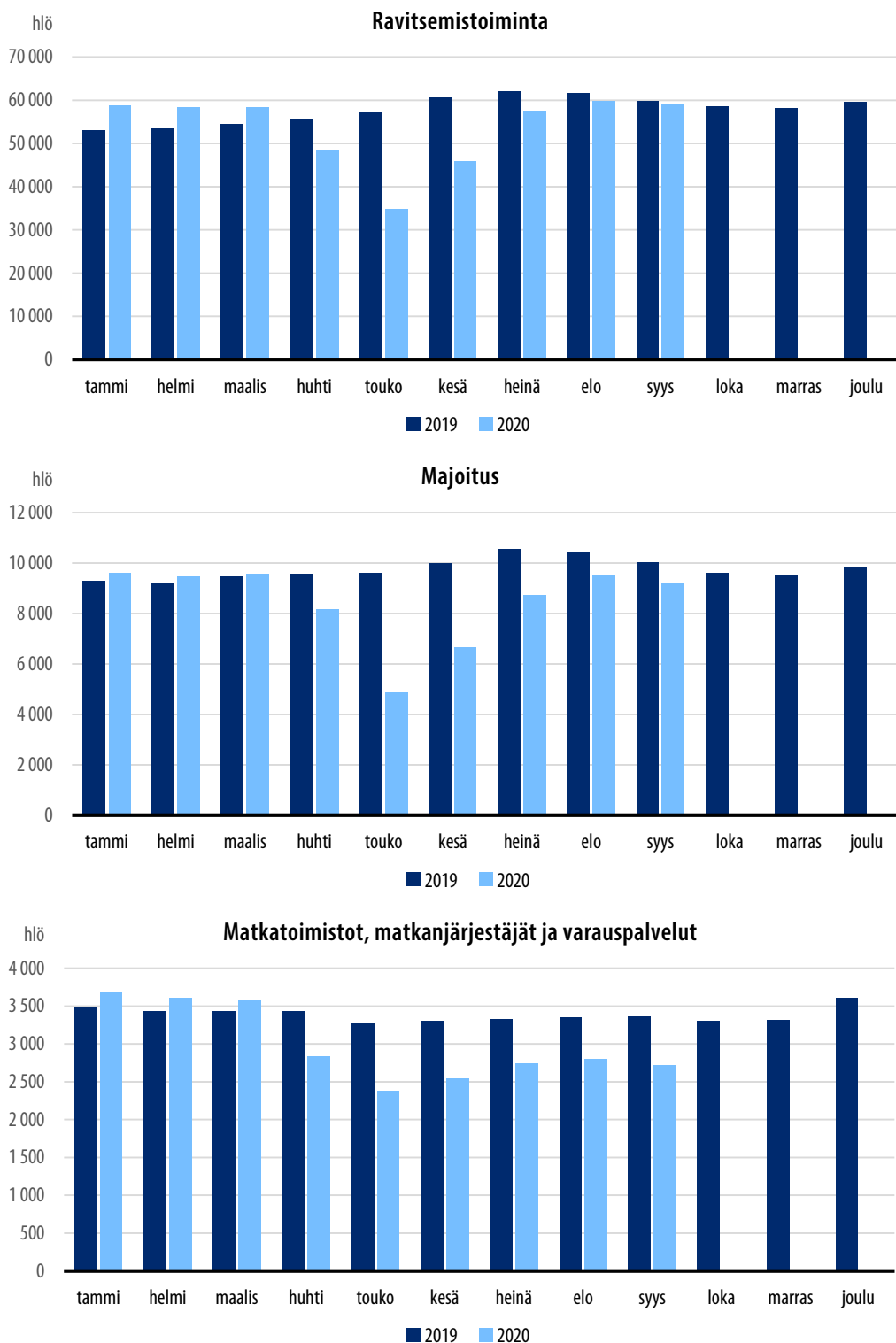
Lähde: Helsinki GSE 2020, koronakriisi ja työttömyys, alkaneet lomautukset.

Koronapandemian vaikutukset näkyvät myös palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärän ja palkkasumman kehittämisessä. Helsinki GSE:n keräämän aineiston keskeinen tietolähde on Verohallinnon ylläpitämä kansallinen tulorekisteri, joka otettiin käyttöön 1.1.2019 ja joka sisältää kattavat tiedot maksetuista palkoista ja muista ansiotuloista yksilötasolla. Toimiala määräytyy työnantajan päätoimialan mukaan²².

Matkailualoilla palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärän suurin pudotus tapahtui toukokuussa. Esimerkiksi vuoden 2020 toukokuussa majoitusalaalla palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärä laski 49,5 prosenttia, ravitsemistoiminnassa 39,2 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialalla 27,3 prosenttia edellisen vuoden toukokuuhun verrattuna. Syyskuuhun mennessä palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärä oli kasvanut, mutta määrät olivat edelleen edellisvuoteen verrattuna pienemmät. Majoitusalaalla palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärä laski syyskuussa 8,2 prosenttia, ravitsemistoiminnan alalla 1,3 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialalla 19,1 prosenttia vuoden 2019 syyskuuhun verrattuna (kuva 8).

Vaikka palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärä on kasvanut toukokuun ja syyskuun välisenä aikana, maksettu palkkasumma ei ole kasvanut samassa suhteessa. Majoitusalaalla palkkatuloja saaneiden henkilöiden palkkasumma laski vuoden 2020 syyskuussa 12,8 prosenttia, ravitsemistoiminnan alalla 3,7 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialalla 27,4 prosenttia vuoden 2019 syyskuuhun verrattuna.

²² Helsinki GSE 2020 B.

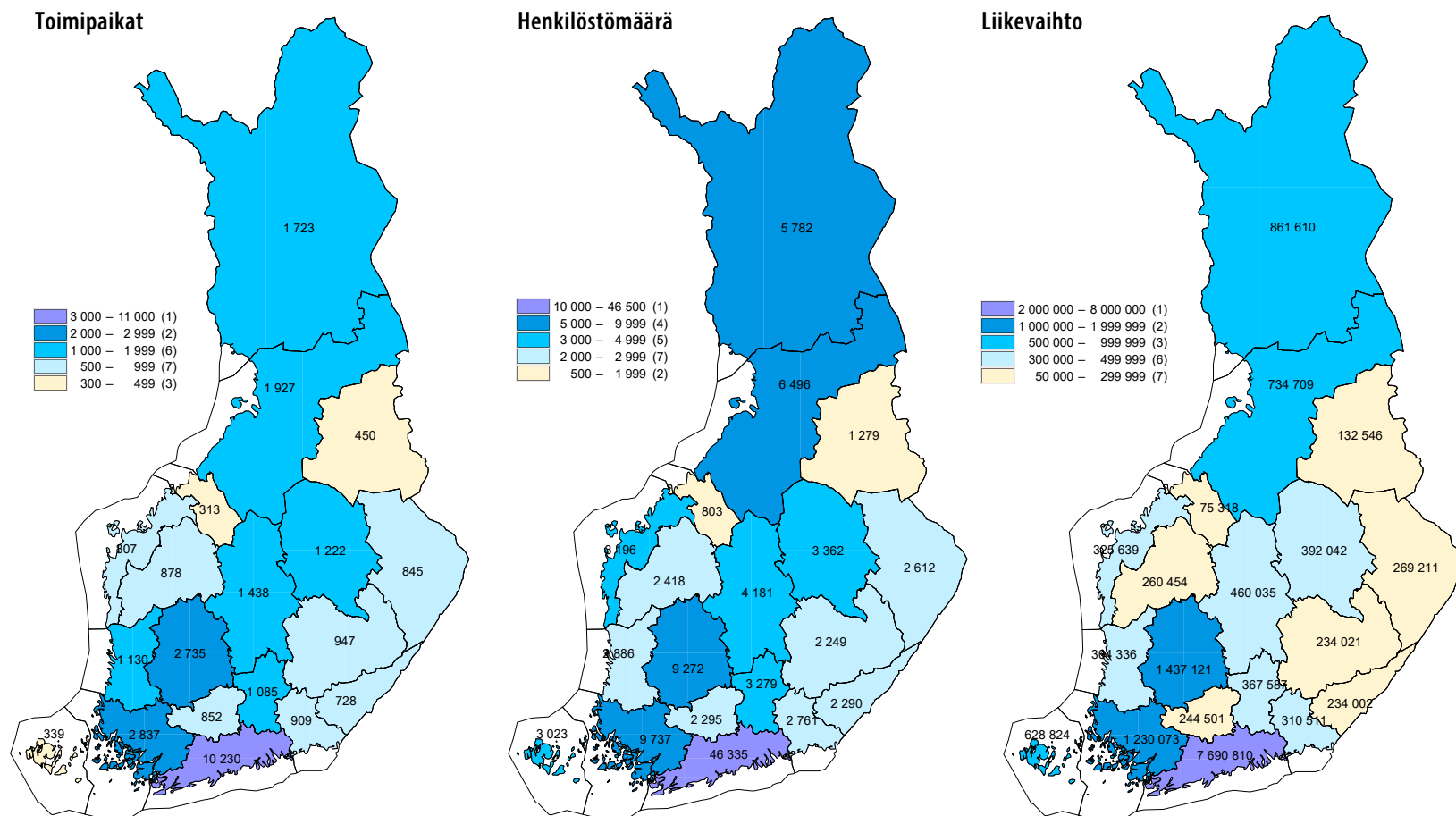
Kuva 8. Palkkatuloja saaneiden henkilöiden lukumäärä erällä matkailun toimialoilla (1 000 henkilöä)

Lähde: Helsinki GSE, koronakriisi ja ansiot, palkkatuloja saaneet.

2.3 Toimipaikkojen liikevaihdon ja henkilöstömäärän jakautuminen alueellisesti

Koko maassa oli vuonna 2018 lähes 31 500 matkailun laajan klusterin toimipaikkaa. Alan yritysten toimipaikkoja on lukumääräisesti eniten Uudellamaalla, Pirkanmaalla ja Varsinais-Suomessa (kuva 9). Näissä maakunnissa sekä Lapissa ja Pohjois-Pohjanmaalla myös matkailun työllistämän henkilöstön ja liikevaihdon määrä on suurempi kuin muissa maakunnissa. Matkailun laajan klusterin toimipaikkoja on kuitenkin kaikkialla Suomessa, ja ne ovat merkittäviä työllistäjiä ja vientitulojen tuottajia alueillaan. Maakunnan väkilukuun suhteutettuna matkailutyöpaikkojen osuus on suurin Ahvenanmaalla, Lapissa ja Uudellamaalla.

Kuva 9. Matkailun laajan klusterin yritysten toimipaikat, liikevaihto ja henkilöstömäärä (htv) maakunnittain vuonna 2018

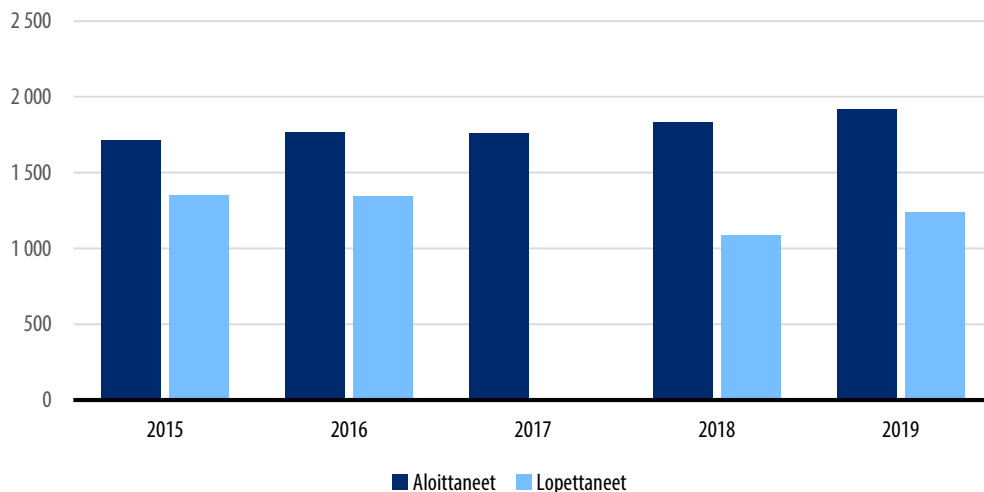
Lähde: Tilastokeskus, kunnittainen toimipaikkatilasto.

2.4 Uudet ja lopettaneet yritykset

Uusien ja lopettaneiden yritysten osalta on saatavilla Tilastokeskuksen aineisto toimialaluokituksen 2-numerotasolla, joten kattavia tietoja matkailun ydin- tai laajan klusterin osalta ei ole saatavilla. Tässä esitetyt tiedot perustuvat majoituspalveluiden (TOL 55), ravitsemistoiminnan (TOL 56) ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen (TOL 79) toimialojen tietoihin.

Matkailualalla aloittaneiden yritysten määrä on kasvanut maltillisesti viime vuosien aikana. Vuonna 2019 perustettiin ravitsemisalalla 1 503 uutta yritystä, majoitusosalalla 220 yritystä ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen toimialalla 196 uutta yritystä. Yhteensä vuonna 2019 perustettiin 1 919 uutta matkailualan yritystä (kuva 10), mikä on yli 200 yritystä enemmän kuin vuonna 2015. Vuoden 2020 ensimmäisellä puolivuotiskaudella yrityksiä perustettiin em. matkailun toimialoilla yhteensä 1002, mikä on kolme yritystä enemmän kuin edellisen vuoden vastaavalla ajanjaksolla.

Kuva 10. Aloittaneet ja lopettaneet yritykset erällä matkailualoilla (TOL 55, 56 ja 79) yhteensä vuosina 2015–2019

Lähde: Tilastokeskus, Aloittaneet ja lopettaneet yritykset. (Vuoden 2017 lopettaneiden yritysten tieto puuttuu lähdeaineistossa tapahtuneen menetelmämuutoksen vuoksi.)

Lopettaneiden yritysten määrä on vaihdellut jonkin verran vuosittain. Vuonna 2019 lopettaneita ravitsemisalalan yrityksiä oli 1 020, majoitusalan yrityksiä 109 ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen toimialan yrityksiä 110. Vuonna 2019 em. toimialoilla toimintansa lopetti yhteensä 1 237 matkailuyritystä, kun vastaava luku vuonna 2018 oli 1 089 yritystä. Vuoden 2020 ensimmäisen kuuden kuukauden aikana toimintansa

lopetti yhteensä 769 matkailuyritystä, mikä on 171 yritystä (28,6 %) enemmän kuin edellisen vuoden vastaavalla ajanjaksolla.

Konkurssit

Vuonna 2019 majoituspalveluiden (TOL 55), ravitsemispalveluiden (TOL 56) ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen (TOL 79) toimialoilla pantiin vireille 284 konkurssia, mikä on 6,8 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Konkurssitapauksista valtaosa (91 %) oli ravitsemisalalla, jolla vireille pantujen konkurssien määrä on kasvanut vuodesta 2017. Majoituspalveluiden ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen toimialoilla vireille pantujen konkurssien määrä on pysynyt viime vuosina melko tasaisena.

Tammi-marraskuussa 2020 pantiin matkailualoilla vireille 219 konkurssia, mikä on 18,3 prosenttia vähemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Henkilökunnan määrä konkurssiin haetuissa yrityksissä oli kaikkiaan 1 218, mikä on hiukan enemmän kuin vuoden 2019 tammi-marraskuussa (1 214 henkilöä). Vireille pannuilla konkurssilla tarkoitetaan kalenterivuoden aikana konkurssiin haettuja yrityksiä. Konkurssin vireille tulo ei läheskään aina merkitse yrityksen tai ammatinharjoittajan konkurssiin menemistä, sillä konkurssimenettely voi keskeytyä prosessin edetessä useista eri syistä esim. konkurssipesän varattomuuden vuoksi tai konkurssihakemuksen peruuttamisen vuoksi (saatava suoritettu).

Tilastokeskuksen mukaan konkurssit ovat vähentyneet vuoden 2020 tammi-marraskuun aikana kaikilla päätoimialoilla. Tämä johtuu suurelta osin toukokuussa 2020 voimaan tulleesta konkurssilain väliaikaisesta muutoksesta, jolla rajoitettiin velkojan mahdollisuutta hakea velallista konkurssiin. Muutoksen myötä yrityksen maksukyvyttömyyden tuli olla pidempikestoista, jotta velkoja saattoi tehdä konkurssihakemuksen. Lakimuutoksella haluttiin auttaa mahdollisimman monia yrityksiä selviämään koronapandemian aiheuttamista talousvaikeuksista. Lakimuutos oli ensin voimassa 31.10.2020 saakka, ja syksyllä sen voimassaoloa jatkettiin tammikuun 2021 loppuun asti.

2.5 Matkailualan työllisyysnäköymät

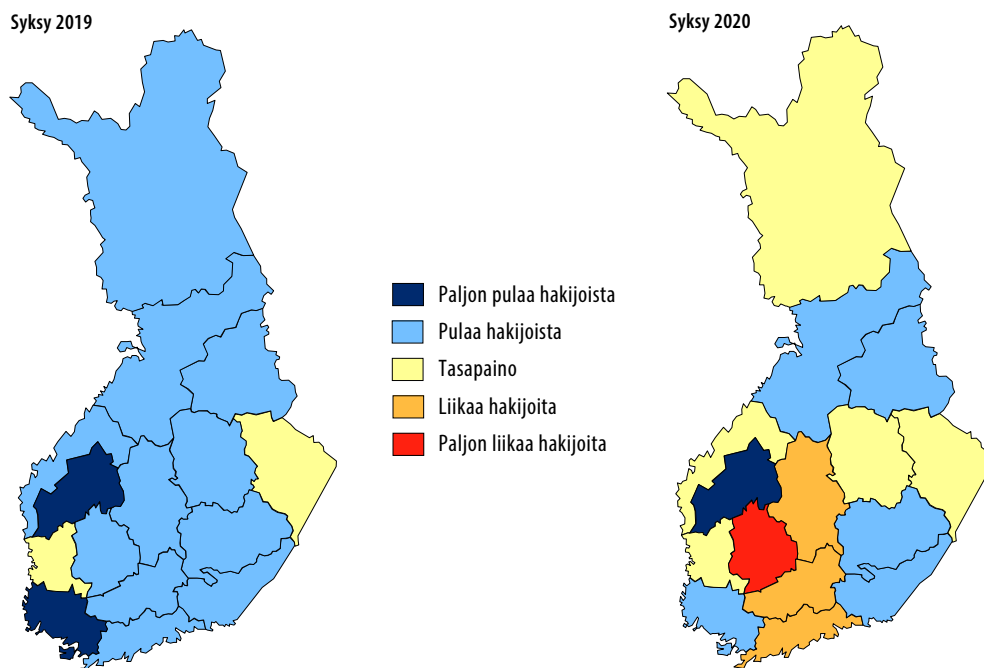
Koronapandemian vaikutukset matkailutyöllisyyteen

Matkailutyöllisyyden tulevaisuuden näköymät olivat positiiviset ennen koronapandemiaa, vaikkakin niissä oli toimiala- ja ammattikohtaisia eroja. Ennen koronapandemiaa matkailun arvioitiin vuonna 2028 työllistävän jo 164 000 henkilöä. Vuokratyövoiman käytön arveltiin kasvavan rinnalla. Koronapandemian vuoksi asetettujen rajoitustoimenpiteiden

seurauksena matkailualan yritykset joutuivat keväällä 2020 lomauttamaan tuhansittain työntekijöitään. Vaikutukset olivat suuria erityisesti ravitsemistoiminnassa.

Työ- ja elinkeinotoimistoissa tehdään kaksi kertaa vuodessa arvio noin 200 ammatin kysynnän ja tarjonnan suhteista lähitulevaisuudessa. Arvio antaa osittain kuvan matkailualan työvoimatarpeesta. Ammattibarometrin mukaan tilanne on muuttunut merkittävästi koronapandemian aikana ja aluekohtaiset erot voivat olla suuria. Ravitsemisalan työmarkkinoilla työvoiman ylitarjonta on yleistynyt, vaikka kaikissa ammateissa työvoimapula ei kuitenkaan ole kokonaan väistynyt. Matkailuun kytkeytyvistä ammateista mm. matkatoimistovirkailijat ja hotellin vastaanottovirkailijat ovat nousseet ylitarjonta-ammattien kärkipäähän koronatilanteen edetessä (kuvat 11, 12 ja 13).²³

Kuva 11. Arvio ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana

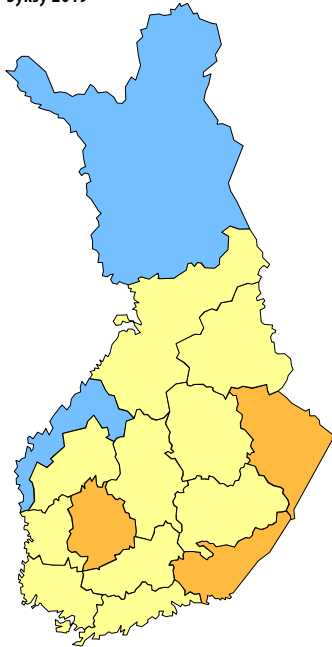

Lähde: Ammattibarometri 09/2020, TEM.

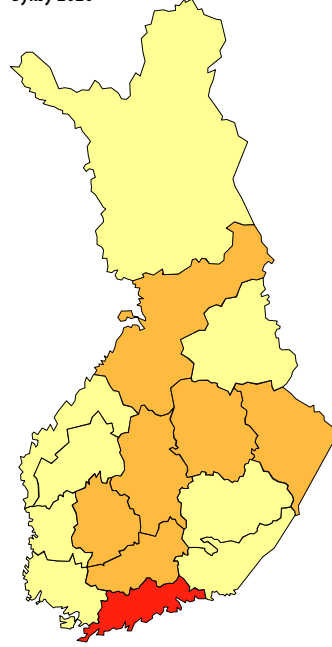
²³ TEM 2020 A.

Kuva 12. Arvio hotellin vastaanottovirkailijoiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana

Syksy 2019

Syksy 2020

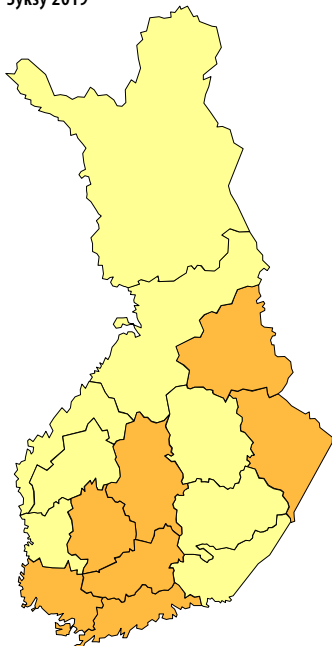

- Paljon pulaa hakijoista
- Pulaa hakijoista
- Tasapaino
- Liikaa hakijoita
- Paljon liikaa hakijoita

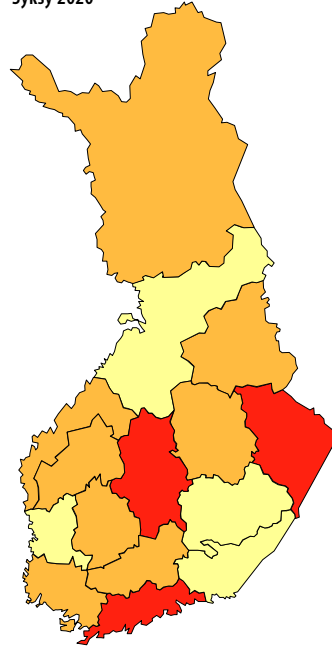
Lähde: Ammattibarometri 09/2020, TEM.

Kuva 13. Arvio matkatoimistovirkailijoiden työmarkkinatilanteesta seuraavan puolen vuoden aikana

Syksy 2019

Syksy 2020

- Paljon pulaa hakijoista
- Pulaa hakijoista
- Tasapaino
- Liikaa hakijoita
- Paljon liikaa hakijoita

Lähde: Ammattibarometri 09/2020, TEM.

Ammattien työmarkkinanäkymien arvio tehdään työ- ja elinkeinotoimistoissa. TE-toimiston virkailijat arvioivat asiantuntemuksensa perusteella noin 200 ammatin työvoiman kysyntänäkymiä ja työvoiman kysynnän ja tarjonnan tasapainon kehitystä puoleksi vuodeksi eteenpäin. TE-toimistot perustavat arvionsa työnantajilta ja työnhakijoilta haastattelujen ja työnantajäkäyntien kautta saamiinsa tietoihin sekä mm. barometrien ja seurantajärjestelmien tietoihin. Ammattibarometriarvioinnilla pyritään parantamaan avointen työpaikkojen ja työnhakijoiden kohtaamista sekä edistämään ammatillista ja alueellista liikkuvuutta.

Osaava työvoima on kilpailuvaltti

Työmarkkinoiden murroksen myötä työ on muuttunut entistä pirstaloituneemmaksi sekä aika- ja paikkariippumattomaksi. Muutos edellyttää myös matkailussa uusien johtamismallien luomista ja työmarkkinoiden sopeutumista. Työntekijöiltä vaaditaan entistä enemmän moniosaamista ja kykyä mukautua vaihtuviin tilanteisiin. Digitaalisessa, globaalissa ja verkostoituneessa työelämässä matkailutyöntekijöiden osaaminen korostuu. Matkailuyritysten menestymiseksi myös matkailulle liitännäisillä toimialoilla (mm. henkilöliikenne, kaupan ala) tulee kiinnittää huomiota työntekijöiden osaamiseen. Osaamisen vahvistuminen kaikilla toimijatasoilla ja -tahoilla sekä siitä seuraava alan ammattimaistuminen on Suomen matkailun kehittymisen yksi keskeinen edellytys.

Koronapandemian jälkeen matkailukysynnän elpymässä on tärkeää varmistaa osaavan työvoiman saatavuus. Matkailualan työtä pidetään usein epäsäännöllisenä, sesonkiluonteina ja matalapalkkaisena, minkä vuoksi alan imagoa ja houkuttelevuutta työpaikkana tulee parantaa sekä matkailun ympärivuotisuutta edistää. Matkailualan koulutusta tulee vahvistaa ja monipuolistaa, ammatillista ja alueellista liikkuvuutta tulee tukea ja työmarkkinoiden dynamiikkaa tulee kehittää tutkimustietoon pohjaten. Tärkeää on huomioida myös laajemmin työntekijöiden ja heidän perheidensä hyvinvointi ja palvelut. Työntekijöiden koulutukseen ja perehdytykseen tulee kiinnittää erityistä huomiota. Yritysten osaamistarpeisiin vastataan parhaiten lyhytkestoisilla, joustavilla ja työelämälähtöisillä koulutuksilla.

Matkailualalla myös kansainvälisen työvoiman rekrytointi on merkittävä mahdollisuus. Kansainvälisten osaajien rekrytointi on toistaiseksi kuitenkin yhä hidas prosessi esimerkiksi tarvittavien työlupien varmistamisen osalta. Kansainvälisen työvoiman rekrytointia ja työllistymistä alalle tulee edistää kehittämällä rekrytointiprosesseja, kannustamalla yrityksiä kansainvälisten osaajien rekrytointiin ja tarjoamalla Suomeen tulleille opiskelijoille urapolkumahdollisuuksia opintojen alusta asti. Matkailuyrityksille tulee myös tarjota koulutusta monikulttuurisen työyhteisön johtamiseen.

3 Markkinoiden kehitys

3.1 Matkailun ennätysvuosi 2019

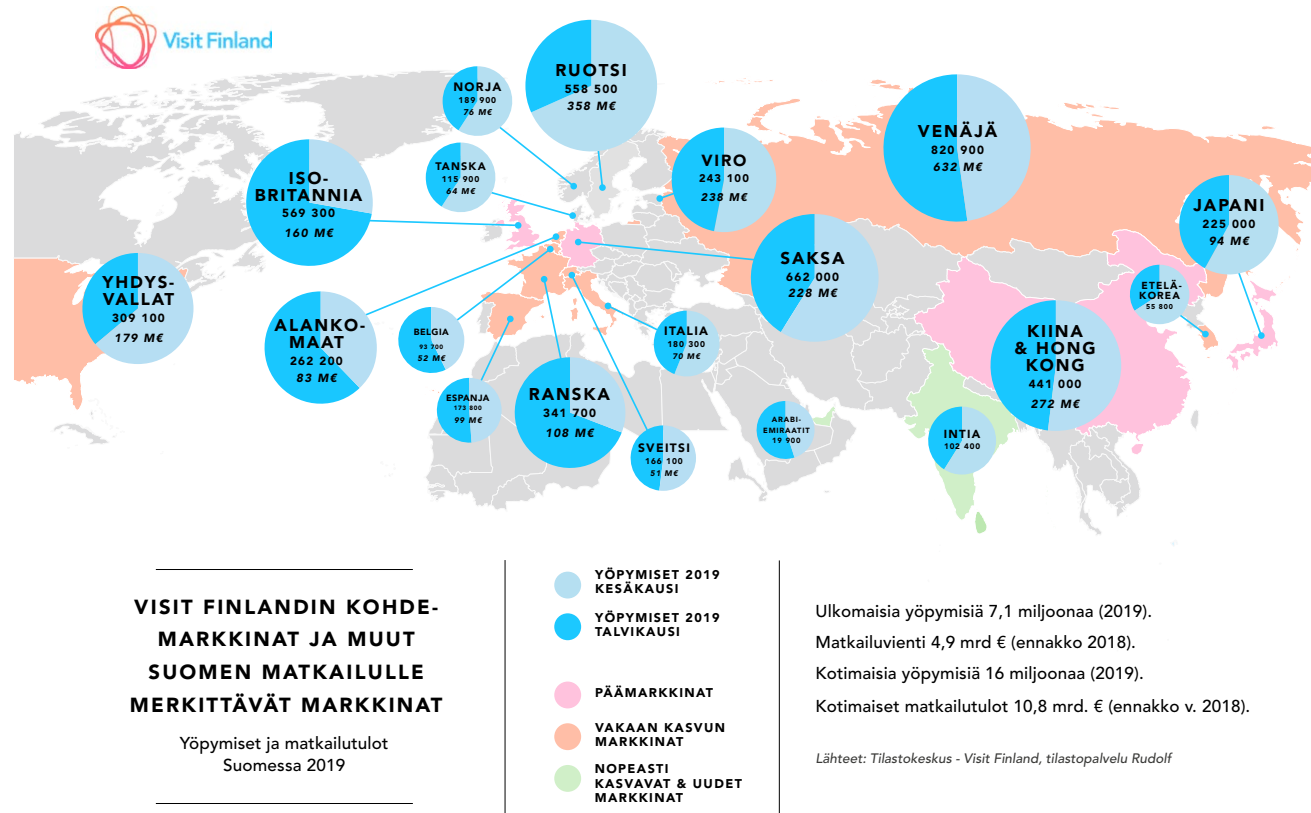
Vuosi 2019 oli Suomen matkailussa jo neljäs peräkkäinen kasvuvuosi, ja majoituspalveluiden kokonaiskasvu kasvoi 3,9 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Majoitusliikkeissä kirjattiin vuonna 2019 yli 23 miljoonaa yöpymisvuorokautta, joista noin 16 miljoonaa oli kotimaisten ja 7,1 miljoonaa ulkomaisten matkailijoiden yöpymisiä (kuva 14). Ulkomaisten yöpymisten kasvu oli Suomessa vahvempaa kuin Euroopassa keskimäärin, sillä Suomessa yöpymisiä tilastoitiin 3,1 prosenttia edellisvuotta enemmän, kun Euroopassa vastaava kasvuluku oli 0,5 prosenttia.²⁴ Pohjoismaiden vertailussa ainoastaan Norjassa ulkomaiset yöpymiset lisääntyivät enemmän kuin Suomessa²⁵.

Suomeen saapui eniten matkailijoita Venäjältä (–1 %), Saksasta (+5 %), Britanniaasta (–4 %), Ruotsista (0 %) ja Kiinasta (+15 %, sisältäen Hongkongin). Nämä viisi suurinta lähtömaata olivat samat kuin edellisvuonna. Kahdenkymmenen suurimman lähtömaan joukossa kasvua edellisvuoteen kertyi eniten Intiasta (+27 %), Kiinasta (+15 %), Ranskasta (+14 %), Italiasta (+13 %), Belgiasta (+10 %), Virosta (+9 %) sekä Itävallasta (+8 %).

²⁴ Tilastokeskus 2020 A.

²⁵ Business Finland 2020 B.

Kuva 14. Kohdemarkkinat vuonna 2019

Suuralueittainen tarkastelu

Määrällisesti ulkomaisten matkailijoiden yöpymisiä kertyi vuoden 2019 aikana eniten pääkaupunkiseudulla: 3 miljoonaa yöpymistä, mikä oli 43 prosenttia kaikista Suomen ulkomaisista yöpymisistä. Helsingin vetovoima kansainvälisten matkailijoiden keskuudessa lisääntyi jo kuudetta vuotta peräkkäin. Pääkaupunkiseudun matkailijat saapuivat tasaisesti eri puolilta maailmaa.

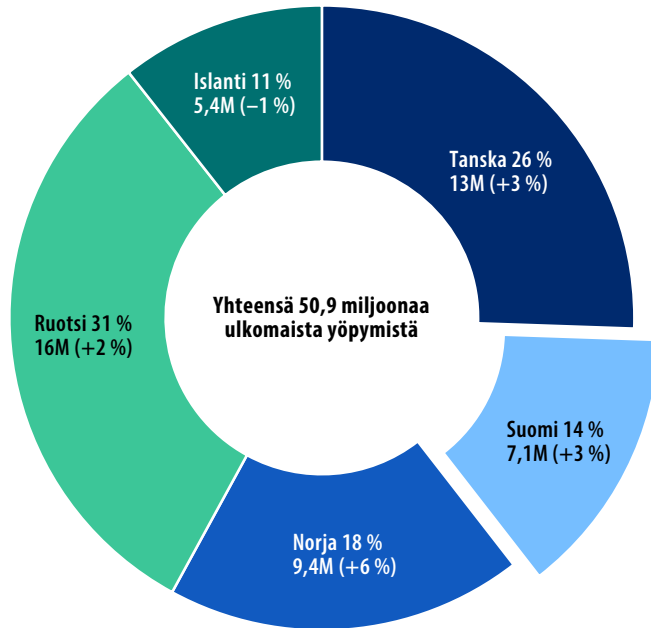
Lapin matkailun vahva kasvu jatkui vuoden 2019 aikana jo viidettä vuotta peräkkäin ja pääkaupunkiseudun tapaan myös Lapissa rikottiin ennätyksiä ulkomaisten yöpymisten osalta. Lapin osuus, 1,8 miljoonaa yöpymistä, oli neljännes kaikista ulkomaisista yöpymisistä. Lapissa aasialaisten osuus ulkomaisista matkailijoista oli pääkaupunkiseudun ohella melko suuri. Kuitenkin suurin osa Lapin matkailijoista oli brittejä ja mannereurooppalaisia.

Järvi-Suomessa ulkomaisia yöpymisiä kertyi hieman yli 1,1 miljoonaa ja rannikon ja saariston alueella lähes 1,1 miljoonaa. Rannikon ja saariston alueella yöpymiset lisääntyivät kuuden prosentin verran, mutta Järvi-Suomessa jäätiin yöpymismäärissä neljä prosenttia edellisvuotta heikommalle tasolle. Järvi-Suomessa venäläismatkailijoiden osuus oli reilu kolmannes kaikista matkailijoista. Rannikon ja saariston alueella vastaavasti skandinaavien, erityisesti ruotsalaisten, osuus oli merkittävä. Molemmilla alueilla vajaa puolet matkailijoista saapui Manner-Euroopasta ja Britanniaista.²⁶ Matkailun suuraluejako on kuvattu liitteessä 3.

Yöpymisten pohjoismainen vertailu

Suomen, Ruotsin, Norjan, Tanskan ja Islannin majoitusliikkeissä rekisteröitiin kaikkiaan 50,9 miljoonaa ulkomaista yöpymistä vuonna 2019 (kuva 15). Määrä kasvoi edellisvuodesta kolmella prosentilla. Suomen osuus yöpymisistä oli 14 prosenttia (7,1 miljoonaa yöpymistä). Suurimman, 31 prosentin osuuden ulkomaan markkinoista keräsi Ruotsi, jossa tilastointiin kaikkiaan 16 miljoonaa ulkomaista yöpymistä. Lukuihin sisältyvät yöpymiset hoteleissa, hostelleissa, lomakylissä ja leirintäalueilla, mutta ei vuokramökeissä tai -huoneistoissa.

²⁶ Business Finland 2020 B.

Kuva 15. Pohjoismaiden osuudet yöpymisistä vuonna 2019**Pohjoismaiden osuudet yöpymisistä 2019**

Lähde: Business Finland, yöpymisten pohjoismainen vertailu.

Ulkomaaisia hotelliyöpymisiä Pohjoismaissa tilastoitiin kaikkiaan 34,4 miljoonaa vuonna 2019. Suomen hotelleille niistä kertyi 5,9 miljoonaa yöpymistä eli 17 prosentin markkinaosuus. Ruotsi sai 9,9 miljoonalla yöpymisellään suurimman, 29 prosentin markkinaosuuden, Tanska 21:n, Norja 21:n ja Islanti 12 prosentin siivun markkinoista.²⁷

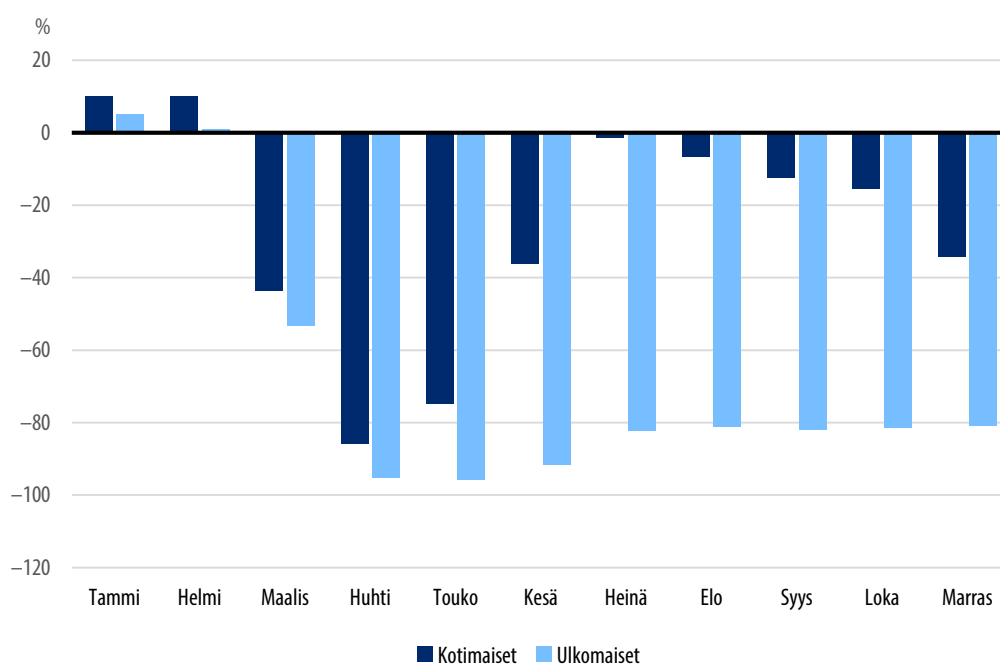
3.2 Koronapandemian vaikutukset Suomen matkailijamääriin

Alkuvuosi 2020 näytti yöpymisten kasvulukujen valossa lupaavalta. Ennakkotietojen mukaan tammikuussa rekisteröitiin yöpymisiä 8 prosenttia ja helmikuussa 6,9 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Koronapandemian vaikutukset alkoivat näkyä dramaattisesti maaliskuussa, jolloin yöpymiset vähenivät Suomen majoitusliikkeissä

²⁷ Business Finland 2020 B.

46,6 prosenttia viime vuodesta (kuva 16).²⁸ Huhtikuussa yöpymiset vähenivät 88,2 prosenttia edellisvuoteen verrattuna, ja kuun loppuun mennessä kaikkiaan 321 hotellia oli suljettuina.²⁹

Kuva 16. Yöpymisten muutos kuukausittain vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna, ennakkotiedot

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

Kesän matkailukysyntä pääasiassa kotimaista

Kotimaan matkailu käynnistyi vähitellen kesälomakauden alkaessa. Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan suomalaiset tekivät touko-elokuun aikana 9,7 miljoonaa yöpymisen sisältänyttä kotimaan vapaa-ajanmatkaa. Ilmaismajoitusmatkoja näistä oli 7,2 miljoonaa, mikä oli hieman vähemmän kuin viime vuoden touko-elokuussa. Vapaa-ajanmatkoja, joiden aikana yövyttiin maksullisessa majoituksessa, tehtiin 2,5 miljoonaa, ja suosituimmat matkakohteet sijaitsivat Uudellamaalla, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Maksullisen majoituksen sisältäneitä kotimaan matkoja tehtiin viidennes vähemmän kuin edellisvuoden touko-elokuussa.³⁰

²⁸ Tilastopalvelu Rudolf.

²⁹ Tilastokeskus 2020 B.

³⁰ Tilastokeskus 2020 C.

Heinäkuu oli kotimaassa kesäkauden suosituin matkustuskuukausi, sillä silloin suomalaiset tekivät 1,1 miljoonaa maksullisen majoituksen sisältänyttä matkaa ja 2,2 miljoonaa ilmais-majoitusmatkaa. Heinäkuussa tehdyistä maksullisen majoituksen sisältäneistä matkoista 12 prosenttia suuntautui Uudellemaalle ja 11 prosenttia Lappiin. Mökkilomailu oli koronakesänä todella suosittua, ja yöpymiset sekä omilla että vuokratuilla mökeillä lisääntyivät lähes puolitoistakertaisiksi verrattuna edellisvuoteen. Hotellilomailu kotimaassa ei sen sijaan ollut niin suosittua, sillä hotelli-yöpymisiä oli noin kolmannes vähemmän edellis-kseen verrattuna.³¹

Ulkomainen matkailu Suomessa oli hyvin vähäistä kesällä 2020. Touko-elokuun aikana ulkomaisille matkailijoille rekisteröitiin Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan kaikkiaan 360 590 yöpymistä, mikä oli 86,4 prosenttia vähemmän kuin edellisen vuoden vastaavana ajanjaksona. Suurin ulkomaalaisten ryhmä olivat saksalaiset 58 249 yöpymisellään. Toiseksi suurin ryhmä olivat virolaiset 53 732 yöpymisellä. Kolmantena olivat norjalaiset 48 300 yöpymisellä ja neljäntenä ruotsalaiset 18 360 yöpymisellä.

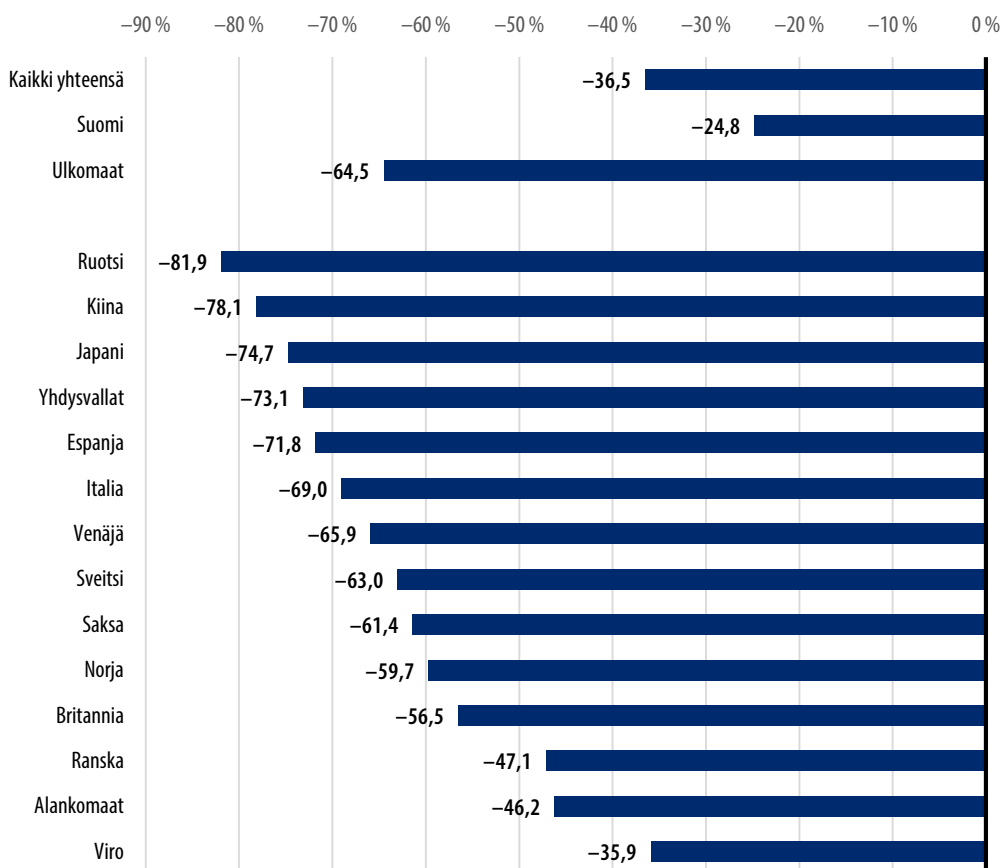
Yöpymisiä tammi-marraskuun 2020 aikana huomattavasti edellisvuotta vähemmän

Ennakkotietojen mukaan tammi-marraskuussa 2020 Suomen majoitusliikkeissä kirjattiin yhteensä 13,5 miljoonaa yöpymistä. Määrä oli 36,5 prosenttia vähemmän kuin vuoden 2019 vastaavana ajanjaksona. Kotimaisten matkailijoiden osuus yöpymisiä oli 11,3 miljoonaa ja ulkomaisten osuus oli 2,2 miljoonaa yöpymisvuorokautta. Kotimaisten matkailijoiden yöpymiset vähenivät 24,8 prosenttia ja ulkomaisten 64,5 prosenttia edellisvuodesta.

Yöpymiset tärkeimmistä matkailijamaista laskivat. Suurin vähennys tapahtui venäläisten yöpymisissä, jotka vähenivät tammi-marraskuun aikana 492 200 yöpymisellä edellisvuoden vastaavaan ajanjaksoon verrattuna. Venäläisten yöpymisiä oli 65,9 prosenttia vähemmän kuin tammi-marraskuussa 2019. Tarkastelun kohteena olevista maista pienin vähennys tapahtui virolaisten yöpymisissä, jotka vähenivät 80 100 yöllä. Virolaisten yöpymisiä oli 35,9 prosenttia vähemmän kuin tammi-marraskuussa 2019. (kuva 17).

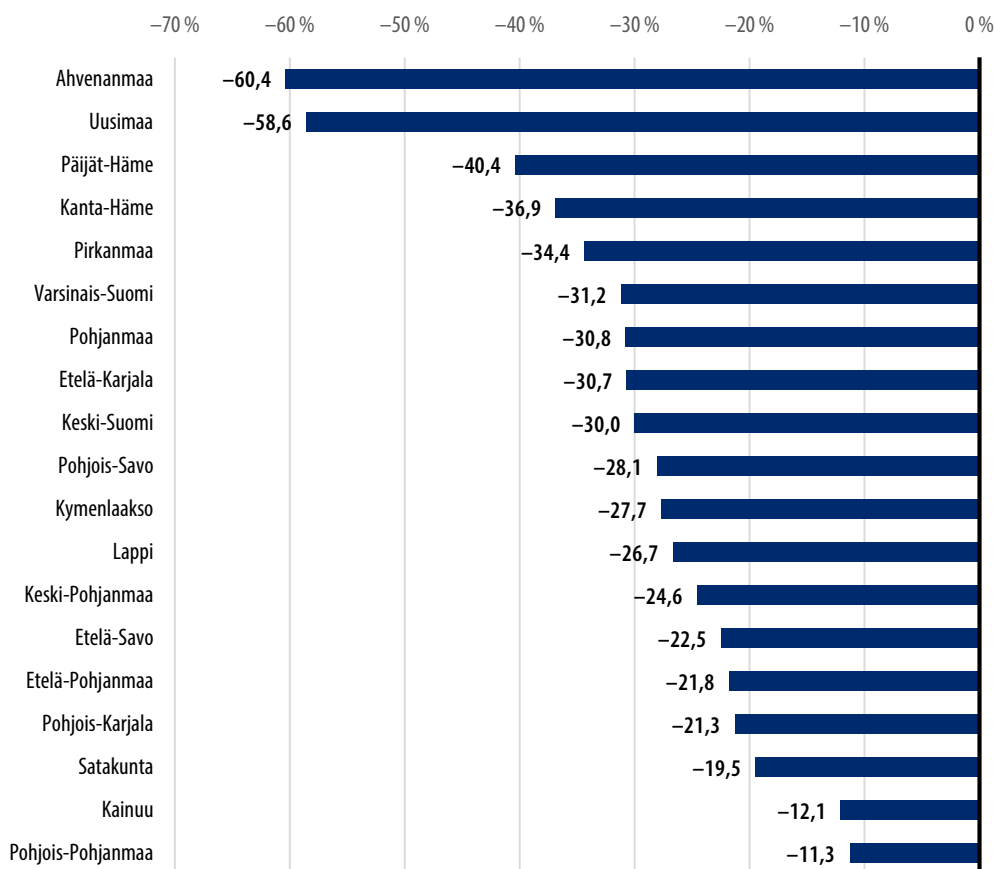
³¹ Tilastokeskus 2020 C.

Kuva 17. Yöpyymisten muutos (%) tammi-marraskuu 2020/2019, ennakkotieto

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

Maakunnittain tarkasteltuna yöpyymisten lukumäärä väheni eniten Uudellamaalla, Lapissa ja Pirkanmaalla. Yöpyymisten kokonaismäärä väheni suhteellisesti eniten Ahvenanmaalla (-60,4%), Uudellamaalla (-58,6%) ja Päijät-Hämeessä (-40,4%) (kuva 18).

Kuva 18. Yöpymisten muutos (%) maakunnittain tammi-syyskuussa 2020/2019, ennakkotieto

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto.

Tammi-marraskuun välisenä aikana suurin ulkomaalaisten ryhmä olivat venäläiset 255 000 yöpymisellään. Toiseksi suurimpana ryhmänä olivat saksalaiset 238 000 yöpymisellä. Kolmantena olivat britit 165 000 yöpymisellä ja neljäntenä ranskalaiset 155 000 yöpymisellä. Sijalla 5 olivat virolaiset (143 000 yötä), sijalla 6 hollantilaiset (129 000 yötä), sijalla 7 ruotsalaiset (97 000 yötä) ja sijalla 8 yhdysvaltalaiset (78 000 yötä).³²

3.3 Matkailun kohderyhmät

Matkailumarkkinointi edellyttää matkailijoiden segmentointia, jotta toimenpiteitä voidaan kohdistaa tehokkaasti valituille sopivimmille kohderyhmille. Asiakassegmenttien

³² Tilastokeskus 2020 D.

tuntemuksen ja ymmärryksen lisääntyessä voidaan myös kehittää tarjontaa paremmin matkailijoiden tarpeita vastaavaksi. Segmentointia voidaan tehdä eri tekijöiden, kuten kansallisuuden tai demografisten tekijöiden (ikä, sukupuoli jne.), perusteella. Matkailutoimialalla on yleistä jakaa matkailijat ryhmiin, joilla on samanlaiset matkustamiseen liittyvät motiivit, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet.

Visit Finland on määritellyt kohderyhmätutkimuksen perustella kuusi Suomen kannalta merkittävää asiakassegmenttiä: luonnon ihmeiden metsästäjät, aktiiviset seikkailijat, luontonautiskelijat, aitouden etsijät, ”suomalainen luksus” ja citybreikkaajat (kuva 19). Segmentoinnin tarkoituksena on palvella konkreettisia myyntiin tähtääviä markkinointitoimenpiteitä ja auttaa suomalaista matkailuelinkeinoa vastaamaan paremmin kansainväliseen kysyntään.

Kuva 19. Matkailijaryhmien jaottelu

Lähde: Visit Finlandin kohderyhmätutkimus 2017.

Suomen kolme pääasiallista asiakassegmenttiä määrittää erilainen suhde luontoon: *Luonnon ihmeiden metsästäjät* haluavat ainutlaatuisen luontokokemuksen. Erityisesti revontulien kokeminen, mutta myös muut Suomen luonnon ”ihmeet”, kuten yötön yö, ovat tyypillisiä elämyksiä näille once in a lifetime -asenteen matkailijoille. *Aktiiviset seikkailijat* ovat innokkaita luonnossa suoritettavien aktiviteettien harrastajia. Tämän asiakassegmentin kiinnostuksen kohteet kattavat niin extreme-lajit kuin myös maastohiihdon, talven ja arktisen luonnon kokemisen, eläinten tarkkailun sekä muut vesi-, lumi- ja maastoaktiviteetit.

Luontonautiskelijat ovat kahteen edelliseen ryhmään verrattuna ehkä puhtaimmin luontoon itsessään keskittynyt segmentti. He ovat matkailijoita, jotka haluavat ladata akkujaan luonnon rauhassa ja kauniista maisemista ammentaen. Luontonautiskelijat suosivat kansallispuistoja ja aitoja luontokokemuksia metsissä, järvillä ja saaristossa. Erämaareitit sekä sienestys ja marjastus metsässä voivat myös olla heille mieluisia aktiviteetteja.

Kolmea muuta asiakassegmenttiä määrittää kulttuurin ja elämäntavan kokeminen. Suomalainen luonto voi niissäkin olla keskeinen rikastuttava tekijä. *Aitouden etsijät* haluavat sulautua paikallisten joukkoon ja välttää ”turistirysiä”. Museot ja tapahtumat kuten festivaalit ja konsertit, paikallisen kaupunki- ja maaseutuelämäntyylin kokeminen, luonnosta nauttiminen ja saunominen, paikallinen ruokakulttuuri, paikalliset kulttuurikohteet ja design-alueet sekä erikoiset majoitusmuodot ovat tämän segmentin mieleen. *Suomalaisen luksuksen etsijät* -ryhmään kuuluvat haluavat voida hyvin sekä henkisesti että fyysisesti (body&soul), ja he ovat valmiita panostamaan hieman enemmän esimerkiksi kalliimpiin ja erikoisempiin majoituspaikkoihin, liikuntapalveluihin ja hoitoihin.

Suomessa lähinnä suurimmilla kaupungeilla, kuten Helsingillä, Turulla ja Tampereella, on mahdollisuus tavoitella *citybreikkaajia*. He ovat matkailijoita, jotka haluavat nähdä ja kokea kaupungin erikoisuudet ja alueet, joissa on kiinnostavaa nähtävää ja koettavaa. Kaupungin erityispiirteet, historia, museot ja design-alueet sekä yleisesti ottaen tutustuminen kaupunkiin ja sen ruokakulttuuriin, tapahtumiin, elämänmenoon ja ostosmahdollisuuksiin tuovat citybreikkaajille elämyksiä.

4 Alan yritysten taloudellinen tilanne

Yritysten taloudellista tilannetta tarkastellaan usein tilinpäätösanalyysillä ja siihen liittyvillä kannattavuuden, vakavaraisuuden ja maksuvalmiuden tunnusluvuilla. Tunnuslukujen avulla voidaan tehdä vertailua tai tarkastella, mihin suuntaan taloudellinen tilanne on kehittymässä. Tässä luvussa yritysten taloudellista tilannetta on tarkasteltu Tilastokeskuksen tilinpäätöstilastojen pohjalta ja matkailutoimialojen mediaanilukujen valossa. Tilinpäätöstilastot ovat saatavilla toimialaluokituksen 2-numerotasolla, joten kattavia tietoja matkailun ydin- tai laajan klusterin osalta ei ole saatavilla. Tässä esitetyt tiedot perustuvat majoituspalveluiden (TOL 55), ravitsemistoiminnan (TOL 56) ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen (TOL 79) toimialojen tietoihin. Vuoden 2019 osalta tiedot ovat ennakkotietoja.

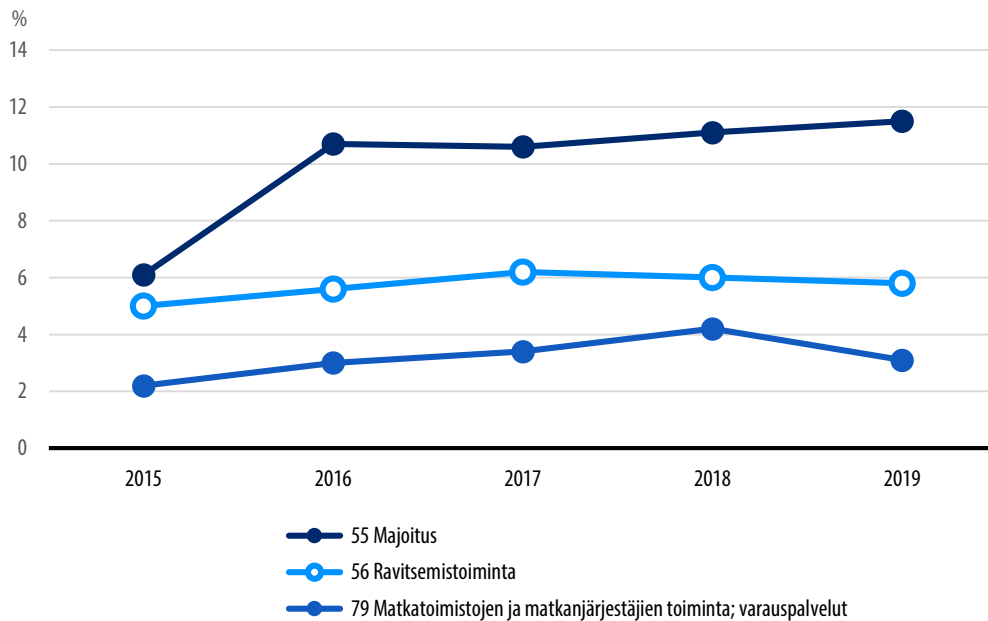
4.1 Kannattavuus

Käyttökate tarkoittaa rahamäärää, joka jää yrityksen liikevaihdosta, kun siitä vähennetään yrityksen kiinteät ja muuttuvat kulut. Se kertoo yrityksen liiketoiminnan tuloksen ennen poistoja, rahoituseriä, veroja, satunnaisia eriä ja tilinpäätössiirtoja. Käyttökateprosentti puolestaan kuvaa käyttökateen suhdetta liikevaihtoon. Palvelutoimialoilla käyttökateprosentti on tavallisesti 5–15 prosentin välillä.³³

Vuoden 2019 ennakkotietojen mukaan käyttökateprosentin mediaani oli majoituspalveluissa 11,5 prosenttia, ravitsemistoiminnassa 5,8 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialalla 3,1 prosenttia. Vuoden 2015 tilanteeseen verrattuna kannattavuuden kehitys on ollut suotuisinta majoituspalveluissa (kuva 20).

³³ Yritystutkimus ry 2017.

Kuva 20. Käyttökateprosentti vuosina 2015–2019

Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

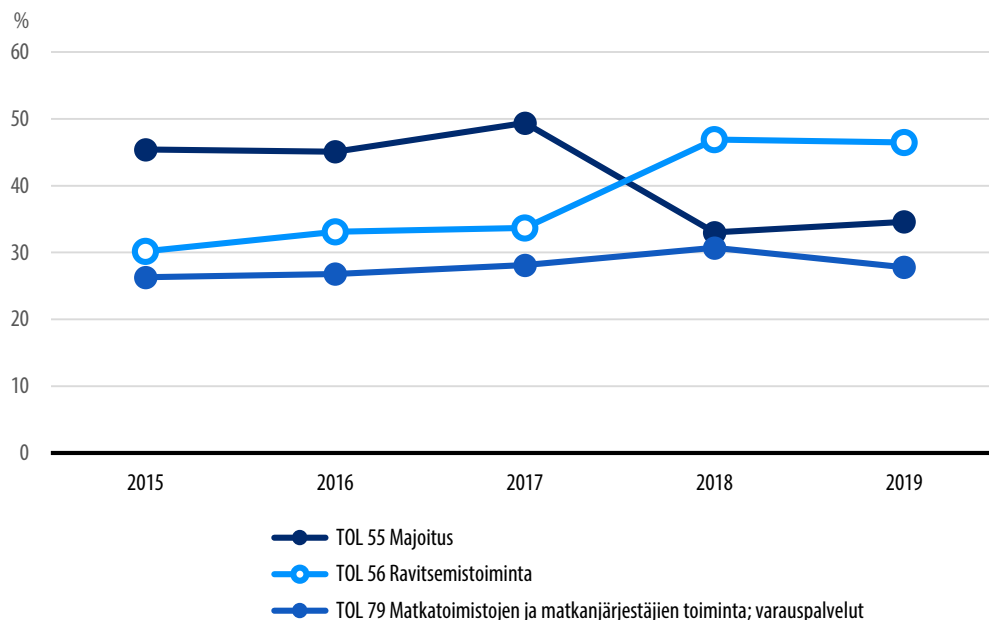
4.2 Vakavaraisuus

Omavaraisuusaste mittaa yrityksen vakavaraisuutta, tappionsietokykyä ja kykyä selviytyä sitoumuksistaan pitkällä aikavälillä. Tunnusluvun arvo kertoo, kuinka suuri osuus yhtiön varallisuudesta on rahoitettu omalla pääomalla. Mitä korkeampi yrityksen omavaraisuusaste on, sitä vakaammalle pohjalle yrityksen liiketoiminta rakentuu. Omavaraisuusastetta pidetään hyvänä, jos se on yli 40 prosenttia. Tyydyttävänä pidetään 20–40 prosentin tasoa ja heikkona alle 20 prosenttia.³⁴

Omavaraisuusasteen mediaani on kehittynyt ravitsemisalalla suotuisasti vuodesta 2015 ja oli vuonna 2019 ennakkotietojen mukaan 46,5 prosenttia. Majoituspalvelujen toimialan omavaraisuusaste on hiukan heikentynyt vuoden 2015 tilanteesta ja oli 34,6 prosenttia vuonna 2019. Matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialan omavaraisuusaste on pysynyt viime vuodet tyydyttävällä tasolla ja oli 27,8 prosenttia vuonna 2019 (kuva 21).

³⁴ Yritystutkimus ry 2017.

Kuva 21. Omavaraisuusaste vuosina 2015–2019

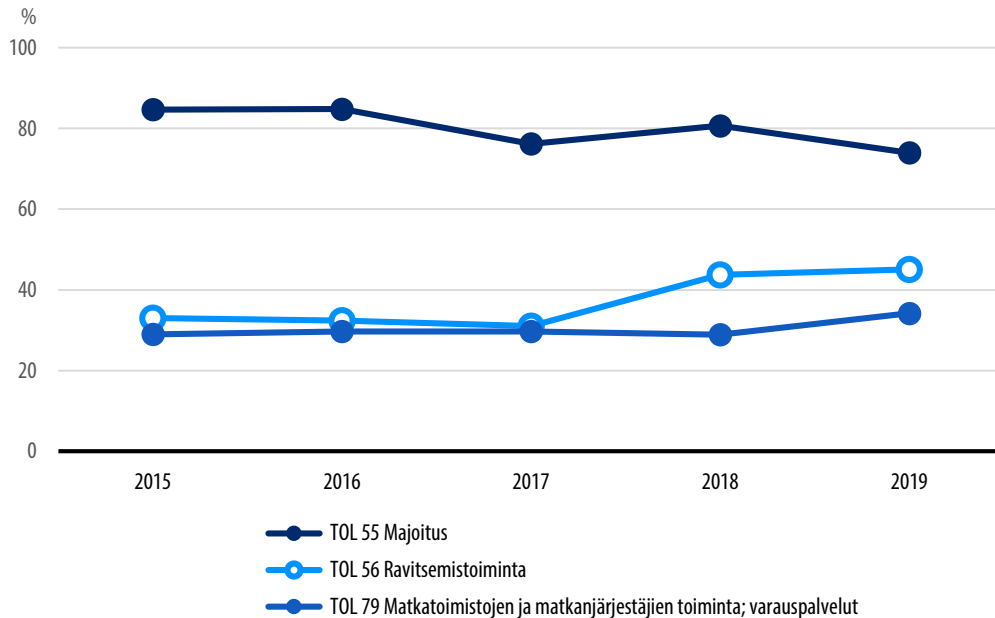

Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

Suhteellinen velkaantuneisuus kuvaa yrityksen velkojen määrää suhteessa sen liikevaihtoon. Arvoa pidetään hyvänä, jos se on alle 40 prosenttia. Tyydyttävänä pidetään 40–80 prosentin tasoa ja heikkona yli 80 prosenttia.³⁵ Vuonna 2019 suhteellinen velkaantuneisuus oli majoituspalvelujen toimialalla 74,0 prosenttia, ravitsemistoimialalla 45,1 prosenttia ja matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varauspalvelujen toimialalla 34,2 prosenttia. Majoitustoimialan velkaantuneisuus on vertailluista toimialoista heikoimmalla tasolla, mutta tilanne on vähitellen kohentunut vuoden 2015 tilanteeseen verrattuna (kuva 22).

³⁵ Yritystutkimus ry 2017.

Kuva 22. Suhteellinen velkaantuneisuus vuosina 2015–2019

Lähde: Tilastokeskus, yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.

4.3 Koronapandemian vaikutukset alan yritysten taloudelliseen tilanteeseen

Vuoden 2020 aikana koronapandemia on vaikuttanut negatiivisesti lukuisten matkailuyritysten toimintaan ja ajanut yrityksiä taloudelliseen kriisiin. Tässä osiossa pyritään kuvaamaan toimialan tilannetta vuoden 2020 syksyyn mennessä toteutettujen, yritysten taloudellista tilaa koskevien kyselytutkimusten pohjalta. Useissa tutkimuksissa otoskoot ovat olleet pieniä, minkä vuoksi tulokset ovat ainoastaan suuntaa antavia.

Valtion pääomasijoitusyhtiö Tesi on kartoittanut koronan vaikutuksia suomalaisiin pk-yrityksiin laaja-alaiseen asiantuntijayhteistyöhön perustuvilla kyselytutkimuksilla³⁶. Tutkimusten kolmas osa toteutettiin marraskuussa 2020 ja siihen osallistui yhteensä 1 683 yritystä. Tutkimuksen mukaan tarkastelun kohteena olleista toimialasektoreista majoitus- ja ravitsemistoiminta oli kärsinyt koronatilanteesta eniten. Majoitus- ja ravitsemistoiminta oli ainoa matkailuun liittyvä toimialaluokitus, joka oli mukana tutkimuksessa. Toimialan yrityksistä 89 prosenttia arvioi vuosiliikevaihdon laskevan vuodesta 2019, ja 31 prosenttia

36 Suomen Teollisuussijoitus Oy 2020.

yrittäjistä arvioi liikevaihdon laskevan yli 40 prosenttia. 72 prosenttia alan vastaajista ennusti myös alkuvuoden 2021 liikevaihdon olevan pienempi vuoden 2020 alkuvuoteen verrattuna.

Majoitus- ja ravitsemistoimialan yrityksistä 71 prosenttia arvioi käyttökateprosentin laskevan koko vuoden 2020 osalta vuoden 2019 tasoon verrattuna, ja 31 prosenttia arvioi käyttökateensa laskeneen yli 20 prosenttia. Liikevaihdon laskun ohella myös myyntisaamisten hidastuminen on heikentänyt yritysten maksukykyä.

Majoitus- ja ravitsemistoimialan yritykset ovat Tesin kyselyn mukaan kyenneet sopeuttamaan toimintaansa ja kustannuksiaan hiukan muita sektoreita paremmin. Eniten käytetyt keinot kustannusten vähentämiseksi olivat lomautukset sekä vuokrien ja maksuehtojen joustot. Kyselyn tulosten mukaan majoitus- ja ravitsemisalalan yrityksistä suurempi osuus on saanut pankkirahoitusta ja muita kassatilannetta parantavia ratkaisuja kuin muilla toimialoilla.

Keskuskauppakamari on toteuttanut yrityksille useita valtakunnallisia koronatilannekyselyitä maaliskuusta 2020 lähtien. Joulukuussa toteutettuun kyselyyn vastasi 3 242 kauppakamarien jäsenyritystä kaikilta toimialoilta ympäri Suomen sekä kaiken kokoisista yrityksistä. Majoitus- ja ravitsemisalalan vastaajista 93 prosenttia arvioi koronapandemian vaikuttaneen yrityksen liikevaihtoon negatiivisesti ja 44 prosenttia arvioi liikevaihdon laskeneen yli 50 prosenttia. 61 prosenttia toimialan vastaajista arvioi yrityksensä konkurssiriskin nousseen merkittävästi koronapandemian vuoksi.³⁷

Suomen matkailualan liitto SMAL ry toteutti jäsenilleen lokakuussa kyselytutkimuksen, johon vastasi 78 matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäjäsentä, mukaan lukien vapaa-ajan- ja liikematkoja myyvät yritykset sekä incoming- että outgoing-sektorilla. Kyselyn tulosten mukaan vain 15 prosenttia vastaajista pystyy jatkamaan toimintaansa suhteellisen normaalisti, jos matkakauppa ei käynnisty joulukuun 2020 loppuun mennessä, kun taas 21 prosenttia joutuu miettimään yrityksen hakemista selvitystilaan. Jos matkakauppa ei ole käynnistynyt vielä helmikuun 2021 loppuun mennessä, jo 46 prosenttia vastaajista joutuu miettimään yrityksen selvitystilaan hakemista. Marraskuussa toteutetun toisen kyselyn mukaan (vastaajia 95) huhti-lokakuun välisenä aikana matkatoimistoalan myynti on ollut vain noin 8,3 prosenttia edellisvuoden vastaavasta ajankohdasta.³⁸

Tapahtumaelinkeinon keskusjärjestö Tapahtumateollisuus ry toteutti jäsenilleen lokakuussa verkkokyselyn, johon vastasi 90 toimijaa. 87 prosenttia vastaajista arvioi yrityksen

³⁷ Keskuskauppakamari 2020.

³⁸ Mäki-Fränti H. 2020.

kuluvan vuoden liikevaihdon laskevan vähintään 50 prosenttia edellisvuoteen verrattuna ja 44 prosenttia arvioi liikevaihdon laskevan yli 80 prosenttia. Vastaajista 94 prosenttia arvioi yrityksensä tekevän kuluvaan vuonna 2020 tappiollisen tuloksen. 73 prosentilla yrityksistä oli kyselyhetkellä liikevaihtoa synnyttävää liiketoimintaa vain vähäisesti tai ei lainkaan. Vastaajista 62 prosenttia arvioi yrityksellään olevan toimintaedellytyksiä enää alle puoli vuotta.³⁹

Linja-autoliitto toteutti marraskuussa 2020 jäsenkyselyn, johon vastasi 78 yritystä eri puolilta Suomea. Vastanneista 50 prosenttia ilmoitti yrityksen liikevaihdon vähentyneen yli 50 prosenttia. Tilausliikenne ja bussimatkailu olivat käytännössä pysähdyksissä kevään ja kesän aikana. 69 prosenttia vastanneista kertoi tilausliikenteen ja bussimatkailun volyymin olevan kyselyhetkellä vain 0–10 prosentin tasolla normaalitilanteeseen verrattuna. Vastanneista 78 prosenttia arvioi yrityksen selviävän tai ehkä selviävän koronakriisistä, ja 10 prosenttia puolestaan arvioi yritystoiminnan ehkä loppuvan.⁴⁰

Pandemian vaikutukset matkailutoimialoille ovat olleet mittavat, ja lukuisat yritykset ovat ajautuneet taloudelliseen kriisiin. Yritykset ovat joutuneet sopeuttamaan toimintaansa nopeasti. Muuttuvia kuluja on sopeutettu toimintavolyymiin ja kiinteitä kuluja on minimoitu. Osa matkailuyrityksistä on tukeutunut toiminnassaan kotimaan matkailukysyntään ja osa on onnistunut kehittämään matkailutuloa korvaavaa liiketoimintaa. Koronapandemiasta aiheutunut talouden heikentyminen ja suuri epävarmuus ovat kaiken kaikkiaan vähentäneet pk-yritysten kasvuhakuisuutta, ja suuri joukko yrityksiä keskittyy nyt hengissä pysymiseen. Yritysten taloudellisen tilanteen kohentuminen voi viedä pitkään. Yllättäviin kysyntämuutoksiin on järkevää varautua jatkossa, ja siksi yritysten tulisi luoda riittävät taloudelliset puskurit esimerkiksi laskusuhdanteiden ja uusien pandemioiden varalle.

4.4 Matkailualan koronatukivälineet ja alueellinen matkailurahoitus

Koronapandemian levitessä keväällä 2020 Suomen hallitus päätti nopeasti tukivälineistä yrityksille koronakriisin haittojen torjumiseksi. Finnveran rahoitusvaltuuksia korotettiin ja lisärahoitusta käytettiin pääasiassa pk-yritysten lainojen takauksiin. Aluksi korona-avustuksia myönsivät Business Finland ja ELY-keskukset, joiden kautta koronatilanteesta kärsineitä yrityksiä voitiin auttaa mahdollisimman ripeästi. Valtion pääomasijoitusyhtiö Tesi käynnisti rahoitusohjelman keskisuurten yritysten toiminnan jatkumisen turvaamiseksi.

³⁹ Tapahtumateollisuus ry 2020.

⁴⁰ Linja-autoliitto 2020.

Kunnat puolestaan myönsivät tukea yksinyrittäjille. Työttömyysturvaa laajennettiin niin, että yrittäjät voivat saada väliaikaisesti työmarkkinatukea, jos päätoiminen työskentely yrityksessä on päättynyt koronapandemian takia. Maa- ja metsätalousministeriö käynnisti rahoitushaun koronakriisistä kärsineille alkutuotannon, maaseudun yritysten ja kalatalouden toimijoille.

Koronatilanteen edelleen vaikeutuessa luotiin uusia tukivälineitä yritysten avuksi, kuten yleinen kustannustuki ja tuet ravitsemisalan yrityksille. Liikenne- ja viestintävirasto Traficom myönsi syyskuussa 2020 joukkoliikenteen koronatukea 100 miljoonaa euroa⁴¹. Opetus- ja kulttuuriministeriö puolestaan käynnisti lokakuussa korona-avustushaun luovien alojen, kulttuurin ja taiteen alojen yhteisöille. Hallitus suuntasi 0,5 miljoonaa euroa kotimaan matkailun elpymisen edistämiseen 100 syytä matkailla Suomessa -kampanjan yhteydessä. Valtio on myös tukenut Finnairia myöntämällä enintään 600 miljoonan euron valtiontakauksen yhtiön rahoitustarpeisiin ja pääomittamalla yhtiötä enintään 750 miljoonalla eurolla. Lisäksi hallitus on esittänyt vuoden 2021 budjettiesityksessään, että Suomen lentokenttiä ylläpitävälle Finavialle annetaan 350 miljoonaa euroa yhtiön rahoitusaseman vahvistamiseksi ja että lentoliikennettä avustetaan lisäämällä maakuntien lentoyhteyksien tukeen 11,5 miljoonaa euroa.

Business Finlandin ja ELY-keskusten koronarahoitusta yritysten kehittämiseen

Business Finlandin ja ELY-keskusten avustukset suunnattiin yritysten toiminnan kehittämiseen. Business Finlandin ja ELY-keskusten koronarahoitusta on myönnetty matkailun ydintoimialoille⁴² 31.12.2020 mennessä yhteensä 140 miljoonaa euroa kaikkiaan yli 6 200 hankkeeseen. Selvästi eniten kehittämisrahoitusta on myönnetty ravintoloille. Seuraavaksi eniten rahoitusta on myönnetty hotellien, varaus- ja matkaoppaiden palvelujen sekä huvi- ja virkistystoiminnan toimialoille.

Valtiokonttorin myöntämä yleinen kustannustuki

Kustannustuen tarkoituksena on tukea yrityksen maksuvalmiutta ja näin pienentää konkurssiin ajautuvien yritysten määrää koronavirustilanteessa. Kustannustuen ensimmäinen hakukierros oli 7.7.–31.8.2020. Tukea suunnataan nimettyjen toimialojen yrityksille, joiden liikevaihto on pudonnut merkittävästi koronapandemian vuoksi, ja joilla on sen vuoksi vaikeuksia selvittää liiketoiminnan kuluista. Tuki on tarkoitettu yrityksen kiinteisiin kuluihin ja vaikeasti sopeutettaviin palkkakustannuksiin.

41 Traficom 2020

42 Matkailun ydintoimialat: majoitus-, ravitsemis- ja ohjelmapalvelut ml. matkanjärjestäjät.

15.12.2020 mennessä tukea on maksettu majoituslalla 187 yritykselle yhteensä 11,7 miljoonaa euroa. Ravitsemisalalla kustannustukea on maksettu 243 yritykselle yhteensä 5,9 miljoonaa euroa. Matkatoimistojen, matkanjärjestäjien ja varaupalvelujen toimialla tukea on maksettu 114 yritykselle yhteensä 4,8 miljoonaa euroa.⁴³

Kustannustuen toinen hakukierros käynnistyi 21.12.2020. Toisen hakukierroksen myöntökriteereitä muutettiin hiukan, jotta tuki vastaisi paremmin eniten kärsineiden yritysten tarpeisiin. Tuen peruseriaatteet säilyivät kuitenkin ennallaan.

Tuet ja hyvitykset ravitsemisalalla yrityksille

Ravitsemisliiketoimintaa rajoitettiin lainsäädännöllä voimakkaasti koronaviruksen leviämisen ehkäisemiseksi 4.4.–31.5.2020. Rajoitusten vaikutusten lieventämiseksi luotiin tukimalli, joka koostuu kahdesta toisiaan täydentävästä osasta, joita on mahdollista saada kumpaakin. Toinen osa on hyvitystä ravitsemisalalla yrityksille toiminnan rajoittamisesta ja toinen osa tukee toimialan yrityksiä työllistämässä.

Toiminnan rajoittamisen hyvitystä maksettiin ravitsemisalalla yrityksille joukkomaksatukena yhteensä 73,65 miljoonaa euroa. Tämän lisäksi hakemusten perusteella on maksettu 15.12.2020 mennessä yhteensä 25,88 miljoonaa euroa. Elokuun lopussa päättyneen haun aikana hakemuksia saapui yhteensä yli 1 500. Joulukuun 15. päivään mennessä ravitsemisalalla yrityksille on maksettu tukea uudelleentyöllistämiseen yhteensä 22,31 miljoonaa euroa.⁴⁴

Hankerahoitusta matkailun alueorganisaatioille

Työ- ja elinkeinoministeriö, Etelä-Savon maakuntaliitto ja Varsinais-Suomen liitto järjestivät 3.7.–31.8.2020 rahoitushaun matkailun alueorganisaatioille ja vastaaville alueella laaja-alaisesti matkailua kehittäville toimijoille. Hankkeisiin varattiin valtion vuoden 2020 neljännessä lisätalousarviossa yhteensä neljä miljoonaa euroa.

Määräajassa tuli 89 hakemusta, joista 29 hankkeelle myönnettiin rahoitus. Valitut hankkeet edistävät matkailuelinkeinon elpymistä eri puolilla maata. Hankkeilla vastataan paikallisiin kehittämistarpeisiin, ja samalla niillä voidaan edistää valtakunnallisen matkailustrategian toimeenpanoa. Hankkeiden sisällöissä painottuvat erityisesti digitaalisten valmiuksien ja ratkaisujen kehittäminen, matkailun ympärivuotisuuden lisääminen sekä uusien matkailutuotteiden rakentaminen ja kohderyhmien tavoittaminen. Hankkeet toteutetaan nopealla aikataululla vuoden 2021 loppuun mennessä.⁴⁵

43 Valtiokonttori 2020.

44 KEHA-keskus 2020.

45 TEM 2020 B.

5 Toimialan kehittäminen ja näkymät

5.1 Matkailun pk-yritysbarometrin keskeiset tulokset

Suomen Yrittäjät, Finnvera sekä työ- ja elinkeinoministeriö toteuttavat pienten ja keski-suurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan Pk-yritysbarometrin kaksi kertaa vuodessa. Tämän lisäksi työ- ja elinkeinoministeriön Toimialapalvelu julkaisee tulokset toimialaryhmittäisinä raportteina, joista tässä käsitellään yhteenvetona matkailuyritysten vastauksia suhteessa muiden toimialojen vastauksiin. Syksyllä 2020 julkaistu barometri perustui 5 072 pk-yrityksen vastauksiin, joista 375 oli matkailualan yrityksiä. Tiedot kerättiin kesä-heinäkuussa 2020. Tällä kertaa osana Pk-yritysbarometriä selvitettiin myös koronaviruksen vaikutuksia yrityksiin.⁴⁶ Koronakriisi on vaikuttanut erityisen vakavasti matkailuun, mikä heijastui pk-yritysten odotuksiin lähiajan suhdannekehityksestä. Matkailun yleiset suhdannenäkymät olivat koko maata ja muita toimialoja heikkommat. Lähes puolet alan vastaajista koki, että suhdannenäkymä huononee lähimmän vuoden aikana.

Työllistämisodotukset olivat toimialalla merkittävästi heikkommat kuin koko maassa ja vertailutoimialoilla. Vastaajista 30 prosenttia arvioi henkilökunnan määrän pienenevän seuraavan vuoden kuluttua. Henkilökunnan määrän kasvamista ennakoitiin 10 prosenttia.

Odotukset liikevaihdon kehityksestä vastasivat toimialan yleisiä suhdanneodotuksia. Matkailutoimialan vastaajista lähes puolet arvioi yrityksen liikevaihdon olevan pienempi seuraavan vuoden kuluttua. 46 prosenttia vastaajista arvioi myös kannattavuuden heikkenevän. Odotukset vakavaraisuuden kehityksestä laskivat muita toimialoja voimakkaammin. Yritykset arvioivat myös vähentävänsä investointeja merkittävästi lähiaikoina.

Matkailutoimialan pk-yritysten eniten toteuttamia uusiutumiseen liittyviä toimia kyselyä edeltäneen vuoden aikana olivat investoinnit. Tämän jälkeen oli toimialalla panostettu yleisimmin työn uudella tavalla organisointiin mm. toimintatapoja kehittämällä. Uusien tuotteiden tai palveluiden lanseeraus mainittiin alalla seuraavaksi yleisimmin. Toimialalla oli myös panostettu henkilöstön koulutukseen ja uuden henkilökunnan palkkaukseen.

Vastaajien mukaan toimialan suurin kehittämisen tarve oli markkinointi ja myynti sekä henkilöstön kehittäminen ja koulutus. Myös talouteen ja rahoitukseen sekä johtamiseen liittyvät teemat nähtiin tärkeiksi kehittämiskohteiksi. Yritysten suurimpana kehittämisen

46 TEM 2020 C.

esteenä oli selkeästi yleinen suhdanne- ja taloustilanne, ja seuravaksi suurin este oli kustannustaso. Matkailualalla varsinkin yritystoiminnan sääntelyn koettiin olevan selkeästi merkittävämpi kehittämisseste kuin muilla toimialoilla.

Koronan ja poliittisten päätösten vaikutus yritystoimintaan

Suurin vaikutus kevään kriisillä pk-yrityksiin oli se, että yritysten liiketoiminta oli pysähdyksissä. Matkailualan vastaajista yrityksen liiketoiminta oli pysähdyksissä 69 prosentilla, kun kaikista barometrin vastaajista liiketoiminta oli pysähdyksissä vain 31 prosentilla. Kevään kriisin aikana matkailualan vastaajista 28 prosenttia kehitti uusia tuotteita tai palveluita, 21 prosenttia panosti työn uudelleen organisointiin ja 15 prosenttia otti käyttöön uusia asiakkaiden turvallisuutta parantavia välineitä. Alan vastaajista 12 prosenttia otti käyttöön uusia toimintatapoja (digitaalisia välineitä jne.) ja 10 prosenttia panosti verkkokauppaan.

Keväällä tehtiin yritysten ja työpaikkojen turvaamiseksi väliaikaisia muutoksia työlainsäädäntöön ja verotukseen. Matkailun yritysten vastaajien mielestä tärkeimmiksi muutoksiksi nousivat lomautusilmoitusajan lyhentäminen sekä YT-lain vähimmäisneuvotteluajkojen lyhentäminen.

Matkailualan yritykset olivat keskimääräistä aktiivisempia hakemaan lainaa tai tukea yrityksen toimintaan tai yrittäjän omaan toimentuloon. Yleisimmin tukea haettiin Business Finlandilta tai ELY-keskuksesta. Osa yrityksistä haki myös ravintolatukea. Suurin osa tukea hakeneista pk-yrityksistä koki tuen vastanneen jossain määrin tai hyvin heidän yrityksensä tarpeisiin. 30 prosenttia vastaajista kuitenkin koki, että tuki vastasi tarpeisiin huonosti. Kyselyn toteuttamisen aikaan kustannustuen haku oli juuri avattu.

Barometriin vastanneet pk-yritykset olivat vielä epävarmoja tulevaisuuden suhteen. Hieman yli puolet matkailualan vastaajista totesi, etteivät kriisin vaikutukset ole heillä vielä täysin tiedossa. 28 prosenttia vastaajista uskoi, että uudet toimintatavat, palvelut ja tuotteet jäävät pysyväksi osaksi liiketoimintaa. 28 prosenttia toimialan vastaajista aikoi palata kriisiä edeltäneeseen toimintatapaan. 11 prosenttia vastasi, ettei yritys toivu kriisiä edeltäneeseen aikaan.

5.2 Suomen matkailukysynnän elpyminen – skenaariot

Suomen matkailustrategian keskeisenä tavoitteena on Suomen matkailuyritysten kestävä kasvun ja uudistumisen vahvistaminen. Kasvun seurannassa keskeisenä mittarina on matkailukysynnän eli matkailijoiden rahankäytön kehitys. Matkailukysyntä kuvaa matkailupalveluiden ja -tuotteiden ostamiseen käytettyä rahamäärää vuoden aikana. Matkailun kokonaiskysyntä sisältää suomalaisten ja ulkomaisten matkailijoiden kulutusmenot Suomessa.

Työ- ja elinkeinoministeriö on virkatyönä laatinut matkailukysynnän kehitystä kuvaavat arviot yhdessä Visit Finlandin, Tilastokeskuksen, Matkailu- ja Ravintolapalvelut MaRa ry:n ja Suomen Matkailualan liitto SMAL ry:n kanssa. Arviot julkaistiin ensimmäisen kerran 6.5.2020⁴⁷, ja ne päivitettiin 9.9.2020⁴⁸. Arviot kuvaavat koronaviruksen vaikutuksia matkailun kokonaisuuteen Suomessa. Kehityksen arviointi perustuu kansainvälisiin ja kansallisiin tutkimuksiin ja arvioihin koronapandemian vaikutuksista matkailualalle sekä alan kehityksestä pandemian aikana ja sen jälkeen. Näkemykset on suhteutettu Tilastokeskuksen ja Visit Finlandin tuottaman matkailutilinpidon lukuihin. Arvioita päivitetään myös vuoden 2021 aikana.

Arviot kuvaavat koronaviruksen vaikutuksia matkailun kokonaisuuteen Suomessa. Suomalaisen ja ulkomaisten matkailijoiden Suomessa käyttämä rahan määrä eli matkailukysyntä oli arviolta 16,1 miljardia euroa vuonna 2019. Arvioiden mukaan kestää ainakin vuoteen 2023 ennen kuin kysyntä palautuu vuoden 2019 lukuihin. Suomeen suuntautuva matkailu ja suomalaisten ulkomaan matkailu elpyvät huomattavasti kotimaan matkailua hitaammin.

Toukokuussa arvioitiin, että kokonaiskulutus supistuisi 60–70 prosenttia vuonna 2020. Syyskuussa 2020 arvioita tarkennettiin ja esitettiin, että vuonna 2020 matkailijoiden kulutus supistuu noin 40 prosenttia. Vaikka kotimaan matkailu oli aiempaa arviota vilkkaampaa kesällä 2020, se ei kuitenkaan riitä kattamaan kansainvälisen matkailun jättämää aukkoa.

Syyskuussa esitettyjen arvioiden mukaan euromäärissä eniten supistuu ulkomainen matkailukysyntä: koronakriisi leikkaa ulkomaisesta matkailukysynnästä lähes 70 prosenttia eli 3,3–3,5 miljardia euroa. Suhteellisesti eniten vähenee suomalaisten ulkomaan matkailusta aiheutuva kulutus Suomessa, reilut 70 prosenttia eli noin 1,7 miljardia euroa.

Matkailun tilanteeseen Suomessa vaikuttaa voimakkaasti kansainvälisen matkailun käynnistyminen. Positiivisen arvion mukaan kansainvälinen matkailu käynnistyy talvikaudella 2020–21, mutta jää arviolta vähintään 20 prosenttia vuoden 2019 tasosta vuoden 2021 loppuun asti. Pessimistisen arvion mukaan kansainvälinen matkailu käynnistyy vasta marraskuussa 2021. Marraskuussa 2020 pessimistinen arvio näytti todennäköisemmältä vaihtoehdolta.

47 TEM 2020 D.

48 TEM 2020 E.

Kotimaan matkailun kysyntä supistuu syyskuussa tehtyjen arvioiden mukaan noin 20 prosenttia eli 1,6–1,9 miljardia euroa vuonna 2020. Kotimaan matkailun kysyntä oli ennen kriisiä lähes 55 prosenttia Suomen matkailun kokonaiskysynnästä, ja sen osuus kokonaiskysynnästä nousi vuonna 2020.

Syyskuun arvioissa esitettiin myös kokonaiskysynnän supistumisen vaikutuksia tuotetalla tarkasteltuna. Euromääräisesti matkailukysyntä vähenee eniten (–2,5 miljardia euroa) henkilöliikenteessä ja erityisesti lento- ja laivaliikenteessä. Henkilöliikennepalvelut on matkailukysynnän suurin tuoteryhmä, minkä vuoksi supistuva kysyntä vähentää matkailun kokonaiskysyntää merkittävästi.

5.3 Matkailustrategia toimialan kehittämisen ohjenuorana

“Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun” on Suomen matkailustrategia vuosille 2019–2028. Suomen tavoitteena on olla Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Matkailua kehitetään vastuullisena palveluliiketoiminnan alana, joka luo hyvinvointia ja työllisyyttä ympärivuotisesti koko Suomessa. Matkailualan kestävä kasvun ja uudistumisen mahdollistavat strategiassa tunnistetut neljä painopistettä: kestävä kehityksen mukaisen toiminnan tukeminen, digitaaliseen muutokseen vastaaminen, saavutettavuuden kehittäminen matkailualan tarpeet huomioiden sekä kilpailukykyä tukevan toimintaympäristön varmistaminen. Läpileikkaavana teemana strategiassa on yhteistyö, joka on välttämätöntä matkailun kestävä kasvun ja uudistumisen saavuttamisessa.

Matkailustrategia toimii matkailualan toimijoiden yhteisenä ohjenuorana matkailun kehittämistyössä. Toimenpiteitä toteutetaan poikkihallinnollisesti ja laajan toimijajoukon yhteistyönä.⁴⁹ Suomen matkailustrategia julkaistiin vain muutama kuukausi ennen koronapandemian laajentumista pandemiaksi. Strategian tavoitteita ja toimenpiteitä on jouduttu odottamattoman tilanteen vuoksi sopeuttamaan, mutta painopisteet on säilytetty.

5.4 Kestävyys ja vastuullisuus matkailussa

Kestävä matkailu edistää paikallisyhteisön hyvinvointia monipuolisesti – taloudellisesta, ekologisesta, sosiaalisesta, kulttuurisesta ja poliittisesta näkökulmasta. Matkailun kestävässä paikallistaloudessa matkailun negatiiviset vaikutukset minimoidaan ja positiivisia vaikutuksia sekä matkailuyrittäjille että paikalliselle yhteisölle pyritään maksimoimaan.

⁴⁹ TEM 2019.

Matkailua on kehitettävä sujuvassa yhteistyössä muiden elinkeinojen kanssa tavalla, joka turvaa sen elinmahdollisuudet ja resurssit sekä huomioi luonnon ja paikallisen kulttuurin erityispiirteet, myös tulevaisuudessa.

Tutkimusten mukaan matkailu tuottaa laskutavasta riippuen noin 5–8 prosenttia maailman hiilijalanjäljestä. Eniten päästöjä aiheutuu rikkaiden maiden kansalaisten matkailusta, ja suurin osa päästöistä syntyy matkustamisesta. Matkailuun liittyvien liikenteen päästöjen osuus on 22 % kaikista liikenteen päästöistä.⁵⁰

Euroopan talousalueen sisäiset lennot ovat kuuluneet päästökaupan piiriin vuodesta 2012 lähtien. Lisäksi maailman valtiot ovat sitoutuneet kansainvälisesti lentoalan hiilineutraaliin kasvuun vuoden 2020 jälkeen.⁵¹ Tärkein keino päästöjen vähentämiseksi on uusi kalusto, jonka polttoaineen kulutus ja päästöt ovat aiempaa pienemmät. Keinoiksi on nostettu myös biopolttoaineiden käyttö, paremman lentoreittien suunnittelun mahdollistava yhtenäisen ilmatilan saaminen lentoliikenteelle sekä lentokoneen painon pienentäminen polttoaineen vähentämiseksi. Lentoliikennealan päätös on historiallinen, sillä mikään muu liikenteen tai teollisuuden ala ei ole ottanut käyttöön maailmanlaajuisia järjestelmää päästöjen vähentämiseksi.

Kestävien arvojen vaikutus matkailijoiden ostopäätöksiin kasvaa tutkimusten mukaan kovaa vauhtia. Myös jakelukanavat ja yhteistyökumppanit asettavat palveluiden tuottajille vaatimuksia ja edellyttävät näyttöä vastuullisista toimintatavoista. Jotkut kansainväliset matkanjärjestäjät vaativat jo nyt yhteistyökumppaneiltaan vastuullisen toiminnan suunnitelmia tai sertifiointeja yhteistyösopimuksen liitteeksi. Vastuullisesti toimiva yritys, joka osaa kertoa toiminnastaan ja arvoistaan asiakkaiden ymmärtämällä tavalla, on tulevaisuuden menestyjä. Tutkimukset osoittavat, että vastuullisesti toimivien yritysten asiakastyytyväisyys ja koettu laatutaso ovat korkeampia. Yritykset saavat myös merkittäviä kustannussäästöjä energian- ja vedenkulutuksen sekä jätemäärän vähentämisen kautta. Lisäksi erilaiset kestävän kehityksen mukaiset ohjelmat tuovat työhön systemaattisia prosesseja, mikä parhaimmillaan lisää työn tehokkuutta.

Matkailijoille tärkeimpiä kestävyys osoituksia matkailupalveluissa ovat mm. vesi- ja energiatehokkuus ja jätehuolto, paikallisten tuotteiden ja palveluiden käyttö, paikallinen työllistäminen, kulttuuriperinnön vaaliminen ja paikallisen väestön huomioiminen. Puh- taassa luonnossa toimiminen antaa yrityksille ainutlaatuisen toimintaympäristön ja kilpai- luvaltin, mutta tuo mukanaan myös velvollisuuden luonnon suojeluun ja säilyttämiseen.

⁵⁰ UNWTO 2019.

⁵¹ Suomen ympäristökeskus SYKE 2019.

Kulttuurin aito ja kunnioittava esittäminen, elvyttäminen, ylläpitäminen ja vahvistaminen ovat osa kestävästä matkailusta.

Suomessa kulttuurisen kestävyuden näkyvimpiä kosketuspintoja on alkuperäiskansamme saamelaiden kulttuurin ja matkailun rinnakkaiselo. Kulttuuriseen kestävyyskäsitykseen tulee kiinnittää huomioita myös valistavalla ja oikeanmukaisella viestinnällä matkailijoiden suuntaan. Saamelaiset ovat aktiivisesti mukana matkailutoimialalla, ja monet saamelaiden kotiseutalueella toimivista ohjelmajärjestäjistä ovatkin saamelaiden itsensä operoimia.

Matkailijamäärien kasvaessa voimakkaasti on liikamatkailun käsite (overtourism) tullut myös Suomessa joidenkin matkailukohteiden osalta seuraamista vaativaksi ilmiöksi. Vaikka matkailulla on paljon myönteisiä tulo- ja työllisyysvaikutuksia, kasvu asettaa kestävyyskäsityksen matkailualueiden ympäristöissä yhä kovemmalle koetukselle. Kun kielteiset vaikutukset saavuttavat tietyn tason, alkavat paikalliset asukkaat tai itse matkailijat reagoida niihin. Tällöin kohteen sietokyky on saavutettu. Jos matkailijamääriin reagoi luonto, eli esimerkiksi biologinen monimuotoisuus vähenee tai maaperän eroosio voimistuu, on luonnon kantokyky (carrying capacity) koetuksella. Matkailun kasvun tulisi tapahtua hallitusti: on syytä tehdä laskelmia alueen kantokyvystä ja erityisesti kuunnella paikallisia asukkaita.

Vaikka Suomessa on tilaa matkailla, meillä on jo ajoittain joissakin matkailukohteissa tilanteita, joissa sekä vierailijat että paikalliset asukkaat kokevat matkailijamäärät liian suuriksi sesonkiaikaan. Asukasluvuun nähden Lapissa vierailee eniten matkailijoita koko Manner-Suomessa. Asukkaiden elämään vaikuttaa mm. asuntojen hintojen nousu, kun ne siirtyvät asumiskäytöstä matkailuliiketoimintaan. Asukkaat saattavat myös tuntea yksityisyytensä häirityksi matkailijoiden kameroiden ristitulessa.

Lisäksi lisääntyneen luontomatkailun myötä ympäristön roskaantuminen on noussut ongelmaksi lähes kautta maan. Tilanteeseen reagoiminen vaatii sekä aluetason että kansallisen tason yhteistyötä. Korjaavia toimenpiteitä voidaan tehdä mm. matkailijavirtojen ohjauksella, sesonkihuippujen tasaamisella sesonkia pidentämällä sekä hinnoittelulla ja kohderyhmävalinnoilla, mutta toimenpiteet vaativat yhteistä tahtotilaa ja laajaa yhteistyötä.

Yhteistyötä yli toimialarajojen voidaan toteuttaa myös ohjeistuksen laatimisessa. Esimerkiksi Lapin elokuvakomissio on laatinut elokuva- ja tv-tuotannoille eettisen ohjeistuksen, joka opastaa tuotantojen tekijöitä vastuullisiin toimintatapoihin luonnon, kulttuurin ja turvallisuuden näkökulmista. Lisäksi Lapissa on yhteistyössä eri matkailutoimijoiden kanssa vuonna 2020 tuotettu Lapin vastuullisen matkailun ohjeistus matkailijoille. Ohjeistuksen tavoitteena on auttaa matkailijaa toimimaan Lapissa siten, että säilytämme Lapin ainutlaatuisuuden sekä hyvän hengen matkailijoiden ja paikallisten kesken.

Näiden ohjeistusten lisäksi Saamelaiskäräjät on vuonna 2018 julkaissut vastuullisen ja eettisesti kestävä saamelaismatkailun toimintaperiaatteet. Eettisten ohjeiden päätavoitteena on poistaa saamelaisuutta hyväksikäyttävä matkailu sekä matkailun kautta leviävä saamelaisia koskeva väärä tieto. Toisena painopisteenä on turvata matkailun ulkopuolisen väestön kulttuurikäytännöt ja perinteet. Eettiset ohjeet on tarkoitettu ensisijaisesti saamelaisyhteisön ulkopuolisille toimijoille, jotka toteuttavat saamelaiskulttuurin matkailullista tuotteistamista, esittämistä ja viestintää sekä saamelaisten kotiseutualueelle saapuville vierailijoille.

Ympäristöystävällisyyden sekä sosiaalisen, kulttuurisen ja taloudellisen vastuun tulee näkyä sekä teoissa että sanoissa, ja siksi matkailuyrityksille suositellaan kestävä kehityksen periaatteiden noudattamista. Visit Finland on päivittänyt kevään 2019 aikana kansalliset kestävä matkailun periaatteet yhdessä eri sidosryhmien kanssa. Päivityksessä on huomioitu kansainvälisessä keskustelussa esille nousseet linjaukset. Myös kestävä kehitystä todentavien sertifiointien ja indikaattoreiden soveltamista edistetään.

Kestävyyden nimissä myös matkailukeskustasolla on jo muutamien vuosien ajan etsitty uudenlaisia energiaratkaisuja. Energian tehokas käyttö on vastuullista ja yksi tärkeimmistä maailmanlaajuisesti tunnustetuista keinoista torjua ilmastonmuutosta. Tehokas ja järkevä energian käyttö säästää kustannuksia ja lisää toiminnan kannattavuutta. Marraskuuhun 2020 mennessä 121 yritystä oli liittynyt matkailu- ja ravintolapalveluiden energiatehokkuuden toimenpideohjelmaan⁵². Sopimustoiminnalla saavutettavat energiasäästöt tukevat Suomen kasvihuonekaasupäästöjen vähentämistä.

Hiihtokeskukset ovat isoja energiankäyttäjiä, ja liiketoiminta on riippuvaista talvesta ja lumista. Pyhän, Rukan ja Levin hiihtokeskusyhtiöille on myönnetty Sustainable Travel Finland -merkki, ja kaikilla kolmella tavoitteiden keskiössä on energiatehokkuus ja ilmastonmuutoksen torjunta. Kaikki kolme ovat myös allekirjoittaneet energiatehokkuussopimukset. Pyhätunturista tuli Pohjoismaiden ensimmäinen hiilineutraali hiihtokeskus jo vuonna 2011. Hiilineutraaliutta on edesauttanut muun muassa tunturissa käytettävä päästöttömällä vesivoimalla tuotettu sähkö, puuhakkeella toimivasta kaukolämpölaitoksesta saatu lämmitys ja ekologiset valaistusratkaisut. Lisäksi runsaasti energiaa vaativan tykkilumetuksen tarvetta on vähennetty lumiaidoilla, jotka keräävät talteen luonnonlunta. Ilmastonmuutoksen hillitsemisen lisäksi energiatehokkuus nähdään osana kustannustehokasta liiketoimintaa.

52 Matkailu- ja ravintolapalvelut MaRa ry 2020.

Sustainable Travel Finland

Visit Finland on kehittänyt matkailuyrityksille ja -alueille tarkoitetun Sustainable Travel Finland -ohjelman ja sillä saavutettavan Sustainable Travel Finland -merkin, jotta matkailuelinkeino pystyisi vastaamaan paremmin muuttuvaan kysyntään ja kasvamaan kestävästi. Ohjelma ja sen kriteeristö on sidottu kansainvälisiin kestävä kehityksen tavoitteisiin ja yleisesti tunnistettuihin kestävä matkailun indikaattoreihin, mutta sitä on sovellettu Suomeen toimintaympäristönä.

Sustainable Travel Finland -merkin hakeminen mahdollistui kesäkuussa 2020. Merkki on myönnetty marraskuuhun 2020 mennessä 53 yritykselle sekä Posion matkailualueelle osoituksena arvokkaasta, systemaattisesta ja pitkäjänteisestä työstä kestävyden eteen.

Siinä missä Sustainable Travel Finland -merkki markkinoinnillisena kokonaisuutena helpottaa Suomen kestävä matkailun tarjonnasta viestimistä, yrityksille ja matkailualueille se tarjoaa 7-asteleisen kestävä matkailun kehittämisspolun. Sustainable Travel Finland -merkin ajatus onkin tarjota yrityksille ja matkailualueille konkreettinen kestävä matkailun työkalupakki, jolla kestävien toimenpiteiden ja valintojen omaksuminen alueen tai yrityksen arkeen helpottuu. Sustainable Travel Finland -kehitysspolun aloittaminen tai merkin hakeminen ei maksa yrityksille tai alueille, vaikka toimenpiteistä saattaakin aiheutua kuluja ja työ eittämättä vaatii aikaa ja henkilöresursseja. Sustainable Travel Finland -merkin saaneet yritykset ja alueet saavat käyttöönsä jatkuvan kehittämisen mallin, matkailun kestävään kehitykseen liittyvää uusinta tietoa sekä markkinointitukea ja lisänäkyvyyttä Visit Finlandin kanavissa.

Osana Sustainable Travel Finland -ohjelmaa matkailuyrityksiltä vaaditaan kestävä kehitystä tukeva sertifikaatti. Erilaisten ympäristömerkkien, joista moni huomioi myös taloudellisen, sosiaalisen ja kulttuurillisen ulottuvuuden, suosio onkin noussut viimeisen vuoden aikana Suomessa huomattavasti. Myös kestävä matkailun indikaattorit ollaan ottamassa käyttöön osana Sustainable Travel Finland -ohjelmaa vuoden 2021 aikana. Suomella on jatkossa kansalliset, alueelliset ja yrityskohtaiset indikaattorit, joiden avulla matkailun kestävyden mittaaminen ja varmentaminen helpottuu.

5.5 Turvallisuus matkailussa

Suomi mielletään maailmalla turvalliseksi matkakohteeksi, ja esimerkiksi koronapandemian tai ulkomailla sijaitsevien matkakohteiden epävakaa poliittisen tilanteen arvioidaan pitkällä tähtäimellä suosivan Suomeen matkustamista. Turvallisuus on merkittävä tekijä matkakohteen valinnassa. Matkailussa turvallisuus tulee huomioida sekä matkakohteen kokonaisturvallisuuden että asiakkaalle tarjottavan palvelun tai tuotteen osalta.

Yrityksen yhteiskuntavastuuseen kuuluu, että se noudattaa myös turvallisuuden suhteen annettuja lakeja, säädöksiä ja ohjeistuksia ja toimii vastuullisesti asiakkaidensa kanssa. Nykyisessä koronapandemiatilanteessa yhteiskuntavastuu korostuu etenkin terveysturvallisuuden liittyvien ohjeistusten noudattamisessa ja ohjeiden välittämisessä asiakkaille.

Seikkailu-, elämys- ja luontopalveluista tulee laatia kuluttajaturvallisuuslain 7 §:n tarkoittama turvallisuusasiakirja. Myös muista ohjelmapalveluista, jotka voidaan rinnastaa edellä mainittuihin palveluihin ja joista voi aiheutua merkittäviä riskejä kuluttajille, tulee laatia turvallisuusasiakirja. Palveluntarjoaja on aina vastuussa palvelun turvallisuudesta, vaikka sitä ei koskisikaan nimenomainen turvallisuusasiakirjan laatimisvelvollisuus. Palveluntarjoajan on tunnistettava palveluun liittyvät vaarat ja arvioitava turvallisuusasiakirjan tarve itse.

Turvallisuus on myös olennainen osa matkailun laatua: laadukkaasti suunnitellut ja toteutetut matkailupalvelut huomioivat kokonaisvaltaisesti asiakkaan ja henkilökunnan turvallisuuden. Tulevaisuudessa kilpailun kiristyessä ja asiakkaiden vaatimustason noustessa turvallisuuden tärkeys matkustuspäätöksessä ja itse tuotteissa korostuu entisestään. Turvallisuudesta on tullut merkittävä tekijä myös tuotteiden myynnin ja markkinoinnin suhteen, ja matkanjärjestäjät edellyttävät turvallisuuden kokonaisvaltaista huomioimista myymisensä palveluissa. Turvallisuuden tunne myös lisää osaltaan asiakkaan kokeman elämyksen laatua. Matkailupalveluiden kokonaisturvallisuuden varmistaminen edellyttää saumatonta yhteistyötä mm. alihankkijoiden ja viranomaisten kanssa.

Luontopalvelujen kysyntä kasvaa – turvallisuuteen panostettava

Viime vuosien aikana on ollut selkeästi havaittavissa matkailijoiden omatoimisuuden kasvua etenkin luontopalvelujen käytön osalta. Koronapandemia on vauhdittanut tätä kehitystä merkittävästi, kun ihmiset haluavat liikkua ja harrastaa ulkoilmassa turvallisesti ja turvavälit säilyttäen. Ilmiö on näkynyt vuoden 2020 aikana merkittävänä kasvuna Metsähallituksen kansallispuistojen ja muiden ulkoilualueiden kävijämäärissä.

Omatoimisten ulkoiluharrastusten kasvu asettaa uusia haasteita erityisesti reittien ja retkeilyalueiden turvallisuudelle. Lisääntyneet kävijämäärät kuluttavat polkuja ja rakenteita sekä vaativat aiempaa enemmän resursseja alueiden ja reittien huoltoon ja kunnossapitoon. Käyttäjissä on myös aiempaa enemmän kokemattomia ensikertalaisia. Näiden

uusien käyttäjien turvallisuus edellyttää vahvaa panostusta ennakkoinformaatioon sekä opastukseen ja viitoitukseen itse kohteissa. Alueista ja kohteista vastaavien tahojen tulee myös kyetä nopeasti reagoimaan asiakasmäärissä ja -profileissa sekä olosuhteissa tapahtuviin muutoksiin, kuten ruuhkahuippuihin tai sään ääri-ilmiöihin.

Reittien ja retkeilyalueiden turvallisuuteen vaikuttavat myös uudet, suositaan lisänneet liikkumismuodot sekä reittien monikäyttö. Pyöräily ja erityisesti maastopyöräily on vahvassa kasvussa, ja useissa matkailukeskuksissa on käynnissä mittavia pyöräilyn kehitysprojekteja. Pohjois-Suomessa lisäksi myös talvikävely ja lumikenkäily ovat kasvattaneet suosiotaan. Turvallisuuden kannalta on keskeistä, että uudet lajit ja kokemattomat käyttäjäryhmät huomioidaan sekä palveluiden tarjonnassa että reittien ja suorituspaikkojen suunnittelu- ja muutostöissä. Palveluntarjoajilla tulee olla selkeä näkemys, millaiset tuotteet ovat turvallisia vallitsevista olosuhteista kullekin kohderyhmälle. Erilaisten kulkumuotojen yhteensovittaminen samoille reiteille eli reittien monikäyttö edellyttää reittien ylläpitäjiltä syvällistä näkemystä eri liikkumismuotojen erityispiirteistä ja toimia, joilla kaikkien reiteillä liikkuvien turvallisuus voidaan varmistaa.

Omatoimisen harrastamisen kasvu ja uusien lajien esiintulo ovat lisänneet myös vuokrauspalveluiden käyttöä. Maastopyöräilyn lisäksi vuokrataan runsaasti esimerkiksi SUP-lautoja, kajakkeja, kanootteja, lumikenkiä ja retkeilyvälineitä. Turvallinen vuokraustoiminta edellyttää, että asiakkaiden perehdytys ja opastus tehdään asianmukaisesti. Huomiota tulee kiinnittää myös matkailuyritysten henkilökunnan riittävään koulutukseen ja perehdytykseen sekä kaluston tai rakenteiden huoltoihin ja investointeihin.

Terveysturvallisuus tärkeämpään rooliin

Suomen turvallisesta mielikuvasta huolimatta ulottautuvat globaalit, poliittiset ja yhteiskunnalliset ilmiöt myös tänne. Koronaviruksen leviäminen osoitti, että alkuvuodesta 2020 Suomen kannalta harmittomalta vaikuttanut tilanne voi muuttua hyvin äkillisesti vakavaksi, koko matkailualan pysäyttäväksi globaaliksi pandemiaksi. Kriisitilanteiden varalle matkailutoimialalla on käytössä kansallinen poikkeustilanneviestinnän suunnitelma. Suunnitelmassa on luotu kansalliset toimintaohjeet ja vastuunjako poikkeustilojen varalta matkailualueiden ja kansallisten tahojen yhteistyölle ja viestintätoimenpiteille. Suunnitelman tavoitteena on pystyä nopeasti verkoston avulla auttamaan kohdeyritystä tai kohdealuetta sen viestinnässä ja lisätä alueiden turvallisuusosaamista.

Koronapandemian myötä matkakohteiden ja matkailutuotteiden terveysturvallisuus on noussut tärkeämpään rooliin matkakohteen valinnassa. Jatkossa matkailupalvelujen tarjoajien tuleekin uudella tavalla panostaa asiakkaiden ja henkilökunnan terveysturvallisuuden huomioimiseen. Osa koronapandemian aikana omaksutuista toimintatavoista ja hygieniakäytännöistä voi jäädä pysyvästi käyttöön, ja niillä voi olla pysyviä vaikutuksia

myös matkailijoiden kulutuskysyntään sekä ostokäyttäytymiseen. Esimerkiksi lentomat-
kustamisen käytännöt (kasvomaskit, matkailijoiden lämpöskannaus), ravintoloiden hygie-
niäkäytännöt (käsiin desinfiointi, asiakaspaikkojen turvavälit), kontaktittomien palvelui-
den lisääntyminen ja laajempi siirtyminen ryhmämatkailusta yksilömatkailuun ovat joitain
matkailualaan mahdollisesti pysyvästi vaikuttavia ilmiöitä.

5.6 Matkailun digitalisaatio

Digitalisaatio ja kiristynyt kilpailu kansainvälisistä asiakkaista haastavat matkailualueita ja
-toimijoita uudistumaan. Digiosaamisen kehittäminen on välttämätöntä, jotta Suomen kil-
pailukyky matkakohteena säilyy myös koronakriisin jälkeen. Visit Finlandin koordinoima ja
matkailualan kanssa yhteistyössä tuotettu matkailun digitiekartta näyttää yhteisen teke-
misen suunnan toimialan digitaalisuuden kehittämiseksi.

Digitiekartassa on neljä keskeistä toimenpidekokonaisuutta: Tavoitteena on kehittää tie-
dolla johtamisen työkaluja erityisesti tiedon hyödyntämisen näkökulmasta, jotta liiketoi-
mintaa ohjaavat päätökset tehdään jatkossa tietoon pohjautuen. Toiseksi on panostettava
merkittävästi matkailupalveluiden online-ostettavuuden kehittämiseen ja alustatalouden
mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Kolmantena tavoitteena on levittää Visit Finlandin
digipilottiohjelmassa kerätty osaaminen, parhaat käytännöt ja työkalut valtakunnallisesti
koko toimialan käyttöön. Neljäs digitiekartan tavoite on edistää vastuullista matkailua di-
gitaalisin keinoin.⁵³

Tiedolla johtamisen tärkeyteen on viime vuosina havahduttu niin yrityksissä kuin yhteis-
kunnassa laajemminkin. Tiedosta ja sen hyödyntämisestä on tullut merkittävä kilpailu- ja
tuottavuustekijä myös matkailun toimialalla. Dataa syntyy ja tallentuu eri järjestelmiin
valtavia määriä. Suurimmat haasteet sen hyötykäytössä ovat datan laatu ja käytettävyys
sekä analytiikkatyökaluihin liittyvä osaaminen. Matkailuun liittyvän datan rakennetta tulisi
yhtenäistää, jotta sitä voitaisiin hyödyntää paremmin valtakunnallisesti. Jakamalla dataa
avoimesti voidaan resursseja keskittää tiedon analysointiin ja raportointiin koko toimialan
eduksi.

Matkailuyritysten näkökulmasta yhteistyöllä kerättyä tietoa voisi hyödyntää esimerkiksi
ennakoinnissa, toiminnan kehittämisessä, asiakasviestinnässä, palvelutarjoaman räätä-
löinnissä ja asiakasymmärryksen lisäämisessä. Esimerkiksi markkinoinnin automatiikkaa
ja tekoälyratkaisuja sovelletaan jo edistyneemmissä palveluissa, mutta useimmille toimi-
joille analytiikkamaailma on vielä monimutkaista ja kaukana käytännöstä. Tämän vuoksi

⁵³ Visit Finland 2019.

digitiekartan toimenpiteillä sekä kehitetään ja luodaan tiedolla johtamisen työkaluja että pyritään lisäämään datan hyödyntämisen osaamista matkailuyrityksissä ja muissa alan organisaatioissa mm. erilaisin valmennuksin.⁵⁴

Kansallinen matkailun tietovaranto

Oman palvelutarjonnan digitalisointi on perusedellytys globaalissa digitalisoituvassa matkailun markkinassa menestymiselle. Matkailutuotteidemme tulee olla helposti löydettävissä ja ostettavissa. Tämän tavoitteen edistämiseksi Visit Finland rakentaa parhaillaan kansallista matkailun tietovarantoa, DataHubia. Tiivistetyksi kyseessä on kansallinen matkailun tuote- ja markkinointisisältöjen jalostus- ja jakelualusta, johon on tavoitteena saada mukaan suuri osa Suomen matkailualueista ja yrityksistä.

DataHub on keskitetty paikka, johon yritykset ja muut matkailutoimijat voivat syöttää matkailupalvelujensa tiedot ja josta tietoja voidaan jakaa rajapinnan kautta eri jakelukanaviin. Tavoitteena on tehostaa avoimen tiedon hyödyntämistä toimialalla ja säästää resursseja, kun tietoja ei tarvitse päivittää moneen eri paikkaan. Tavoitteena on avata DataHubin ensimmäinen versio keväällä 2021, jolloin alueorganisaatioita ja yrityksiä voidaan kutsua testaamaan jo rakennettuja ominaisuuksia.

Digitiekartan tavoitteena on edistää vastuullista matkailua digitaalisin keinoin. Kansallisella tasolla halutaan kehittää Visit Finlandin ja alueorganisaatioiden digitaalisten palveluiden käyttöliittymiä niin, että ne mahdollistaisivat paremmin matkailijoiden vastuullisia valintoja. Tavoitteena on myös edistää eri alueiden vastuullisen matkailutarjonnan näkyvyyttä, löydettävyyttä ja ostettavuutta. Myös yritysten tulisi viestiä omista digitaalisissa kanavissaan kestävästä ja vastuullista matkailua tukevista toimenpiteistään ja palveluistaan.

54 Visit Finland 2019.

Alueelliset digikehitysohjelmat

Digikehitysohjelmat ovat osa Visit Finlandin kehityspalveluiden tarjontaa matkailualueille. Ne vastaavat kansallisen matkailun digitiekartan tavoitteeseen varmistaa, että osaaminen, parhaat käytännöt, työkalut ja tukipalvelut ovat koko toimialan käytettävissä helposti ja sujuvasti. Digikehitysohjelman tavoitteena on varmistaa matkailualueelle saapuvan matkailijan saumaton asiakaskokemus inspiraatiosta ostamiseen ja suositteluun.

Matkailualueelle tuloksena on räätälöity, alueen omista lähtökohdista ja kehittämisen tarpeista rakentava suunnitelma (digitiekartta) digitalisaatiokehityksen tueksi. Kansallisesti tavoitteena on matkailun digitiekartan toteutuminen matkailualueilla ja Visit Finlandin uusien digipalveluiden testaus ja käyttöönotto alueella. Toiminta koostuu vaiheistetusta ja tavoitteellisesta yhteistyöstä Visit Finlandin, tueksi kootun digitiimin ja matkailualueen edustajien kanssa. Vuonna 2020 digikehitysohjelma toteutetaan viiden edelläkävijäalueen (Inari-Saariselkä, Oulun seutu, Ruka-Kuusamo, Tampere ja Espoo) kanssa.

Alueiden digitiekartoissa määritetyt ratkaisut liittyvät erityisesti

- a) Tiedolla johtamiseen: mitä nopeammin ja monimutkaisemmaksi maailma muuttuu, sitä kipeämmin tarvitsemme luotettavaa ja ajantasaista tietoa ja sen ymmärrykseen perustuvaa päätöksentekoa.
- b) Digitaalisen asiakaskokemuksen johtamiseen: kuinka matkakohteen asiakaskokemusta suunnitellaan, johdetaan ja kehitetään asiakaspolulla?
- c) Alueen digitaalisesti ostettavuuden kehittämiseen: mm. kuinka tarjoamme loppukuluttajille sekä jälleenmyyjille digitaalisia matkaketjuja ja niiden online-varattavuutta yksittäisten hajallaan olevien komponenttien sijaan?

Mukana olevien alueiden mukaan digikehitysohjelman avulla saatu ulkopuolinen evaluointi ja sparraus on tuonut nykytilanteen näkyväksi kaikille ja auttanut hahmottamaan digitaalisuuden kytkeytymisen haettuun kasvuun. Digitiekartasta on ollut apua alueen matkailustrategian selkeyttämiseen ja järjestelmälliseen toimeenpanoon konkreettisiksi toimenpiteiksi ja projekteiksi. Työ on myös selkeyttänyt Visit Finlandin roolia digikehittämisessä ja aktivoinut Visit Finlandin digikehityspalveluiden käyttöönottoa alueella.

Koronapandemia vauhditti yritysten digiloikkaa

Digitalisaatio on ottanut korona-aikana mittavan edistysaskeleen, kun yritykset ovat lähes pakkotilanteessa kehittäneet ja ottaneet käyttöön uusia digitaalisia toimintamalleja. Lukuisat matkailuyritykset ovat suunnitelleet uutta liiketoimintaa, kehittäneet digitaalisia työvälineitään (esim. verkkokauppaa) sekä lisänneet muutoinkin digiosaamistaan muun muassa Business Finlandin ja ELY-keskusten osarahoittamissa koronatukihankkeissa.

Verkkokauppamyynti kasvoi pandemian seurauksena huomattavasti, ja esimerkiksi ravintovintolaruoan ulosmyyntiin kehitettiin uudenlaista digiliiketoimintaa⁵⁵. Korona on vauhdittanut myös maksutapojen kehittymistä, kun korttien ja käteisen käyttämistä maksutilanteessa halutaan välttää. Hotelleihin sisäänkirjautumista ollaan siirtämässä verkkoon, jotta huoneisiin voidaan mennä ilman jonottamista tai lähikontaktia henkilöstön kanssa.

Monet tapahtumat ja elämykset on toteutettu korona-aikana verkon ja television välityksellä. Tapahtumajärjestäjät ovat oppineet nopeasti käyttämään virtuaalitapahtumat mahdollistavia teknologioita ja palveluja. Yleisö puolestaan on omaksunut uuden, vaihtuvan ja usein yhteisöllisenkin tavan osallistua tapahtumaan virtuaalisesti. Digitaaliset tapahtumat eivät kuitenkaan korvaa perinteisiä fyysisiä tapahtumia kokonaan, vaan todennäköisesti jatkossa tapahtumiin voi osallistua yhä useammin sekä paikan päällä että virtuaalisesti.

Koronan myötä myös etätyö on yleistynyt huomattavasti. Eurofoundin EU-maissa toteutetun tutkimuksen mukaan lähes puolet (47,9%) työntekijöistä alkoi tehdä vähintään osa-aikaista etätyötä koronapandemian myötä⁵⁶. Kansainvälisten tutkimusten mukaan monet suhtautuvat etätyöhön aikaisempaa positiivisemmin ja aikovat myös jatkossa työskennellä enemmän etänä⁵⁷. Työhön liittyvät kokoukset, asiakastapaamiset, tilaisuudet ja tapahtumat toteutetaan yhä useammin verkossa, joten työmatkailu saattaa vähentyä jonkin verran pysyvästi.

Toisaalta etätyön yleistyminen voi näkyä myös työn ja matkailun yhdistämisenä. Paikkarippumattomuus mahdollistaa etätyön tekemisen vaikkapa lomakohteessa. Etätyömatkailu voisi tarkoittaa myös pidempiä viipymiä matkakohteissa. Suomi korkean teknologian ja nopeiden verkkoyhteyksien maana voi tarjota etätyömatkailuun erinomaiset puitteet.

55 Kalandar A. 2020.

56 Eurofound 2020.

57 Eurofound 2020. Rubin et al. 2020. GlobalData 2020.

5.7 Saavutettavuus

Hyvät liikenneyhteydet (raide-, tie-, meri- ja lentoyhteydet) ovat Suomen matkailulle välttämättömiä. Näiden lisäksi tarvitaan kattavaa tietoliikenneinfrastruktuuria koko maassa digitaalisesti markkinoitavien ja myytävien matkaketjujen rakentamiseksi. Digitaalinen saavutettavuus edellyttää eri tahojen digiosaamisen kehittämistä, toimialan läsnäoloa verkossa ja palveluiden toimivuutta. Suomeen suuntautuvassa matkailussa korostuu saavutettavuus lentämällä, Helsingissä myös meriteitse. Suomen sisäisessä saavutettavuudessa tulee panostaa lento-, raide- ja tieliikenteen kattavuuteen, sujuvien matkaketjujen rakentamiseen sekä julkisen liikenteen toimivuuteen.

Liikenneyhteyksien toimivuus on olennainen osa matkaa ja vaikuttaa merkittävästi matkailijan kokemukseen matkansa laadusta. Matkustaminen on houkuttelevaa, kun liikenne ja eri liityntäyhteydet toimivat saumattomasti yhteen mahdollistaen sujuvat matkaketjut. Yhtä tärkeää on tiedon saavutettavuuden saumattomuus, eli miten matkailija helposti löytää tietoa vaihtoehtoisista liikennepalveluista, reiteistä, aikatauluista ja hinnoista. Ilmastonmuutoksen myötä vähäpäästöisen ja päästöttömän liikkumisen edistämiseen tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Sähköistetyin rautatieverkon merkitys matkailussa korostuu jatkossa, samoin kuin henkilöliikenteen palveluiden ja esimerkiksi pyöräilyreitien kehittäminen. Jos matkaa ei ole mahdollista tehdä päästöttömästi, voi erilaisten päästökompensaatioiden mahdollistaminen asiakkaille lisätä yritysten kilpailukykyä.

Koronapandemian vaikutukset matkailun liikennemääriin

Koronapandemian vaikutukset lentomatkustamiseen realisoituivat maaliskuussa 2020, kun matkustajamäärät putosivat jopa 60 prosenttia. Tammi-syyskuun 2020 aikana Finavian matkustajamäärät ovat laskeneet yhteensä yli 70 prosenttia. Kotimaan matkustajissa laskua oli 60 prosenttia ja kansainvälisissä matkustajissa 74 prosenttia.⁵⁸ Kansainvälinen ilmailualan kattojärjestö IATA ennustaa, että lentoliikenteen elpyminen koronakriisistä on hidasta ja paluu koronaa edeltäviin matkustajamääriin kestää jopa vuoteen 2024⁵⁹.

Raideliikenteen matkamäärät putosivat VR:n mukaan keväällä jopa 90 prosenttia, mutta palautuivat heinäkuussa kahteen kolmasosaan tavallisesta. Syksyllä koronapandemian kiihtyminen ja etätyösuositus heikensivät jälleen kysyntää, joka on jäänyt noin 50 prosentin tasolle viime vuodesta. Matkamäärät laskivat tammi-syyskuussa 41,1 prosenttia kaukoliikenteen junissa, joissa tehtiin yhteensä 6,5 miljoonaa matkaa.⁶⁰

58 Finavia 2020 B.

59 IATA 2020.

60 VR 2020.

Koronakauden rajoitukset alkoivat näkyä tieliikenteessä maaliskuun puolivälin jälkeen, ja vielä toukokuussa liikennettä oli yli viidenneksen normaalia vähemmän. Kesälomakaudella maantieliikenne vilkastui suomalaisten kotimaan matkailun ansiosta. Kesäkuussa suomalaisten ero edellisvuoteen oli noin 10 prosenttia, ja heinäkuussa ero edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan kaventui ja oli noin neljä prosenttia.⁶¹

Ulkomaan meriliikenteen matkustajamäärä väheni 60 prosenttia vuoden 2020 maaliskuussa edellisen vuoden maaliskuuhun verrattuna. Huhti- ja toukokuussa matkustajamäärä oli yli 90 prosenttia ja kesä-heinäkuussa 69 prosenttia edellisvuotta vähemmän. Tuorein tieto on syyskuulta, jolloin matkustajia oli 67 prosenttia vähemmän kuin vuoden 2019 syyskuussa. Ulkomaan meriliikenteen matkustajamäärä oli vuoden 2020 tammi-syyskuussa kaikkiaan 56 prosenttia vähemmän kuin edellisvuoden vastaavana ajanjaksona.⁶²

Koronapandemian vaikutukset matkustamiseen ja liikenteeseen ovat kaiken kaikkiaan olleet huomattavat. Lento-, raide-, tie- ja meriliikenteen määrät romahtivat keväällä, ja myös kesälomakaudella liikennemäärät olivat alhaisemmat edellisvuoteen verrattuna. Myös suurtaapahtumien peruuntuminen ja muutokset työmatkailussa ovat näkyneet liikennemäärissä. Suomalaisten matkailu kotimaassa ei ole korvannut liikenteessä ulkomaisten matkailijoiden vähäisyyttä.

5.8 PESTEL-analyysi ja SWOT-analyysi matkailun toimialasta

PESTEL-analyysi tarkastelee yrityksen toimintaan vaikuttavia makrotason ilmiöitä, jotka asettavat reunaehdoja liiketoiminnalle. Ilmiöiden tunnistaminen ja niiden ennakointi voivat myös tarjota yritykselle merkittävää kilpailuetua. Analyysi on alun perin kehitetty tukemaan yrityksen johtoa strategisessa päätöksenteossa. PESTEL-analyysillä kuvataan tässä luvussa matkailutoimialalla vaikuttavia poliittisia, taloudellisia, sosiaalisia, teknologisia, ympäristöllisiä ja lainsäädännöllisiä tekijöitä (kuva 23).

Poliittiset tekijät

Suomen positiivinen maakuva turvallisenä ja vakaana maana luo erinomaisen lähtökohdan matkailuelinkeinon kehittämiseksi ja kasvulle. Muutokset maailmanpoliittisessa tilanteessa voivat kuitenkin vaikuttaa myös Suomeen. Maailmanpoliittisen tilanteen

⁶¹ Traffic Management Finland 2020.

⁶² Ulkomaan meriliikenne, Tilastokeskus.

kiristymisen, sodat ja konfliktit, terrorismi sekä suurvaltojen väliset suhteet voivat heijastua matkailuun kielteisesti. Yleinen poliittinen epävarmuus voi vaikeuttaa ennustettavuutta ja suunnittelua ja siten koko toimialan pitkäjänteistä kehittämistä.

Koronapandemian myötä politiikassa on jouduttu punnitsemaan uudella tavalla sekä väestön terveyden että talouden ja elinkeinojen edistämisen tavoitteita. Rajapäätösten ja muiden rajoitustoimien poliittisen luonteen vuoksi myös suhtautuminen matkailuun on politisoitunut. Koronatilanteen vuoksi ulkomaille matkustamiseen ja matkailuun on alettu suhtautumaan aikaisempaa varauksellisemmin.

Taloudelliset tekijät

Maailmantalouden kehityksen hidastuminen ja nopeat muutokset, esimerkiksi kauppasodat ja pandemiat, voivat aiheuttaa epävarmuutta markkinoilla. Myös mm. valuuttakurssien muutokset vaikuttavat kuluttajien matkapäätöksiin. Uudet verot tai nykyisten verojen korotukset voivat aiheuttaa matkailupalvelujen hintoihin korotuspaineita ja siten pienentää matkailukysyntää. Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna alueiden välisiin kilpailuasetelmiin voi tulla muutoksia ja kilpailu voi kiristyä. Aasian markkinoilla matkailu kasvaa nopeammin kuin esimerkiksi Euroopassa.

Koronapandemian aikana mm. valtioiden väliset matkustusrajoitukset vaikuttivat matkailukysyntään. Pandemian seurauksena yritysten taloudellinen tilanne on heikentynyt. Toimialalla on paljon lomautuksia ja työttömyyttä. On myös riski, että kaikki yritykset eivät selviä koronakriisistä, mistä voi seurata konkurssreja. Lähitulevaisuudessa yrityksillä voi olla vähemmän resursseja toiminnan kehittämiseen ja investointeihin. Koronapandemian ja sitä seuranneen taloustilanteen heikkenemisen ja työttömyyden kasvun seurauksena kuluttajilla voi olla myös vähemmän rahaa käytettävissään matkustamiseen.

Sosiaaliset tekijät

Demografiset ja yhteiskunnalliset tekijät, kuten globaali väestönkasvu, väestön ikääntyminen ja elintason nousu, heijastuvat myös matkailun toimialalle, ja ne tulisi huomioida toimialan ja palveluiden kehittämisessä. Ikääntyvä väestö on vaurasta ja keskiluokasta on tulossa globaalisti suurin yhteiskuntaluokka. Z- ja Y-sukupolvet eroavat matkustustottumuksiltaan ja -käyttäytymiseltään vanhemmista ikäluokista mm. matkan suunnittelun ja sosiaalisen median käytön suhteen.

Uudet kuluttajaryhmät, kuten esimerkiksi nousevat keskiluokat Aasiassa, ovat potentiaalisia kasvusegmenttejä myös Suomen matkailutoimialalle. Matkailijoiden käyttäytymisessä näkyvät kasvavat trendit, kuten uudet elämykset, luksus, omasta hyvinvoinnista

huolehtiminen, kulttuurit ja autenttisuus. Arvoina vastuullisuus, kestävyys ja turvallisuus ovat kuluttajien valinnoissa entistä tärkeämpiä.

Koronapandemian seurauksena suhtautuminen matkailijoihin ei ole enää pelkästään myönteistä mm. ruuhkautumisen ja terveysturvallisuuden näkökulmasta. Pandemian seurauksena myös sosiaalinen etääntyminen on lisääntynyt. Matkailutoimialalla tämä on jo näkynyt mm. kontaktittomien palveluiden kehittämisenä: hotelleihin voi kirjautua verkossa, tapahtumia toteutetaan virtuaalisesti, mobiilimaksaminen on yleistynyt.

Laadukkaiden matkailupalvelujen tuottaminen edellyttää kuitenkin myös ihmisten välistä kohtaamista. Esimerkiksi aitojen paikallisten elämysten kysyntä (live like a local -trendi) on ollut pitkään kasvussa. Työntekijöiden työhyvinvoinnin ja erityisesti terveysturvallisuuden merkitys kuitenkin korostuu. Myös yksilömatkailu on ollut kasvava trendi, jonka arvioidaan vahvistuvan pandemian jälkeen.

Teknologiset tekijät

Teknologinen kehitys ja innovaatiot vaikuttavat myös matkailuun. Digitaaliset kanavat ovat entistä tärkeämpiä kuluttajille, ja matkakohteiden virtuaalisen saavutettavuuden merkitys korostuu. Uudet teknologiat ja sovellukset (maksujärjestelmät, some, tekoäly, virtuaalitodellisuus, lisätty todellisuus) eri tarkoituksiin arkipäiväistyvät entistä nopeammin. Uusien teknologioiden avulla matkustamisesta voi tulla aiempaa tehokkaampaa ja saavutettavampaa, myös taloudellisesti.

Digitaaliset sovellukset (mm. Koronavilkku) ja kontaktittomat palvelut voivat lisätä matkailijan turvallisuuden tunnetta. Virtuaaliset palveluinnovaatiot luovat uusia liiketoimintamahdollisuuksia myös matkailussa. Teknologinen kehitys edellyttää matkailutoimijoilta valmiutta uudistaa liiketoimintaansa, matkailijoilta valmiutta muuttaa matkustustottumuksiaan ja julkisilta toimijoilta keinoja tukea matkailun kehittämistä.

Ympäristölliset tekijät

Ilmastonmuutos nopeutuu ja sen monitahoiset vaikutukset tulee huomioida myös matkailuun. Ilmastonmuutoksen seurauksena ilmasto lämpenee, sateisuus ja sään ääri-ilmiöt lisääntyvät ja lumipeiteaika lyhenee. Säästä ja luonnonolosuhteista riippuvaiset matkakohdet ovat haavoittuvampia ilmastonmuutoksen suorille vaikutuksille. Toisaalta pohjoinen viileämpi ilmasto voi saada yhä enemmän eteläisempien maiden kansalaisia matkustamaan Suomeen.

Myös ympäristö- ja muiden luonnonkatastrofien ennustetaan lisääntyvän ja luonnon monimuotoisuuden köyhtyvän, mikä asettaa haasteita sekä yritysten toimintaedellytyksille

että matkailun suunnitelmalliselle kehittämiselle. Ympäristötietoisuus ja ekologiset arvot vaikuttavat yhä enemmän matkailijoiden ostopäätöksiin. Ympäristön huomioimisesta on tulossa perusedellytys matkailutoiminnassa. Niin kansainväliset matkailujärjestöt kuin EU ja OECD ajavat ja edistävät kestävän kehityksen mukaisia periaatteita myös matkailussa.

Kasvihuonepäästöjen rajoittaminen, päästökauppa ja lentopetrolin sekä muiden polttoaineiden hintojen mahdollinen nousu nostavat matkustamisen hintaa ja voivat siten laskea kysyntää kauempana oleviin kohteisiin. Syrjäisen sijaintimme vuoksi Suomen matkailuelinkeino on riippuvainen lentomatkustamisesta. Siksi tulisikin pitää huolta Suomen sisäisten, lentämiseen vaihtoehtoisten matkustustapojen ja yhteyksien säilyttämisestä ja kehittämisestä. Lentomatkustuksen kannalta kestävämpää olisi myös viipymän pidentäminen.

Ilmastonmuutoksen ja muutoinkin ekologisen kestävyuden kannalta alueiden ja yritysten on tarpeen kehittää uusia palvelutuotteita sekä pyrkiä ympärivuotisempaan matkailuun. Toisinaan ekologisuutta edistäviä toimia saatetaan pitää kalliina ja vaivalloisina. Ekologinen toiminta voi kuitenkin tuoda yrityksille myös säästöjä, ja siitä voi muodostua jopa kilpailuvaltti.

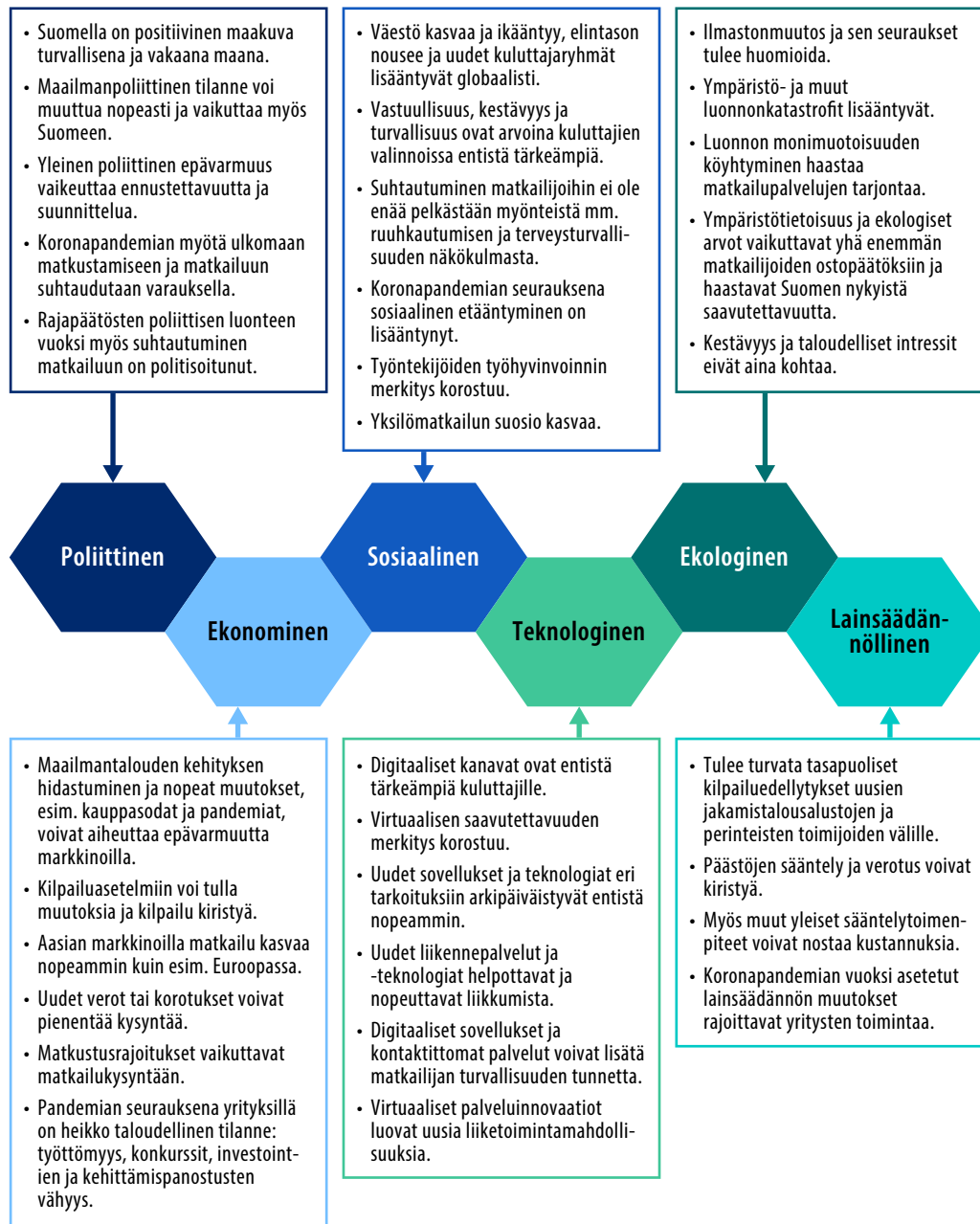
Lainsäädännölliset tekijät

Matkailuyritysten toimintaa koskettavat monet eri hallinnonalojen lait ja toimenpiteet. Muutokset säädöksissä ja mm. verotuksessa vaikuttavat yritysten toimintaan monella tavalla. Esimerkiksi päästöjen sääntely ja verotus voivat kiristyä ja myös muut yleiset sääntelytoimenpiteet voivat nostaa kustannuksia. Koronapandemian vuoksi asetetut lainsäädännön muutokset ovat sekä rajoittaneet yritysten toimintaa että tuoneet myös tilapäisiä joustoja mm. yritysten YT-menettelyihin, lomautuksiin ja yrittäjän työttömyysturvaan.

Oma lukunsa ovat uudet jakamistalouden mahdollistamat toimintamallit, jotka haastavat säädösympäristöä esimerkiksi toimijoiden markkinoillepääsyn vaatimusten, verotuksen, työn ja matkailijan kuluttajansuojan osalta. Matkailussa jakamistaloutta harjoitetaan mm. majoituksessa, kuljetuksessa, ruokailussa sekä oheis- ja opaspalveluissa.

Suomessa matkailualalla toimii muutama globaali alustataloustoimija, joista suurin on Airbnb. Alusta tarjoaa pääasiassa majoitukseen vuokrakohteita ympäri maailmaa ja pyrkii lisäämään valikoimaansa jatkuvasti uusia palveluita. Airbnb-toiminta kasvaa kaiken aikaa, ja suurissa kaupungeissa on jo merkkejä toiminnan ammattimaistumisesta. Lainsäädännöllä tulisi turvata tasapuoliset kilpailuedellytykset perinteisten matkailutoimijoiden ja alustataloustoimijoiden välillä.

Kuva 23. PESTEL-lähestymistapa matkailun toimintaympäristöön

SWOT-analyysi (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) on nelikenttämenetelmä, jota käytetään strategian laatimisessa sekä oppimisen tai ongelmien tunnistamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä. Se on hyödyllinen ja yksinkertainen työkalu esimerkiksi yrityksen toiminnan tai projektien suunnittelussa. Kuvassa 24 esitetyssä SWOT-analyysissä

tuodaan esiin Suomen matkailutoimialaan liittyviä sisäisiä vahvuuksia ja heikkouksia sekä ulkoisia mahdollisuuksia ja uhkia.

Kuva 24. Matkailun SWOT.

VAHVUUDET

- Luonto, puhtaus ja väljyys vahvoja vetovoimatekijöitä
- Suomen imago (moderni, turvallinen, siisti) hyvä
- Suomen saavutettavuus Aasian kasvavilta markkinoilta kilpailijamaita parempi
- Palvelut ovat kilpailun myötä kansainvälistyneet ja ovat laadukkaita
- Ala työllistää erityisesti nuoria ja tarjoaa työtä myös harvaan asutuilla seuduilla

HEIKKOUEDET

- Kynnys matkustamiseen kasvanut pandemian myötä
- Matkailuyrityksillä on niukat resurssit kehittämistyöhön ja investointeihin
- Toiminta edelleen sesonkiluonteista
- Yritysrakenne mikroyritysvaistoista, isompia veturiyrityksiä koko maan tasolla vähän
- Digitaalisuutta hyödynnetty vain vähän koko palveluketjun osalta
- Palvelutarjonnan monipuolisuus, paketointi ja ketjuttaminen vaihtelevat eri alueiden välillä huomattavasti

MAHDOLLISUUDET

- Digitaalisuuden hyödyntäminen
- Laadun ja turvallisuuden vahvistaminen
- Tarjonnan uudistuminen tuotekehityksen, tarinallistamisen ja palvelumuotoilun keinoin
- Kestävyyden huomioiminen matkailussa
- Toimialarajat, maan rajat ylittävä ja sisäinen yhteistyö
- Ympäristösuojelun paraneminen eri teemojen (esim. terveys, koulutus) avulla

UHAT

- Saavutettavuuden heikkeneminen
- Globaalit muutokset ja epävarmuus: taloudellinen taantuma, kasvava työttömyys, poliittinen epävarmuus
- Negatiivinen asenne matkailua ja matkailijoita kohtaan lisääntyy
- Kestävyyttä ei huomioida kokonaisuutena, keskitytään esim. ainoastaan ympäristölliseen kestävytyteen
- Kilpailu kansainvälisten matkailijoiden huomiosta kiristyy entisestään
- Toimialan houkuttelevuus työpaikkana uhkaa vähentyä

6 Yhteenveto

Matkailu on merkittävä alueiden elinvoimaisuutta tukeva vientiala, jolla on suuri vaikutus Suomen kansantalouteen. Matkailualat muodostavat 2,7 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Vuonna 2019 alalla toimi Suomessa noin 29 000 yritystä, jotka työllistivät suoraan 119 000 työntekijää. Hotelli- ja ravintola-alalla tehtiin lisäksi vuokratyötä, minkä on arvioitu olevan noin 6 500 täysiaikaiseksi muutettua työpaikkaa. Toimialan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto oli vuonna 2019 yli 21 miljardia euroa. Matkailu tukee alueiden kehittämistä erityisesti kasvukeskusten ulkopuolella ja vahvistaa siten tasapainoista aluerakennetta.

Matkailutoimialojen yritysten liikevaihto ja henkilöstömäärä ovat kasvaneet vuosien 2015–2019 aikana. Vuonna 2019 henkilöliikenne ja sitä palveleva toiminta oli liikevaihdoltaan matkailun toimialaryhmistä suurin, mutta ravitsemistoiminta oli suurin työllistäjä. Viime vuosien aikana matkailualalla aloittaneiden yritysten määrä on kasvanut maltillisesti.

Vuosi 2019 oli Suomen matkailussa jo neljäs peräkkäinen kasvuvuosi, ja majoituspalveluiden kokonaiskysyntä kasvoi 3,9 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Majoitusliikkeissä kirjattiin vuonna 2019 yli 23 miljoonaa yöpymisvuorokautta, joista noin 16 miljoonaa oli kotimaisten ja 7,1 miljoonaa ulkomaisten matkailijoiden yöpymisiä.

Vuoden 2020 keväällä koronapandemia ja sen leviämisen estämiseksi asetetut matkustusrajoitukset romahduttivat matkailukysynnän. Suomessa rajoitusten vaiheittainen purkaminen käynnistyi kesäkuussa, ja kesälomakaudella kotimaan matkailu paikkasi osittain koronan aiheuttamaa matkailijatulon menetystä. Syksyllä epidemian toinen aalto käynnistyi Euroopassa ja myös Suomessa. Rajoitukseton matkustaminen Suomeen oli mahdollista vain muutamista Euroopan maista.

Asetetuilla rajoitustoimilla on onnistuneesti vähennetty taudin leviämistä, mutta samaan aikaan erityisesti matkailuala on kärsinyt tilanteesta pahoin. Matkailuyritysten liikevaihto on laskenut voimakkaasti, ja alalla on jouduttu lomauttamaan henkilöstöä moninkertaisesti aikaisempiin vuosiin verrattuna. Valtio on suunnannut yrityksille erilaisia tukivälineitä koronakriisin haittojen torjumiseksi.

Arvioiden mukaan matkailukysyntä voi toipua koronapandemiasta jopa muutamassa vuodessa, mutta sen vaikutukset toimialalle voivat olla monella tapaa mittavia ja

pitkäkestoisia. Matkailuyritysten taloudellisen tilanteen kohentuminen voi viedä pitkään ja kasvuinvestointeja voidaan joutua lykkäämään. Koronapandemia on vaikuttanut myös matkailijoiden kulutuskysyntään ja ostokäyttäytymiseen, mikä tulee huomioida palvelutuotannossa. Tulee myös varmistaa, että toimialalla on saatavilla riittävästi ammattitaitoista työvoimaa elpymisen myötä käynnistyvällä matkailun uudella kasvukaudella.

Suomen positiivinen maakuva turvallisenä ja vakaana maana luo erinomaisen lähtökohdan matkailuelinkeinon kehittämiseksi ja kasvulle pandemian jälkeen. Suomen tavoitteena on edelleen olla Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde. Päämäärän saavuttaminen on mahdollista, jos vastaamme digitaaliseen muutokseen, edistämme ja hyödynnämme innovaatioita, kehitämme saavutettavuutta, panostamme kestäväen ja vastuullisen matkailun kehittämiseen sekä vahvistamme alan toimintaympäristön kilpailukykyä. Tämä edellyttää matkailualan toimijoiden pitkäjänteistä ja vahvaa yhteistyötä.

7 Vieraskynä: Ennovoinnin aika

Vesa Heikkinen, Haaga-Helia ammattikorkeakoulu

Pandemia romutti kaikki (matkailu)tilastot ja taloudelliset tunnusluvut. Historiatiedolla ei ollut mitään virkaa, kun vuoden 2021 budjetit laadittiin. Maaliskuusta 2020 syksyyn 2021 lasketaan, mitkä toimijat selviävät taloutensa pelastamisessa. Ratkaisevinta on, mitkä yritykset pystyvät pääomittamaan toimintaansa ja minkä kassa kestää. Varmaa on, että rahoittajien, alihankkijoiden, vuokranantajien ja tavarantoimittajien kanssa on yhä vaikeampaa neuvotella uusista sopimuksista.

Pandemia ja poikkeuslainsäädäntö muovasivat ennen kaikkea matkailu-, ruoka- ja viihdekulutusta. Elämästä tuli luottamustodellisuutta ja onlinea, jossa offline-valinnat ovat riski. Kuluttajaa ollaan tätä kirjoitettaessa taas sulkemassa jouluksi kotiinsa lähipiirinsä kanssa ja kyltymätön ylimääräinen kulutus – johon jopa kotimaan matkailu ja ulkona syöminen Tilastokeskuksen mukaan luetaan – pysähtyy taas äkisti.

Matkailu- ja elämysorganisaatioiden jatkuvan kasvun strategiat muuttuivat lattiata-son operationaaliseksi pelastustoimiksi. Yritysten, jopa pörssiyritysten, liiketoimintastrategiat sekä yleiset matkailustrategiat ja -ennusteet paljastuivat riskianalyysiltaan kevyiksi. Paljastui, että olimme sokeasti uskoneet jatkuvan kasvun autuuteen ja parempaan huomiseen.

Myös meidän tulevaisuudentutkijoiden, skenaario- ja strategiamuotoilijoiden, talousteoreetikkojen ja trendinmetsästäjien perusta on pirstoutunut. Emme uskoneet uhkakuvia ja tehneet mitä jos -analyyssejä, vaikka ennusmerkkejä oli runsaasti.

Muutos on nyt pakollista, sillä matkailu- ja ravintolayritysten koko toimintavuosi on murentunut. Suuryritysten katse onkin vuosissa 2021–2025. Myyntien ennakoitaan kuitenkin sahaavan markkinoittain sekä matkustus- ja aukiololupien mukaan. Pk-yritysten optimistit odottavat tehoroitteita ja aasialaisten paluuta. Pessimistiyrittäjät taas haluavat sammuttaa valot. Realistiyrittäjät raatavat tietäen, että taantumun tai laman jälkeen tulee aina uusi nousu.

Nykyhetki tarjoaa yrityksille, strategikoille ja ennakoijille oivan tilaisuuden täyskäänöksille ja luovuudelle. Puhutaan erilaisesta normaalista, johon kuuluu *ennovointi* eli

ennakoinnin ja innovoinnin yhdistäminen. On uusiuduttava ja uudistettava! On opittava valppauteen ja reaktiivisuuteen eli toimimaan jatkuvassa riskiympäristössä, pelossa ja myrskyissä, mutta myös tehtävä tulosta täsmähetkenä.

Hotelliketjujen markkinointitykkien on arvioitava, mitä luonto- ja elämyskohteita kotimaiset perheet ja pariskunnat valitsevat ensi kesänä. Matkailutoimijoiden, etenkin Helsingin hotellien, on löydettävä uusia minimagneetteja. Visit-asiantuntijat taas pyrkivät ennakoimaan, mitkä lentoyhteydet sekä Aasian ja Keski-Euroopan markkinat avautuvat ensin sekä miten punnan kurssin käy.

Huomiseen uskovat matkailuyrittäjät ja pääomasijoittajat näkevät pandemiassa mahdollisuuksia ostaa, kehittää ja rakentaa. Investoidaan tonttimaahan, kiinteistöihin, vanhoihin ja uudiskohteisiin sekä teknologioihin.

Uusia hotelli- ja matkakohdeinvestointeja on runsaasti edelleen työpöydillä, vaikka rahoituslaitokset ja eläkeyhtiöt ovat entistä tarkempia. Ravintola-alalla tilanne on erityisen ristiiriitainen: ravintoloita on runsaasti myynnissä ja uusia, rohkeita yrittäjiä on tulossa kokeilemaan siipiään.

Terveysturvallisuus on matkailu- ja ravintola-alan yritysten kärki-investointikohde. Ensin panostettiin turvaväleihin ja hygieenisyyteen. Nyt minimoidaan ihmiskontakteja. Suuntaa näyttävät erityisesti pikaruokaravintolat ja hotelliketjut. Tavoitteena on sujuvoittaa asioimista, tilaamista, jonottamista ja maksamista.

Ostojen täytyy tapahtua salamannopeasti, sillä kassaympäristöt ovat pakkaantumis- ja tartuntapaikkoja. Suurkohteet pyrkivät houkuttelemaan asiakkaat erilaisten alustojen ja WeChat-tapaisten miniohjelmien kautta elämys- ja hyvinvointiostoksille sekä saamaan heidät e-faneiksi. Näihin applikaatioihin istutetaan maksukortit, tarjoukset ja etenkin omalle elämäntyylille sopivat kampanjat.

Mikroympäristöihin upotetaan äänentunnistusteknologioita ja sensoreita, joiden avulla parannetaan sekä asiakaskokemusta että turvallisuutta. Äänentunnistusovelluksia kokeillaan. Biometriikka sekä kasvo- ja iiristunnista(utu)miset voivat pelottaa kuluttajaa, mutta ne tulevat vääjäämättömästi lentoasemien ja rajatarkastusten kautta matkakohteisiin terveysturvallisuuden parantamiseksi.

Digijuoksu tarkoittaa matkailukeskuksissa ekotehokasta ja keinoälykästä infrastruktuuria. Kysymys on kognitiivisista yritysverkostoista, jotka hyödyntävät tietovarantojaan tarjontansa ja henkilöstönsä optimoimiseksi. Kuluttajan kannalta kohteet ja palveluntarjoajat iskevät kotiruuduille entistä fiksummin, ja sivuston avaamalla kodit ovatkin jo osana virtuaalista elämyskeidasta. Ja kun "kliktivisti" rakastuu kohteeseen sähköisesti, koittaa ennen

pitkään aika, jolloin matkailija haluaa tosikokemusten ja fyysisten kohtaamisten pariin alustan ja striimausten sijasta. Tällöin todellisilla kognitiivisemotionaalisilla mikrokohteilamme ja glokaaleilla brändeillämme on taas kysyntää maailmalla.

Liitteet

Liite 1: Matkailun laajan klusterin toimialaluokat ja volyymi vuonna 2019

	Vuosi 2019	Yritysten lukumäärä	Liikevaihto (tuhat euroa)	Henkilöstön lukumäärä (htv)
Matkailun ydinklusteri	MAJOITUSTOIMINTA			
	551 Hotellit ja vastaavat majoitusliikkeet	789	1 522 254	8 614
	552 Lomakylät, retkeilymajat yms. majoitus	278	95 407	617
	553 Leirintäalueet, asuntovaunu- ja matkailuvaunualueet	146	34 157	328
	559 Muu majoitus	865	92 888	661
	Majoitustoiminta yhteensä	2 078	1 744 706	10 220
	RAVITSEMISTOIMINTA			
	561 Ravintolat ja vastaava ravitsemistoiminta	8 084	4 422 141	39 404
	562 Ateriapalvelut ja muut ravitsemispalvelut	1 107	1 220 124	11 798
	563 Baarit ja kahvilat	1 149	349 395	3 444
	Ravitsemistoiminta yhteensä	10 340	5 991 660	54 646
	OHJELMAPALVELUTOIMINTA, MATKANJÄRJESTÄJÄT			
	791 Matkatoimistojen ja matkanjärjestäjien toiminta	397	1 256 830	1 745
	799 Varauspalvelut, matkaoppaiden palvelut ym.	1 081	411 364	2 307
	9001 Esittävät taiteet	1 328	122 045	854
	9002 Esittäviä taiteita palveleva toiminta	767	377 825	1 179
	9102 Museoiden toiminta	25	25 088	131
	9103 Historiallisten nähtävyyksien, rakennusten ja vastaavien kohteiden toiminta	1
	9104 Kasvitieteellisten puutarhojen, eläintarhojen ja luonnonpuistojen toiminta	19	16 044	169
	9311 Urheilulaitosten toiminta	636	297 423	2 549
	9321 Huvi- ja teemapuistojen toiminta	85	158 583	1 750
	9329 Muu huvi- ja virkistystoiminta	686	215 980	1 553
	9604 Kylpylaitokset, saunat, solariumit yms. palvelut	1 661	79 692	711
	Ohjelmapalvelutoiminta, matkanjärjestäjät yhteensä	6 686	2 960 874	12 948

Vuosi 2019	Yritysten lukumäärä	Liikevaihto (tuhat euroa)	Henkilöstön lukumäärä (htv)
VUOKRAUS- JA LEASINGTOIMINTA			
7711 Autojen ja kevyiden moottoriajoneuvojen vuokraus ja leasing	302	931 435	1 263
7721 Vapaa-ajan ja urheiluvälineiden vuokraus ja leasing	81	20 814	96
7734 Vesiliikennevälineiden vuokraus ja leasing	34	6 709	20
7735 Ilmailiikennevälineiden vuokraus ja leasing	12	3 131	8
Vuokraus- ja leasingtoiminta yhteensä	429	962 089	1 387
HENKILÖLIIKENNE JA SITÄ PALVELEVA TOIMINTA			
491 Rautateiden henkilöliikenne, kaukoliikenne	4	837 403	3 650
4932 Taksiliikenne	7 692	1 171 280	11 456
4939 Muualla luokittelematon maaliikenteen henkilöliikenne	529	515 503	4 978
501 Meri- ja rannikkovesiliikenteen henkilökuljetus	127	1 205 855	4 981
503 Sisävesiliikenteen henkilökuljetus	64	11 496	117
511 Matkustajalentoliikenne	71	3 935 672	5 550
5221 Maaliikennettä palveleva toiminta	418	889 796	2 999
5222 Vesiliikennettä palveleva toiminta	120	457 534	1 585
5223 Ilmailiikennettä palveleva toiminta	73	680 042	4 342
Henkilöliikenne ja sitä palveleva toiminta yhteensä	9 098	9 704 581	39 658
Koko matkailun laaja klusteri yhteensä	28 631	21 363 910	118 859

Lähde: Tilastokeskus, Yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilasto.
 ... = Salassapitosäännön alainen tieto.

Liite 2. Liikevaihdoltaan suurimmat majoitus- ja ravitsemistoimialan yritykset

Majoitusalan (TOL 55) suurimmat yritykset, tilikausi 2019

Yrityksen nimi	Toimiala	Liikevaihto eur	henkilöstö lkm	Konserni
Scandic Hotels Oy	Hotellit	422 123 000	1 668	Scandic Hotels -konserni
Sokotel Oy	Hotellit	230 883 000	1 114	Sokotel -konserni
Lapland Hotels Oy	Hotellit	53 157 000		
Sunborn Saga Oy	Hotellit	27 944 000		Sunborn -konserni
Kakslauttanen Arctic Resort Oy	Lomakylät yms. majoitus	24 842 000	79	
GLO Hotellit Oy	Hotellit	24 303 000	106	Kämp Collection Hotels -konserni
Kämp Oy	Hotellit	21 036 000	124	Kämp Collection Hotels -konserni
Oy Union Hotels Ab	Hotellit	20 132 000	104	Kämp Collection Hotels -konserni
Primehotels Oy	Hotellit	19 972 000	140	Primehotels -konserni
Peurunka Oy	Hotellit	15 837 000	122	Kuntoutumis- Ja Liikuntasäätiö Peurunka Sr -konserni
Hullu Poro Oy	Hotellit	14 978 000	103	
St. George Oy	Hotellit	13 066 000	94	Kämp Collection Hotels -konserni
Vuoristo-yhtiöt Oy	Hotellit	12 976 000	96	
Imatran Kylpylä Oy	Hotellit	12 938 000	113	Imatran Kylpylä -konserni
Hotel Santa Claus Oy	Hotellit	12 124 000	76	Sava-Group -konserni

Ravitsemisalan (TOL 56) suurimmat yritykset, tilikausi 2019

Yrityksen nimi	Toimiala	Liikevaihto eur	henkilöstö lkm	Konserni
Compass Group FS Finland Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	281 785 000	2 842	Compass Group Fs Finland -konserni
Sodexo Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	139 176 000	2 055	Sodexo -konserni
Finnair Kitchen Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	79 593 000	554	Finnair -konserni
Leijona Catering Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	75 546 000	488	
Restel Ravintolat Oy	Ravintolat	73 572 000	374	Restel Ravintolat -konserni
Royal Ravintolat Oy	Ravintolat	66 472 000	425	Royal Ravintolat -konserni
Restel Fast Food Oy	Ravintolat	63 181 000	520	Restel -konserni
Pirkanmaan Voimia Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	61 818 000	699	
Arkea Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	49 996 000	1 075	Arkea -konserni
Food Folk Suomi Oy	Kahvila-ravintolat	45 622 000	259	Food Folk Suomi Holdings -konserni
Avecra Oy	Ravintolat	45 227 000	287	VR -konserni
Finnair Travel Retail Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	34 612 000	10	Finnair Travel Retail -konserni
TeeSe Botnia Oy Ab	Henkilöstö- ja laitosruokalat	34 574 000	747	
Fazer Ravintolat Oy	Ravintolat	32 213 000	288	Fazer Ravintolat -konserni
Espoo Catering Oy	Henkilöstö- ja laitosruokalat	32 163 000	433	

Lähde: Suomen Asiakastieto Oy

Liite 3. Matkailun suuraluejaon kuvaus vuonna 2019

Aluejaon kuvaus 2019, Visit Finland Tilastopalvelu Rudolf

Lähde: Tilastokeskus, majoitustilasto

Aluejaossa mukana sellaiset alueet joissa on riittävästi majoitusliikkeitä ja kyselyn vastausaste on riittävän korkea.

Vuonna 2019 lisätyt uudet alueet on esitetty vihreällä pohjalla

VISIT FINLAND SUURALUE (SA)	MAAKUNTA / ALUE (AL)	SEUTUKUNTA (..SK)	KUNTA (...)	KUVAUS (lihavoidut kunnat saatavilla myös erikseen)	
SA PÄÄKAUPUNKISEUTU	AL Uusimaa 1 (vain Pääkaupunkiseutu)	049 Espoo	Espoo, Helsinki, Vantaa	
		091 Helsinki	Espoo Helsinki	
		092 Vantaa	Vantaa	
SA RANNIKKO JA SAARISTO	AL Uusimaa 2 (ei Pääkaupunkiseutua)	444 Lohja	Uudenmaan maakunta ilman pääkaupunkiseutua Lohja	
		718 Raasepori	Raasepori	
		078 Hanko	Hanko	
			..SK Porvoon seutu638 Porvoo	Askola, Myrskylä, Pukila, Porvoo Porvoo
			AL Varsinais-Suomi		Varsinais-Suomi (maakunta)
			734 Salo	Salo
			853 Turku	Turku
			..SK Turunmaa		Kemiönsaari, Parainen
			..SK Vakka-Suomi		Kustavi, Laitila, Pyhärinta, Taivassalo, Uusikaupunki, Vehmaa
			AL Satakunta		Satakunta (maakunta)
			..SK Rauman seutu		Eura, Eurajoki, Rauma, Säskylä
			684 Rauma	Rauma
			..SK Porin seutu		Harjavalta, Huittinen, Kokemäki, Merikarvia, Nakkila, Pomarkku, Pori, Ulvila
			609 Pori	Pori
			..SK Pohjois-Satakunta		Honkajoki, Jämijärvi, Kankaanpää, Karvia, Siikainen
			AL Kymenlaakso		Kymenlaakso (maakunta)
			286 Kouvolaa	Kouvola
			285 Kotka	Kotka
			AL Etelä-Pohjanmaa		Etelä-Pohjanmaa (maakunta)
			..SK Seinäjoen seutu		Ilmajoki, Jalasjärvi, Kauhava, Kurikka, Lapua, Seinäjoki
			233 Kauhava	Kauhava
			743 Seinäjoki	Seinäjoki
	..SK Kuusiokunnat		Alavus, Kuortane, Ähtäri		
	AL Pohjanmaa		Pohjanmaa (maakunta)		
	..SK Vaasan seutu		Korsnäs, Maalahti, Mustasaari, Vaasa, Vöyri		
	905 Vaasa	Vaasa		
	598 Pietarsaari	Pietarsaari		
	AL Keski-Pohjanmaa		Keski-Pohjanmaa (maakunta)		
	..SK Kaustisen seutu		Halsua, Kaustinen, Lestijärvi, Perho, Toholampi, Veteli		
	..SK Kokkolan seutu		Kokkola, Kannus		
	AL Pohjois-Pohjanmaa (ei Kuusamo)		Pohjois-Pohjanmaan maakunta ilman Kuusamo		
	..SK Oulun seutu		Hailuoto, Kempele, Liminka, Lumijoki, Muhos, Oulu, Tyrnävä		
	564 Oulu	Oulu		
	..SK Oulunkaari		li, Pudasjärvi, Simo, Utajärvi, Vaala		
	615 Pudasjärvi (Syöte)	Pudasjärvi (Syöte)		
	..SK Raahen seutu		Pyhäjoki, Raahela, Siikajoki		
	..SK Nivala-Haapajärvi		Haapajärvi, Kärsämäki, Nivala, Pyhäjärvi, Reisjärvi		
	..SK Ylivieskan seutu		Alavieska, Kalajoki, Merijärvi, Oulainen, Sievi, Ylivieska		
	208 Kalajoki	Kalajoki		
	AL Ahvenanmaa		Ahvenanmaa (maakunta)		
	..SK Maarianhamina		Maarianhamina		
	478 Maarianhamina	Maarianhamina		
SA JÄRVI-SUOMI	AL Kanta-Häme	..SK Hämeenlinnan seutu		Kanta-Häme (maakunta)	
		109 Hämeenlinna	Hattula, Hämeenlinna, Janakkala Hämeenlinna	
		..SK Riihimäen seutu		Hausjärvi, Loppi, Riihimäki	
		..SK Forssan seutu		Forssa, Humppila, Jokioinen, Tammela, Ypäjä	
		AL Pirkanmaa		Pirkanmaa (maakunta)	
		..SK Tampereen seutu		Hämeenkyrö, Kangasala, Lempäälä, Nokia, Orivesi, Pirkkala, Pälkäne, Tampere, Vesilahti, Ylöjärvi	
837 Tampere	Tampere			
	..SK Ylä-Pirkanmaa		Juupajoki, Mänttä-Vilppula, Ruovesi, Virrat		

VISIT FINLAND SUURALUE (SA)	MAAKUNTA / ALUE (AL)	SEUTUKUNTA (..SK)	KUNTA (....)	KUVAUS (lihavoidut kunnat saatavilla myös erikseen)
	AL Päijät-Häme			Päijät-Häme (maakunta)
		..SK Lahden seutu		Asikkala, Hartola, Hollola, Heinola , Hämeenkoski, Kärkölä, Lahti , Nastola, Orimattila, Padasjoki, Sysmä
		111 <i>Heinola</i>	<i>Heinola</i>
		398 <i>Lahti</i>	<i>Lahti</i>
	AL Etelä-Karjala			Etelä-Karjala (maakunta)
		..SK Lappeenrannan seutu		Lappeenranta , Lemi, Luumäki, Savitaipale, Taipalsaari, Imatra
		405 <i>Lappeenranta</i>	<i>Lappeenranta</i>
		..SK Imatran seutu		Imatra , Parikkala, Rautjärvi, Ruokolahti
		153 <i>Imatra</i>	<i>Imatra</i>
	AL Etelä-Savo			Etelä-Savo (maakunta)
		..SK Mikkelin seutu		Hirvensalmi, Kangasniemi, Mikkeli , Mäntyharju , Pertunmaa, Puumala
		491 <i>Mikkeli</i>	<i>Mikkeli</i>
		507 <i>Mäntyharju</i>	<i>Mäntyharju</i>
		..SK Savonlinnan seutu		Enonkoski, Heinävesi, Rantasalmi, Savonlinna , Sulkava
		740 <i>Savonlinna</i>	<i>Savonlinna</i>
		..SK Pieksämäen seutu		Joroinen, Juva, Pieksämäki
	AL Pohjois-Savo			Pohjois-Savo (maakunta)
		..SK Ylä-Savo		Iisalmi , Keitele, Kiuruvesi, Lapinlahti, Pielavesi, Sonkajärvi, Vieremä
		140 <i>Iisalmi</i>	<i>Iisalmi</i>
		..SK Kuopion seutu		Kuopio, Siilinjärvi
		297 <i>Kuopio</i>	<i>Kuopio</i>
		749 <i>Siilinjärvi</i>	<i>Siilinjärvi</i>
		..SK Varkauden seutu		Leppävirta, Varkaus
	AL Pohjois-Karjala			Pohjois-Karjala (maakunta)
		..SK Joensuun seutu		Ilomantsi, Joensuu , Juuka, Kontiolahti, Outokumpu, Liperi, Polvijärvi
		167 <i>Joensuu</i>	<i>Joensuu</i>
		..SK Pielisen Karjala		Lieksa , Nurmes, Valtimo
		422 <i>Lieksa (Koli)</i>	<i>Lieksa (Koli)</i>
	AL Keski-Suomi			Keski-Suomi (maakunta)
		..SK Jyväskylän seutu		Hankasalmi, Jyväskylä , Laukaa, Muurame, Petäjävesi, Toivakka, Uurainen
		179 <i>Jyväskylä</i>	<i>Jyväskylä</i>
		182 <i>Jämsä</i>	<i>Jämsä</i>
		..SK Äänekosken seutu		Konnevesi, Äänekoski
		..SK Saarijärvi-Viitasaari		Kannonkoski, Karstula, Kinnula, Kivijärvi, Kyyjärvi, Pihtipudas, Saarijärvi, Viitasaari
	AL Kainuu			Kainuu (maakunta)
		..SK Kehys-Kainuu		Hyrnsalmi, Kuhmo, Puolanka, Suomussalmi
		..SK Kajaanin seutu		Kajaani , Paltamo, Ristijärvi, Sotkamo
		205 <i>Kajaani</i>	<i>Kajaani</i>
		765 <i>Sotkamo</i>	<i>Sotkamo</i>
SA LAPPI JA KUUSAMO	AL Kuusamo			Kuusamo (pelkkä kunta)
		305 <i>Kuusamo</i>	<i>Kuusamo</i>
	AL Lappi			Lappi (maakunta)
		698 <i>Rovaniemi</i>	<i>Rovaniemi</i>
		..SK Kemi-Tornio		Kemi , Keminmaa, Simo, Tervola, Tornio
		240 <i>Kemi</i>	<i>Kemi</i>
		851 <i>Tornio</i>	<i>Tornio</i>
		..SK Torniolaakso		Pello, Ylitornio
		..SK Itä-Lappi		Kemijärvi, Pelkosenniemi , Posio, Salla , Savukoski
		583 <i>Pelkosenniemi</i>	<i>Pelkosenniemi</i>
		732 <i>Salla</i>	<i>Salla</i>
		..SK Tunturi-Lappi		Enontekiö , Kittilä , Kolari , Muonio
		047 <i>Enontekiö</i>	<i>Enontekiö</i>
		261 <i>Kittilä (Levi)</i>	<i>Kittilä (Levi)</i>
		273 <i>Kolari (Ylläs)</i>	<i>Kolari (Ylläs)</i>
		498 <i>Muonio</i>	<i>Muonio</i>
		..SK Pohjois-Lappi		Inari , Sodankylä , Utsjoki
		148 <i>Inari (Saariselkä)</i>	<i>Inari (Saariselkä)</i>
		758 <i>Sodankylä</i>	<i>Sodankylä</i>
	Uusimaa (koko maakunta)			Koko Uudenmaan maakunta mukaan lukien pääkaupunkiseutu
	Pohjois-Pohjanmaa (koko maakunta)			Koko Pohjois-Pohjanmaan maakunta mukaan lukien Kuusamo

LÄHTEET

- Business Finland, 2020 A. Matkailutilinpito. Matkailun talous- ja työllisyysvaikutukset 2017–2018. Visit Finland tutkimuksia. Business Finland, Visit Finland. Helsinki 2020. Viitattu 10.9.2020. https://www.businessfinland.fi/4a711e/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2020/matkailutilinpito_raportti_2017_2018.pdf
- Business Finland, 2020 B. Yöpymisten kehityskatsaus ja yöpymisten pohjoismainen vertailu. Viitattu 11.11.2020. <https://www.businessfinland.fi/suomalaisille-asiakkaille/palvelut/matkailun-edistaminen/tutkimukset-ja-tilastot/matkailuvuosi/>
- Coito E. & Blaser B., 2020. Tourism. Fact Sheets on the European Union – 2020. Viitattu 10.9.2020. <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/126/tourism>
- Eurofound, 2020. Living, working and COVID-19. COVID-19 series. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Viitattu 28.9.2020. https://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef20059en.pdf
- Euroopan komissio 13.5.2020. Matkailu ja liikenne vuonna 2020 ja sen jälkeen. Viitattu 3.9.2020. https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-commission-tourism-transport-2020-and-beyond_fi.pdf
- Finnavia, 2020 A. Matkustajamäärät kotimaan ja kansainvälisessä reittiliikenteessä huhtikuu 2020. Viitattu 3.9.2020. https://www.finavia.fi/sites/default/files/documents/Matkustajat-fi_28.pdf
- Finnavia, 2020 B. Finavia matkustajatilastot 2020. Viitattu 13.11.2020. <https://www.finavia.fi/fi/tietoa-finaviasta/tietoa-lentoliikenteesta/liikennetilastot/liikennetilastot-vuosittain>
- GlobalData, 2020. Employees will want to work at home more frequently post-COVID-19, says GlobalData. 24.6.2020. Viitattu 25.9.2020. <https://www.globaldata.com/employees-will-want-to-work-at-home-more-frequently-post-covid-19-says-globaldata/>
- Helsinki GSE, 2020 A. Tilannehuone, koronakriisi ja työttömyys. Viitattu 26.10.2020. https://tkyyra.shinyapps.io/inflow_fi/
- Helsinki GSE, 2020 B. Tilannehuone, koronakriisi ja ansiot. Viitattu 26.10.2020. https://tkyyra.shinyapps.io/earnings_fi/
- IATA, 2020. Recovery Delayed as International Travel Remains Locked Down. Press Release No: 63, 28.7.2020. Viitattu 13.11.2020. <https://www.iata.org/en/pressroom/pr/2020-07-28-02/>
- Kalander, Aija, 2020. Korona kiihdyttää kaupan murrosta. Blogi 8.6.2020. Business Finland. Viitattu 18.9.2020. <https://www.businessfinland.fi/ajankohtaista/blogs/2020/korona-kiihdyttaa-kaupan-murrosta/>
- KEHA-keskus, 2020. Väliaikaiset tuet ja hyvitykset. Viitattu 15.12.2020. <https://www.keha-keskus.fi/poikkeusrahoitus/mara/>
- Keskuskauppakamari, 2020. Kauppakamarikysely: Yritysten tyytyväisyys hallituksen koronatoimia kohtaan kasvanut alkusyksystä – silti yli puolet yrityksistä antaa huonon arvosanan hallitukselle talouskriisin hoidosta. Tiedote 03.12.2020. Viitattu 14.12.2020. <https://kauppakamari.fi/tiedote/kauppakamarikysely-yritysten-tyytyvaisuus-hallituksen-koronatoimia-kohtaan-kasvanut-alkusyksysta-silti-yli-puolet-yrityksista-antaa-huonon-arvosanan-hallitukselle-talouskriisin-hoidosta/>. Pulkkinen, Pauliina: Kysely tulosten kooste majoitus- ja ravitsemistoimialan osalta. Sähköposti 3.12.2020. Viestin saaja: Lea Marski.
- Linja-autoliitto, 2020. Linja-autoliiton lehdistötiedote: Pitkittyvä korona-ahdinko piinaa edelleen linja-autoyrityksiä. Tiedote 19.11.2020. Viitattu 23.11.2020. <https://www.linja-autoliitto.fi/wp-content/uploads/2020/11/Pitkittyva-korona-ahdinko-piinaa-edelleen-linja-autoyrityksia-TIEDOTE-19.11.2020-.pdf>
- Matkailu- ja Ravintolapalvelut, MaRa ry, 2020. Nämä yritykset ovat jo liittyneet uuteen energiatehokkuussopimukseen! MaRa Oy:n verkkosivut. Viitattu 23.11.2020. <https://www.mara.fi/toimiala/vastuullisuus/energia-tehokkuus/nama-yritykset-ovat-jo-liittyneet-uuteen-energiatehokkuussopimukseen.html>
- Mäki-Fränti, Heli, 2020. Suomen matkailualan liitto ry SMAL:n jäsenkyselyiden tulosten kooste. Sähköposti 25.11.2020. Viestin saaja: Lea Marski.
- Nurmi, Ossi, 2020. Alueellinen matkailutilinpito. Matkailun alueelliset talous- ja työllisyysvaikutukset 2017–2018. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:54. Työ- ja elinkeinoministeriö. Viitattu 23.11.2020. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-555-3>
- OECD, 2020. OECD Tourism trends and policies 2020. <https://www.oecd.org/cfe/tourism/OECD-Tourism-Trends-Policies%202020-Highlights-ENG.pdf>
- Rubin, O. - Nikolaeva, A. - Nello-Deakin, S. - te Brömmelstroet, M., 2020. What can we learn from the COVID-19 pandemic about how people experience working from home and commuting? Centre for Urban Studies, University of Amsterdam. Viitattu 17.9.2020. <https://urbanstudies.uva.nl/content/blog-series/covid-19-pandemic-working-from-home-and-commuting.html>
- Suomen Teollisuussijoitus Oy, 2020. Koronakriisin vaikutukset Suomen pk-yrityksiin. Kyselyn tulokset, 3. kierros. 8.12.2020. Viitattu 9.12.2020. <https://www.tesi.fi/tiedote/kysely-pk-yritysten-kriisinsietokyky-ollut-ennakoitua-parempi-koronashokin-aikana/>

- Suomen ympäristökeskus SYKE, 2019. Lentämisen päästöt kasvavat – tekninen kehitys ja kompensatiot eivät riitä päästöjen vähentämiseen. Tiedote 15.1.2019. Suomen ympäristökeskus ja Sitra. Viitattu 23.11.2020. [https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ilmasto_ ja_ ilma/Lentamisen_paastot_kasvat_tekninen_ke\(48975\)](https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Ilmasto_ ja_ ilma/Lentamisen_paastot_kasvat_tekninen_ke(48975))
- Tapahtumateollisuus ry, 2020. Jopa kahden tuhannen tapahtuma-alan yrityksen toimintaa uhkaa lopetus lähikuukausina. Tiedote 04.11.2020. Viitattu 23.11.2020. <https://www.tapahtumateollisuus.fi/ajankohtaista/2020/11/jopa-kahden-tuhannen-tapahtuma-alan-yrityksen-toimintaa-uhkaa-lopetus-lahikuukausina/>
- TEM, 2019. Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019-2028 ja toimenpiteet 2019-2023. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2019:60.
- TEM, 2020 A. Ammattibarometri: Korona vähensi työvoimapoluaa potevia ammatteja, yllätyksellisesti muutoksen suunta pysyi ennallaan. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 18.9.2020. Viitattu 10.11.2020 <https://tem.fi/-/ammattibarometri-korona-vahensi-tyovoimapoluaa-potevia-ammattaja-yllatusta-ammattensa-muutoksen-suunta-pysyi-ennallaan>
- TEM, 2020 B. Rahoitusta saavat matkailun kehittämishankkeet valittu. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 4.10.2020. Viitattu 9.11.2020. <https://tem.fi/-/rahoitusta-saavat-matkailun-kehittamishankkeet-valittu>
- TEM, 2020 C. Pk-toimialabarometri: Matkailu ja majoitus, syksy 2020. Työ- ja elinkeinoministeriön verkkojulkaisu 10.11.2020. <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2020111089794>
- TEM, 2020 D. Matkailijoiden kulutus supistuu Suomessa koronapandemian vaikutuksesta 60–70 prosenttia vuonna 2020. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 6.5.2020. Viitattu 10.1.2021. <https://tem.fi/-/matkailijoiden-kulutus-supistuu-suomessa-koronapandemian-vaikutuksesta-60-70-prosenttia-vuonna-2020>
- TEM, 2020 E. Päivitetty arvio: Koronapandemia supistaa matkailijoiden kulutusta Suomessa 40 prosenttia vuonna 2020. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedote 9.9.2020. Viitattu 10.1.2021. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410877/paivitetty-arvio-koronapandemia-supistaa-matkailijoiden-kulutusta-suomessa-40-prosenttia-vuonna-2020>
- Tilastopalvelu Rudolf. Majoitustilastot. <http://visitfinland.stat.fi/PXWeb/pxweb/fi/VisitFinland>
- Tilastokeskus, 2020 A. Majoituspalveluiden kysyntä kasvoi 3,9 prosenttia vuonna 2019. Julkaisu 8.4.2020. Suomen virallinen tilasto (SVT): Majoitustilasto (verkkojulkaisu). ISSN=1799-6309. 2019. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 3.9.2020. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/matk/2019/matk_2019_2020-04-08_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus, 2020 B. Kotimaisten matkailijoiden yöpymiset vähenivät 86 prosenttia huhtikuussa 2020. Julkaistu 28.5.2020. Suomen virallinen tilasto (SVT): Majoitustilasto (verkkojulkaisu). ISSN=1799-6309. Huhtikuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 3.9.2020. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/matk/2020/04/matk_2020_04_2020-05-28_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus, 2020 C. Suomalaisten matkailu keskittyi kotimaahan kesällä 2020. Julkaisu 5.11.2020. Suomen virallinen tilasto (SVT): Suomalaisten matkailu (verkkojulkaisu). ISSN=1798-8837. Kesä (1.5.-31.8) 2020. Helsinki: Tilastokeskus. Viitattu: 11.11.2020. Saantitapa: http://www.stat.fi/til/smat/2020/14/smat_2020_14_2020-11-05_tie_001_fi.html
- Tilastokeskus, 2020 D. Kotimaisten matkailijoiden yöpymiset vähenivät 34 prosenttia marraskuussa 2020. Julkaisu 23.12.2020. Suomen virallinen tilasto (SVT): Majoitustilasto (verkkojulkaisu). ISSN=1799-6309. Marraskuu 2020. Helsinki: Tilastokeskus (viitattu: 11.1.2021). Saantitapa: http://www.stat.fi/til/matk/2020/11/matk_2020_11_2020-12-23_tie_001_fi.html
- Toivanen, Otto, 2020. Helsinki GSE Tilannehuoneen viides raportti: Lomautettujen määrä on jatkanut voimakasta kasvuaan. Webinaari ja raportti 14.5.2020. <https://www.helsinkigse.fi/covid19-data/fi/lomautettujen-maara-jatkanut-voimakasta-kasvuaan/>
- Traffic Management Finland, 2020. Korona näkyi yhä suomalaisten kesälomaliikkumisessa. Tiedote 7.8.2020. Viitattu 13.11.2020. <https://www.tmf.fi/fi/uutiset/korona-nakyi-yha-suomalaisten-kesalomaliikkumisessa>
- Traficom, 2020. Joukkoliikenteen koronatuella korvataan lipputulosten menetyksiä. Liikenne- ja viestintävirasto Traficomin tiedote 30.9.2020. Viitattu 9.11.2020. <https://www.traficom.fi/fi/ajankohtaista/joukkoliikenteen-koronatuella-korvataan-lipputulosten-menetyksia>
- UNWTO, 2019. Tourism's Carbon Emissions Measured in Landmark Report Launched At COP25. Tiedote 4.12.2019. Viitattu 23.11.2020. <https://www.unwto.org/news/tourisms-carbon-emissions-measured-in-landmark-report-launched-at-cop25>
- Valtiokonttori, 2020. Tilastoja: Kustannustuki (1. hakukierros, heinä-elokuu 2020). Päivittyvä raportti yritysten kustannustuesta (ensimmäinen hakukierros, 7.7.–31.8.2020). Viitattu 15.12.2020. <https://www.valtiokonttori.fi/tilastot-ja-raportit/tilastoja-korvaus-ja-vahinkopalveluista/tilastoja-yritystuki/#86a8915b>
- Valtioneuvosto, 2020 A. Hallitus on todennut yhteistoiminnassa tasavallan presidentin kanssa Suomen olevan poikkeusoloissa koronavirusilanteen vuoksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 140/2020, 16.3.2020. Viitattu 16.9.2020 <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-totesi-suomen-olevan-poikkeusoloissa-koronavirusilanteen-vuoksi>
- Valtioneuvosto, 2020 B. Liikkumisrajoitukset Uudellemaalle voimaan 28. maaliskuuta 2020. Sisäministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 192/2020, 28.3.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/liikkumisrajoitukset-udellemaalle-voimaan-28-maaliskuuta-2020-klo-00-00>

- Valtioneuvosto, 2020 C. Ravitsemisliikkeiden toimintaa rajoitetaan ja valmiuslain mukaisia toimivaltuuksia jatketaan. Opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 201/2020, 31.3.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/ravitsemisliikkeiden-toimintaa-rajoitetaan-ja-valmiuslain-mukaisia-toimivaltuuksia-jatketaan>
- Valtioneuvosto, 2020 D. Muutoksia koronavirusepidemian vuoksi asetettuihin rajoituksiin 1. kesäkuuta. Opetus- ja kulttuuriministeriön, sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministerin, työ- ja elinkeinoministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 373/2020, 31.5.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://vnk.fi/-/muutoksia-koronavirusepidemian-vuoksi-asetettuihin-rajoituksiin-1-kesakuuta>
- Valtioneuvosto, 2020 E. Hallitus linjasi suunnitelmasta koronakriisin hallinnan hybridistrategiaksi ja rajoitusten vaiheittaisesta purkamisesta. Valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 308/2020, 4.5.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://vnk.fi/-/hallitus-linjasi-suunnitelmasta-koronakriisin-hallinnan-hybridistrategiaksi-ja-rajoitusten-vaiheittaisesta-purkamisesta>
- Valtioneuvosto, 2020 F. Lähimatkailun rajoituksia puretaan osittain, ulkorajoilla rajoitukset pysyvät ennallaan. Sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, ulkoministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 405/2020, 11.6.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://vnk.fi/-/lahimatkailun-rajoituksia-puretaan-osittain-ulkorajoilla-rajoitukset-pysyvat-ennallaan>
- Valtioneuvosto, 2020 G. Valtioneuvoston päätös rajaliikenteen rajoituksista 13.7. alkaen. Sisäministeriön tiedote 79/2020, 10.7.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/valtioneuvoston-paatos-rajaliikenteen-rajoituksista-13.7.-alkaen>
- Valtioneuvosto, 2020 H. Hallitus päätti sisä- ja ulkorajaliikennettä koskevien rajoitusten jatkosta. Sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, ulkoministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 501/2020, 23.7.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://valtioneuvosto.fi/-/10616/hallitus-paatti-sisa-ja-ulkorajaliikennetta-koskevien-rajoitusten-jatkosta>
- Valtioneuvosto, 2020 I. Hallitus teki periaatepäätöksen hybridistrategian toteuttamisesta rajaliikenteessä ja matkustamisessa. Liikenne- ja viestintäministeriön, sisäministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön ja valtioneuvoston viestintäosaston tiedote 573/2020, 11.9.2020. Viitattu 16.9.2020. <https://vnk.fi/-/hallitus-teki-periaatepaatoksen-hybridistrategian-toteuttamisesta-rajaliikenteessa-ja-matkustamisessa>
- Visit Finland, 2020. Suomen matkailun digitiekartta. 1. päivitys 11.2019. Viitattu 30.9.2020. Business Finland. https://www.businessfinland.fi/492e08/globalassets/julkaisut/visit-finland/tutkimukset/2019/suomen_matkailun_digitiekartta_2019.pdf
- VR 2020. VR Groupin tammi-syyskuun 2020 liiketoimintakatsaus – junamatkustaminen vähentynyt puoleen viime vuodesta koronaepidemian seurauksena. VR Group mediatiedote 5.11.2020. https://vrgroup.studio.crasman.fi/pub/Tiedoteliitteet/VRGroupin_liiketoimintakatsaus_1-9_2020.pdf
- Yritystutkimus ry, 2017. Yritystutkimuksen tilinpäätösanalyysi. 10. korjattu laitos, Yritystutkimus ry ja Gaudeamus Helsinki University Press.

Työ- ja elinkeinoministeriö

www.tem.fi

Maa- ja metsätalousministeriö

www.mmm.fi

Ympäristöministeriö

www.ym.fi

ELY-keskus

www.ely-keskus.fi

Business Finland

www.businessfinland.fi

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet